

dotyky

slovenské

ročník XIV číslo 12/01 dec/jan 08/09

cena: 18 Kč/18 Sk/0,6 €

Slovenské obrazy na Pražskom hrade

(str. 4 -5)

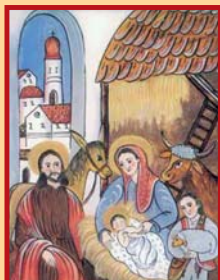
Výstava v Klementíne

(str. 8 - 9)

Robert Vano: šesťdesiatka

(str. 20)

Poézia na skle malovaná

(str. 32)

Očarenými očami

Mariána Béreša

VÝROČIA PAVLA DOBŠINSKÉHO POHĽADOM ĽUBOMÍRA FELDEKA

Tento rok uplynulo 180 rokov od narodenia slovenského spisovateľa Pavla Dobšinského a 150 rokov od vydania slovenských povestí. Ľubomír Feldek napísal esej „Tri pohľady na Pavla Dobšinského“ a my si ho priblížime „pohľadom cez rozprávky“, ktoré boli najcharakteristickejšie pre jeho dielo... (red)

Príbeh, ktorý navždy zviazal osobnosť Pavla Dobšinského so slovenskými ľudovými rozprávkami, je všeobecne známy. Začína sa už v mladosti v rokoch 1850–1852, keď bol tajomníkom Samuela Reussa v Revúcej. Niet pochýb, že práve tu sa aj on nainfikoval zberateľskou vášňou. Veď aj on musel pri prvom vstupe do malej miestnosti, v ktorej Samuel Reuss a jeho synovia zhromažďovali výsledky svojho zberateľského úsilia, pocítiť to, čo pocítila Božena Němcová – že sa v tej komore skrýva poklad.

Bol možno i priamym svedkom neúspešných pokusov Boženy Němcovej dostať sa k tomuto pokladu. Reussovci neboli totiž takí galantní ako Ján Francisci, ktorý jej venoval svoju roku 1845 vydanú knihu Slovenské povesti, nech si s ňou robí, čo chce. Reussovci jej zo svojho pokladu pustili len nejakých deväť rozprávok a neskôr – ako sa Božena Němcová pošťazovala v liste Zechenterovi – jej vôbec neodpovedali na listy.

To Pavol Dobšinský bol neskôr k Němcovej galantnejší: pustil si ju až do archívu. Sme tak usudzovať podľa rozprávky o Martinovi Klingášovi: takto ho nazval Dobšinský v záverečnej redakcii, v ktorej zjednocoval rôzne varianty. U Němcovej sa však táto postava volá Martinko Kinkaš – teda presne tak, ako vo verzii, ktorá sa zachovala iba v rukopise v Dobšinského archíve.

Dobšinský teda zažil a muselo sa ho bytostne dotýkať všetko, čo súviselo s rozprávkou v tom čase, keď záujem o ňu vrcholil v rôznych európskych kultúrach (a našich predkov zdobí, že sa usilovali nezaostávať).

Určite mu prešli cez srdce i tie nádeje, ktoré vzbudzovala Božena Němcová, keď sľubovala, že rozprávky, ktoré si odváža, vyjdú v Prahe po slovensky – a určite mu prešlo cez srdce i to sklamanie, keď potom v rokoch 1857 – 1858 vyšli Slovenské pohádky a povesti v desiatich zôšitoch po česky.

Čo iné sa však dalo čakať? Nepraktická Božena Němcová mohla myslieť svoje sľuby úprimne, no vydavateľ, ktorého – na rozdiel od svojich slovenských priateľov – ona v Prahe našla, bol zrejme praktickejší človek a iste sa jej spýtal:

„Paní Boženo, a kto to bude ve slovenštině číst?“

Božene Němcovej sa podarilo uhrať, že v slovenčine ostali aspoň dialógy.

Sklamanie však bolo inšpirujúce a onedlho, v rokoch 1858–1861, sa podarilo vydať šesť zôšitov Slovenských povestí aj v Rožňave a Banskej Štiavnici. Vydal ich – ako inak – Pavol Dobšinský v spolupráci s Augustom Horislavom Škultétyom.

Bola to však ešte len medzihra, najväčšia úloha stále čakala na svoje zvládnutie. Splniť sa mu ju podarilo tri roky pred smrťou. V rokoch 1880–1883 vydal Pavol Dobšinský vlastným nákladom Prostonárodné slovenské povesti – 90 rozprávok na 768 stranách. Toto dielo urobilo z neho slovenského Homéra.

Keďže som sa zhodou okolností ocitol v jeho šlapajach aj po druhý raz – teda nielen ako prekladateľ Hamleta, ale aj ako autor Veľkej knihy slovenských rozprávok – mal som i ja príležitosť dôkladne precítiť ten príbeh. Uvedomil som si, že úloha, ktorú si Dobšinský zaumienil splniť, skrývala v sebe niekoľko úloh odrazu.

Šlo najmä o dve úlohy: zachovať a na primeranej literárnej úrovni podať.

Úlohy zdanlivo si neprotirečiace, no v skutočnosti dobre zlučiteľné len pre človeka, ktorý na to má dostatok folkloristickej pokory i vycibreného literárneho vkusu. Zrelý Dobšinský mal oboje. Jeho folkloristická pokora sa prejavuje v tom, že pri všetkých rozprávkach uvádza mená podávateľov. Jeho literárny vkus v tom, že dokáže vybrať spomedzi rôznych podaní tej istej rozprávky to najlepšie alebo dokonca to najlepšie z rôznych podaní vlastnoručne urobiť.

Apropo, prudéria.

Ak sa mladý Dobšinský – prekladateľ Hamleta – ešte obmedzoval akýmiisi mravnostnými ohľadmi, zrelý Dobšinský sa nimi už neobmedzuje. I tu sa prejavuje jeho dobrý vkus a folkloristická pokora: oboje mu veľa istých vecí sa nedotýkať. Ak sú esteticky pôsobivé a ak sú pre slovenskú rozprávku charakteristické, čo tam po tom, že prudérnu dušu pobúria?

Pekným príkladom je rozprávka Ďuro trulo, ktorú podávajú Franko Kubových z Turca a Zuzana Mydielková z Liptova. Niet pochýb, že ide o jednu z verzii rozprávky O hlúpom Janovi, ktorej stopa vedie k bratom Grimmovcom. Známa scéna, keď hlúpy Jano priviaže svoju nevestu v chlieve a namiesto s nevestou si ľahne na pec s kozou, sa (aj po Dobšinského pravdepodobnej redakcii) odvíja takto:

„Mamo, mamo,“ volá z tej pece, „či to nevesty bývajú chlpaté?“

A mať, čo bola i namrzená i zamyslená, nepriam počula a rozumela, čo volá, nuž odpovedala:

„Také, také, len čuš a spi!“

O chvíľku Ďuro volá zasa:

„Mamo, mamo, či to aj vám boli rohy narástli, keď ste sa boli vydali?“

„Boli, boli!“ odpovedala matka ešte vždy ako prv.

Zrelý Dobšinský už dobre vedel, že rozprávka nebola pôvodne žánrom určeným na pobavenie detí (tak ako my vieme, že nebolo pre slovenskú ľudovú rozprávku šťastím, ak sa takým žánrom neskôr stala). Ba ktovie, či to zrelý Dobšinský nevedel lepšie než bratia Grimmovci – motív, na ktorom sme sa pobavili pred chvíľou, by sme v ich podaní rozprávky o hlúpom Janovi hľadali márne.

Nuž, a bola tu ešte jedna úloha: prinavrátiť do slovenčiny to, čo Božena Němcová počestila. Aj tu Dobšinský odviezol dobrú a vôbec nie iba mechanicky urobenú prácu. Jeden príklad za všetky: v rozprávke Vítazko spomína Němcová „ptáka pelikána“. Dobšinský z neho urobil „vtáka velikána“. S jemným zmyslom pre slovnú hru ostal k Němcovej podaniu zdvorilo pietny a zároveň sa od neho vzdialil.

Akým jasnozrivým zámerom bolo toto prinavracanie, to vidíme najmä dnes. Slovenské rozprávky v podaní Boženy Němcovej majú v českom kontexte pozoruhodný osud – ich posledným prerozprávkateľom sa stal veľký český básnik a laureát Nobelovej ceny Jaroslav Seifert. Prirodzene, Seifert nezamlčal svoju predchodkyňu, s úctou sa k nej prihlásil – zamlčani však už zostali predchodcovia predchodkyne.

To, čo preniesla Božena Němcová do českej literatúry, žije dnes ako jej imanentná súčasť. Nebyť Dobšinského, možno by sa to do slovenskej literatúry už nikdy nevrátilo.

Ľubomír Feldek

Na začiatku novembra by sa dožil osemdesiatky významný slovenský básnik a prekladateľ Ivan Mojík. Narodil sa 2. novembra 1928 v Turzovke. V rokoch 1939 – 1948 študoval na gymnázium v Skalici. Po maturite pôsobil až do roku 1959 v literárnej redakcii Československého rozhlasu v Bratislave, potom bol redaktorom časopisu Mladá tvorba. Od roku 1961 pracoval v denníku

vek – preto vyšla až po vyše desaťročnej prestávke. Vyznačuje sa tematickou, motívovou a metaforickou pestrosťou, pričom tvorca sa usiluje o komplexný obraz súčasníka a dôraz kladie na intelektuálny rozmer jeho bytia. Osvetľuje ho v súradniciach prírodných, intímnych medziľudských i spoločenských väzieb. Obraznosť je tu najčastejšie spätá so substanciou mesta, veľkomeste

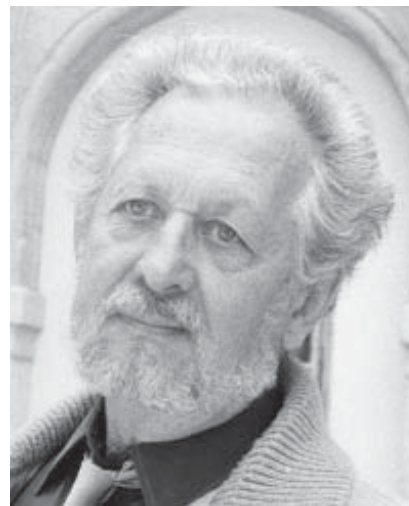
ky opäť rôznorodej zbierke Divé stromy neplačú básnik síce tiež využíva postupy surrealistickej poetiky, verše sa vyznačujú značnou hravosťou, ale väčší dôraz je položený na významovú priezračnosť jednotlivých lyrických textov. Ide o básne, ktoré napísal v 70. a 80. rokoch minulého storočia, ale v čase vzniku ich nemohol publikovať. Ďalším Mojíkovým „obnoveným

NEKONVENČNÝ TVORCA IVAN MOJÍK

Práca, pričom v rokoch 1967-1970 bol vedúcim kultúrnej rubriky a zástupcom šéfredaktora, avšak s výnimkou roku 1966, keď pôsobil ako tajomník Zväzu československých spisovateľov v Prahe. V období normalizácie patril k proskribovaným spisovateľom, prišiel o pôvodné povolanie a istý čas bol bez zamestnania. V rokoch 1971-1974 pracoval v knižnom veľkoobchode. Potom sa zamestnal vo vydavateľstve Tatran, kde vykonával funkciu propagačného referenta. Od roku 1980 až do odchodu do dôchodku v roku 1989 bol korektorom v Západoslovenských tlačiarňach, neskôr krátky čas pôsobil na čiastočný pracovný úväzok v redakcii literárneho periodika Romboid. Zomrel 18. apríla 2007 v Bratislave.

Ivan Mojík knižne debutoval poéмой Pieseň o Mirkovi Nešporovi, ktorá sa niesla v duchu dobovej predstavy o spoločenskej angažovanosti tvorca, ale pre jeho básnický vývin bola dôležitejšia zbierka Hlboko v srdci. V nej sa už zameril na intímnu lyriku. Nasledujúca zbierka Dnešný vzduch, v ktorej sa deklaratívne hlásil k poetike civilnej obraznosti, nevzdávajúc sa pritom ani politických tém, bola zošrotovaná a po cenzúrnych zásahoch znova vydaná o rok neskôr. V tomto období hlásal antitradicionalistické vnímanie poézie aj ako kritik, no o to ťažšie presadzoval vlastnú tvorbu. Nové básnické zbierky mu vyšli až na konci 60. rokov. V knižkách Blahoželanie ohňu a Rekonštrukcia vzdychu prehodnocuje svoju mladosť, postoje k sebe i k ľuďom, pričom vyslovuje obavu z dehumanizácie sveta. V oboch využil postupy poetizmu a surrealizmu. V zbierke Rozbíjanie sarkofágu už v plnej miere uplatňuje surrealistickú imaginatívnosť, ktorá sa stáva dominantným znakom aj jeho nasledujúcej tvorby. Jeho tvorivý rozlet však dočasne obmedzila skutočnosť, že v 70. rokoch patril k politicky nežiaducim autorom. Jeho ďalšia básnická zbierka – Zrozumiteľný člo-

vstupuje do básní v podobe rytmu rockovej hudby, plagátov, hluku, reklám, vývesných štítov, ale aj v podobe nežných gotických línii, tichých uličiek a čarovných zákutí parkov. Časť básní je napísaná voľným veršom, časť rýmovaným, avšak autor neraz využíva akýsi „rýmový automatizmus“ (banálne rýmy) ako prostriedok parodizácie. Tematickou a výrazovou nasýtenosťou až presýtenosťou sa vyznačujú aj zbierky Sklené deti a Popoludnie v štvrtom rozmere. Básnik v nich – presne v intenciách surrealizmu – bezvýhradne dôveruje estetickéj účinnosti ničím nehatenej obrazotvornosti. Pri pozornom čítaní však možno zistiť, že v zdanlivo celkom voľnom toku metafor sa ukrývajú aj naliehavé existenciálne otázky, konkrétne pocity a obavy. Verše napriek istej bizarnosti a absurdite vyjadrujú komplikovanú, hektickú situáciu súčasníka. Najmä v druhej z uvedených zbierok však môže metóda voľného radenia asociácií miestami pôsobiť stereotypne a samoučelne. Zbierka Tekuté oči predstavuje priam surrealistické šantenie so slovom, básnik sa pohráva s jeho sémantikou, zvukovou podobou, ale aj grafickými možnosťami, ktoré mu poskytujú rôzne typy písma. Neraz ide takpovediac nad rámec (alebo „pod rámec“) slova – využíva rôzne hláskové zoskupenia, vizuálny efekt jednotlivého písmena, číslice, rôzne grafické značky, chemické vzorce, útržok z cestovného poriadku a pod. Niektoré texty sú viac prejavom výtvarným ako slovesným. V knižke je azda viac hry ako skutočnej poézie. Princíp hravosti dominuje nad princípom závažnej lyrickej výpovede. Typicky surrealisticko-básnickou zbierkou je aj Obrana jazvy. Dajú sa na nej sa demonštrovať všetky charakteristické postupy tejto stále produktívnej básnickej metódy. Popri veršoch sa tu objavujú aj akési záznamy predstáv, snov a vízií, ktoré možno žánrovo označiť ako básne v próze. V tematicky a motívov-

experimentom“ je knižka Kričať s podtitulom 23 neofuturistických básní. Vo väčšine prípadov ide o grafické básne, v ktorých prevláda vizuálna stránka textu nad obsahovou či ideovou. V nadväzovaní na takzvané avantgardné básnické smery prvej polovice 20. storočia autor pokračoval aj v zbierkach Zlodej prís, Hra v kocky, Slepec a labuť. Poslednú z uvedených možno vnímať nielen ako jeden z vrcholov autorovej rozsiahlej básnickej tvorby, ale aj ako jeden z vrcholov slovenského surrealizmu všeobecne. Väčšina básní má charakter typického rozvíjania obrazotvornosti, rozvrstvenia motívov, vsugerovania vizuálnych predstáv, sú teda surrealistické takpovediac „telom i dušou“. Dôležité je, že básnik cez nápadité, miestami bizarné obrazy vyjadruje pocity i city lyrickeho subjektu, dramatismus života intelektuálne založeného človeka.

Básnik sa venoval aj výtvarnej činnosti, tvorbe koláží. Ilustroval nimi niektoré svoje knihy. Súborne časť koláží vydal v publikácii Zatváram oči preto, aby som lepšie videl, ktorá dopĺňa jeho umelolecký profil.

Ivan Mojík predstavuje v kontexte súčasnej slovenskej poézie nekonvenčného tvorca, ktorý sa neúnavne – a úspešne – usiloval dokázať, že odkaz avantgardy prvej polovice 20. storočia je stále živý a produktívny.

Igor Hochel

AUTOPOTRÉT

(zo zbierky Dnešný vzduch)

Ja som ten hrubý, ten necitlivý básnik,
ktorý má gamby napuchnuté do prasknutia a sklavené, krvavé prsty.
Mám plné ústa vredov, pijem krv kapilár vlastných,
prikrývam sa zvyškami tuhej, ešte nevypadanej srsti.
Hrdlo mám zapuchnuté – akoby stiahnuté drsnou železnou páskou:
keď ním chcem spievať – škrečím jak vták,
poznajúci len samotu tyrkysových morí –
ja nie som mláďa peľhané nehou a láskou –
ja som akýsi skamenený ker – brantavý, chorý.
Čo chceš so mnou ty, básnici elegán, dieťa šťastia a slnka,
bezstarostný výrobca rýmov, zručný modelár oslavnej ódy?
Ja som poloslepá ropucha i plachá tieňohra-srnka,
ja som mihavý odlesk plynúcej, priezračnej vody.
Cítim, ako sa prehýba zem na cestičke, po ktorej kráčam,
vidím, ako z mojich stôp – malých lasičích jamiek – šľahajú ohne,
čujem, ako umlka sonáta pralesná, stračia
na miestach, do ktorých prichádzam.
Zniem celý ako santalové drevo, jak štrkáč chytený v kliešťach,
jak sklený jagavý korál blízko nadmutých a panenských prs...
Skrývam sa so spevom v húštinách trniek a lieštia,
bo chcem byť voňavý, z neznáma pučiaci trs.

HRA NA SKRÝVAČKU

(zo zbierky Rekonštrukcia vzdychu)

Vojšť do soľničky do nití do hákov na utopencov
Behať medzi koľajnicami
Podvečer
Keď sneží
Dýchať úžinami
Obrúbenými jej úsmevmi
A potom púšťať z klieťok slávikov
A hrdličky
Piť kúzelníckou paličkou
Prvé čajové ruže
Usínať ako stromy
So sladkým zmätkom v haluziach
Zakryť sa vetvičkou prasličky
Lastúrou
Zemiakovou vňaťou
Pozerať umelými kvetinami
K horiacim slzám
Čítať stopy v prachu
A vo hviezdach
Obracať – ako veci vyzlečené zo srdc –
Naivný obličaj k rybám

**ORIENT-EXPRES
NA VEČERNEJ STANICI**

(zo zbierky Zrozumiteľný človek)

Expres sa ženie rovinou
Vdove sa čierny klobúk trasie
V poštovom vozni s blondínou
Spí náklad hviezd Spí náklad masiek
Strojvodca hľadá do spálni
Pri Břeclavi sa dievča češe
Rosa má úsmev rozmarný
Len hlúpy smútok blúdi v lese
Oblok obracia noviny
Morava spieva Roviny
Hvzd otvára sa ako hárem
Sen blúdi vlakom Po chodbách
Znie príboj vášne Kričí mach
Mesiac sa smeje spoza palie

SPOMIENKA

(zo zbierky Zrozumiteľný človek)

Osa na stole
To je koniec leta
Klobúk panama
Ó dobrý deň teta
Vidiek Považie
Sliedka hrabe v prachu
Auto z garáže
Vezie bielu sochu
Klobúk na skrini
V skrini čierna maska
Pastier s pahrebou?
Zbohom letná láska

HRA NA NAHÁŇAČKU

(zo zbierky Rekonštrukcia vzdychu)

Utekať najprv bazárom
Potom bitúnkami
Potom pri rieke
Okolo kvitnúcich sadov
Zvečerievať sa nad trávnatými stepiami
ako turecký paša
Byť magnetickým poľom
ktoré ocelovými rukami
spieva ódy na piliny

Vystieľať ako lev
plavými kožušinami hviezdy
Utekať iným bazárom
Horiacimi bitúnkami
Potom pri rieke
neďaleko plynojemov
okolo kvitnúcich sadov
Ozývať sa trúbením splavov
v malých mestečkách
Počúvať svoje more
Ponuro dudlajúce
ako lev

ČARODEJNÍKOV UČEŇ

(zo zbierky Popoludnie v štvrtom rozmere)

Pamiatke Rudolfa Fabryho
V komnate s páperovou stenou
Svoj prsteň zahodil za Jenou
Pod oblokom bola kobyła
Vzkriesil som sa keď ma dobila
O jej oči oprel orgován
Jej brucho pripomína vanilku
Videl som muchu slzy zabitú
Prosím vás kde je cesta do mesta?
Voda je Silvestrova nevesta
Kvetina lásky býva rozmarná
Tá paša láka kormorány búrky z Komárna
Kto ešte tovar má?
Ona len vyzerá tak pokojne
V koreňoch vrb klíči a ruky podvojný
Možno som všetko nepovedal presne
Ale on vedel o tom čo sa stane
Sedel tam ako konvalinka v stane
Každý si nájde svoje miesto
Andante? Presto!

Pavol Hudík je rozhlasový redaktor, literárny publicista, scenárista, dramaturg, režisér a prekladateľ. Narodil sa 7. februára 1937 v Topoľčiankach. Po rímskokatolíckej ľudovej škole v Topoľčiankach stal sa chovancom Misijného domu Spoločnosti Božieho slova v Nitre na Kalvárii. Po februári 1948 školu zrušili, pokračoval na nitrianskom gymnáziu. V gymnaziálnych štúdiách pokračoval v Zlatých Moravciach, ale už maturoval, ako postupne prechádzalo naše školstvo zmenami na tamjšej jedenásťročienke. Vo svojich spomienkach približuje osobnosti učiteľov na všetkých typoch škôl, ktoré navštevoval, ako mu utkveli v pamäti. Na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského študoval slovenčinu a ruštinu. V jeho spomienkach defilujú osobnosti slovenskej literárnej vedy – Andrej Mráz, Ján Stanislav, Milan Pišút, Miloš Tomčík. Po absolvovaní vysokej školy pracoval vyše štyri desaťročia v literárnej redakcii Slovenského rozhlasu, z toho takmer tridsať rokov vo funkcii jej vedúceho.

Výrazným spôsobom sa pričínal o modernú podobu literárneho rozhlasového vysielania, osobitne uplatňovaním nových žánrov či umeleckých postupov. Bol iniciátorom vzniku a rozvoja pôvodnej rozhlasovej poviedky. Venoval sa tvorbe i teórii rozhlasových umeleckých žánrov. Počas svojho dlhoročného pôsobenia v rozhlase scenáristicky pripravil a zdramatizoval množstvo základných diel slovenskej i svetovej literatúry. Napísal stovky literárnych a literárno-dramatických pásiem a kompozícií najmä o slovenských spisovateľoch klasickej literatúry. Je autorom mnohých literárno-hudobných kompozícií realizovaných mimo rozhlasu a spravidla ich aj režíroval. Slovenskej umeleckej stereofónii sa venoval aj teoreticky. Je autorom štúdií o druhoch a žánroch rozhlasového umeleckého vysielania a hesiel z tejto oblasti pre Encyklopédiu dramatických umení Slovenska 1, 2. Viacero rozhlasových hier preložil z ruštiny a poľštiny. Zostavil reprezentatívnu knihu dokumen-

tov, svedectiev a vyznaní „Chvála slovenčiny“, antológiu poviedok členov Spolku slovenských spisovateľov „Hľadanie človeka“, ktorá vyšla aj v angličtine, rovnako ako aj antológiu poézie „Hľadanie krásy“. Popri tom sa venoval editorskej práci, najmä sprístupňovaním slovenskej klasiky. V memoárovej knihe „Môj rozhlas“ cez osobné zážitky približuje rozhlas, jeho históriu, najmä jeho literárne vysielanie tak, aby čitateľ mal jasnejšiu predstavu, čo toto médium vlastne je, aká bola jeho osemdesiatročná história. Dielo je aj pamätníkom autorových spolupracovníkov, ktorí rozhlasu venovali svoje tvorivé sily a nemali už možnosť podať vlastnú výpoveď. K mnohým etapám v histórii rozhlasu, ktorých Pavol Hudík nemohol byť vzhľadom na svoj vek svedkom, získal neskoršie výpovede účastníkov, čo dodáva knihe aj dokumentačnú hodnotu. Kniha obsahuje rôzne profily, dokonca aj básne o rozhlase, rôzne vtipy, ukážky z korešpondencie, ktorú dostávali do rozhlasu, úryvky z rozhlasových hier a ďalší dokumentačný materiál rozmanitej povahy. V slovenskej memoárovej literatúre je Hudíkova kniha jedinečná tým, že o práci v rozhlase takmer nie sú spomienky, ak nepočítame niekoľko zmienok na vojnové obdobie v pamätiach „Usmievavé Slovensko“ Jána Kalinu. Pavol Hudík za svoju prácu získal viaceré rozhlasové a rezortné ocenenia.

S autorom som raz prišiel pracovne do styku v jeseni 1988, keď prišiel do Prahy robiť reportáž o činnosti Domu slovenskej kultúry.

Spomienková kniha Pavla Hudíka obsahuje aj zaujímavú fotografickú a podnetnú dokumentárnu prílohu, okrem iného aj výber z autorových rozhlasových programov alebo čo sa hralo v bratislavskom rozhlase v deň jeho narodenia. Škoda, že svedomito vybavená kniha nemá menný register už vzhľadom na množstvo mien, ktoré sa v nej objavujú.

Vojtech Čelko

PAVOL HUDÍK MÔJ ROZHLAS

(ÚRYVOK)

Od prvých chvíľ na fakulte som sa stal členom recitačného krúžku. Jeho začiatky sa spájajú so študentskými rokmi básnika Vojtecha Miháliku, literárnych vedcov Júliusa Nogeho a Štefana Druga, jeho manželky, rozhlasovej dramaturgičky, Milky Drugovej, hudobného kritika Ivana Mačáka. V jeseni 1955 krúžok viedla Marína Čerťková, po nej Ernest Weidler, po ňom Jozef Bob, za Bobom istý čas ja. Organizačnou dušou krúžku bol Alexander Reiss. Stretávali sme sa vo štvrtok večer v posluchárni číslo 2 na prízemí univerzitnej budovy na Šafárikovom námestí. Recitovali sme, rozprávali o pocitoch z poézie a učili sme sa – ako interpretovať umelecký text, v akom postoji, ako gestikulovať, dýchať, ale predovšetkým ako cítiť poéziu. Recitovali sme si iba tak, sami

pre seba, svoje obľúbené verše, aj čo kto nové objavil, čo sa mu zapáčilo. Z času na čas sme „trénovali“ na verejné vystúpenie – večer zo slovenskej klasiky, večer ľúbostnej poézie, večer poézie A. S. Puškina, Charlesa Baudelaira, inscenáciu Smrekovej básnickej skladby Básnik a žena podľa scenárov, ktoré zväčša pripravoval Ernest Weidler, Šaňo Reiss zas inklinoval k dramatickým číslam – a tak sme mali v repertoári Čapkovu Lásky hru osudnú, Puškinovu „malú tragédiu“ Mozart a Salieri, dramatizáciu jeho poviedky Cigáni či úpravu Borchertovej fascinujúcej drámy Vonku pred dverami, ktorú sme hltali zo stránok časopisu Světová literatura.

Vystupovali sme v aule univerzity, ale aj v klubovni ČSM na prvom poschodí v Divadelnej sieni VŠMU v Redute, na nádvorí Mestského múzea, v rámci predvianočnej

Knižnej žatvy v Astorke, kde už vtedy bola divadelná sála, v ktorej je dnes Štúdio Novej scény. V predvianočnom Týždni knihy aj v aule bývalej budovy Vojenského umeleckého súboru, na mieste ktorej dnes stojí obrátená pyramída rozhlasu. A boli aj turné po Slovensku, v máji a v septembri dvojtyždňové pobyty vo Vysokých Tatrách, kde sme mali za nocľah a stravu povinnosť urobiť v rekreačných a liečebných zotavovniach desať vystúpení s poetickým pásmom, pričom prinajmenšom ďalších desať operatívne dohodol Reiss s kultúrny referentmi zotavovní za „rukovku“. Bolo to fajn! Ľudia v Tatrách mali záujem o prednes poézie rovnako ako v Bratislave. Úspech sme mali aj preto, lebo sme boli prví; poetické súbory – Divadlo za rampami alebo U Rollanda – vznikli neskoršie.

Skryté rozpočtové drámy

VLADIMÍR SKALSKÝ, NAĎA VOKUŠOVÁ

Koniec roka je z hľadiska najrôznejších nekomerčných, neziskových, verejnoprospešných aktivít, teda činností závislých od verejnej podpory, vždy v znamení rozpočtovej neistoty. Platí to samozrejme aj o kultúrnych, vydavateľských či vzdelávacích aktivitách národnostných menšín – teda napríklad aj o časopise Slovenské dotyky, či akciách, o ktorých sa píše v informačnom servise i mnohých článkoch, platí to o Dňoch slovenskej kultúry v jednotlivých mestách, divadelných, literárnych, hudobných podujatiach. Vedeli sme, že prelom rokov 2008 a 2009 bude v tomto smere zvlášť zložitý – známe boli zábery vlády znižovať deficit štátneho rozpočtu. To sme ešte netušili, že do toho všetkého vpadne ešte globálna finančná a následná hospodárska kríza.

Napriek všetkým nepriaznivým okolnostiam, zodpovední politici, menovite z ministerstva kultúry, predbežné obavy vyvracali. Zdôrazňovali, že sú si vedomí dlhoročného podfinancovania problematiky i jej mimoriadneho významu, vrátane medzinárodno-politického významu. Mimochodom, napríklad objem grantového programu „na podporu rozširovania a prijímania informácií v jazykoch národnostných menšín“, teda na menšinové printové a elektronické médiá, sa nepodarilo navýšiť dlhých sedem rokov. Netreba ani zdôrazňovať, akú časť reálnej hodnoty vyčlenených prostriedkov za ten čas odkrojila inflácia, navýšenie dolnej sadzby DPH, nehľadiac na navýšenie počtu žiadajúcich menšín a projektov, alebo na zaradenie rádii a televízií do záberu podporovaných aktivít.

Aj preto Rada vlády pre národnostné menšiny i príslušné odbory ministerstva kultúry navrhli navýšenie objemu príslušných grantových programov. Namiesto toho sa však vo vládnom návrhu štátneho rozpočtu objavilo drastické zníženie o 35 percent. V prípade menšinových tlačovín a ďalších médií to znamenalo namiesto plánovaného navýšenia z už roky chronicky nedostatočných 30 na 40 miliónov naopak pokles na sumu 19,6 milióna. Podobne kultúrne aktivity sa scvrkli z 10 na 6,5 milióna. Prítom Česká republika i tak vynakladá na podporu národnostných menšín, tvoriacich rastúcu viac než päťpercentnú časť populácie, omnoho menší objem prostriedkov než porovnateľné krajiny strednej Európy ako Slovensko, Poľsko alebo Maďarsko.

Takéto krátenie podpory kultúry národnostných menšín zo strany štátu na rok 2009 by malo nielen likvidačný dopad na mnohé aktivity, ale bolo by aj nesmierne nešťastným signálom. Veď Česká republika by o ňom rozhodla krátko po bezprecedentnom útoku stoviek rasistov, podporovaných veľkou časťou verejnosti, na litvínovskom sídlisku Janov a realizovala ho v čase svojho predsedníctva v EÚ. Kroky, ktoré by viedli k úplnému ochromeniu mnohých kultúrnych aktivít národ-

nostných menšín a zániku ich médií, existujúcich často desiatky rokov, by boli morálnym fiaskom. Ako výsmech by vyznela i nedávna ratifikácia Európskej charty regionálnych či menšinových jazykov pre slovenčinu a poľštinu, po ratifikácii ktorej nedošlo s výnimkou dvojjazyčných česko-poľských tabúl k žiadnemu zlepšeniu, v prípade ochrany a pestovania slovenčiny sa podpora iba znižuje.

Problematickosť celej tejto situácie si dobre uvedomovalo aj vedenie ministerstva

kultúry, v tomto smere sa vyjadroval minister Václav Jehlička, námestník ministra Jaromír Talíř i príslušné odbory. Manévrovací priestor rezortu je obmedzený, riešenie v jeho rámci sa hľadalo zodpovedne. Napokon, na ministerstvo sa obracali nielen zástupcovia menšín, či ministerka Džamila Stehliková ako predsedníčka Rady vlády pre národnostné menšiny, ale aj rôzni politici alebo veľvyslanci viacerých krajín. Na túto tému s ministrom Václavom Jehličkom rokoval počas svojej návštevy dokonca aj prezident Slovenskej republiky Ivan Gašparovič a slovenský rezortný kolega Marek Maďarič. Zástupcovia menšín vydali aj spoločné vyhlásenie. Tému sa zaoberal aj kultúrny výbor Poslaneckej snemovne, ktorý odhlasoval aspoň čiastočné navýšenie – tento návrh však neuspel v rozpočtovom výbore, ktorý tento rok nedokázal prijať vôbec žiadne uznesenie k návrhom na zmeny v rozpočte.

Napokon prijal zásadné rozhodnutie ten, ktorý je v rozpočtovej oblasti najdôležitejší, teda vrchný finančník. Minister financií Maroslav Kalousek prisľúbil, že v rámci rozpisu rozpočtu v januári navýši programy prakticky na minuloročnú úroveň. Veľká vďaka za argumentačné podloženie tohoto návrhu patrí aj bývalému pod-

predsedovi vlády, veľvyslancovi a senátorovi, mimochodom aj stálemu autorovi Slovenských dotykov Egonovi Lánskemu.

Zdanlivo by teda nemalo byť o čom písať. Ak sa nestane žiadna katastrofa - a veríme, že nie - iba sa zachová existujúci stav, i tak nie príliš uspokojujúci. A predsa i za tým je dramatický príbeh. Treba veľkú energiu i na to, aby svet fungoval aspoň tak biedne, ako funguje. A ak sa máme vrátiť k tejto konkrétnej menšinovej problematike, povedzme si, že vďaka mimoriadnej invencii a obetavosti mnohých ľudí, sa aj za týchto podmienok darí realizovať projekty, na ktoré by štátny sektor či komerčná sféra potrebovali niekoľkonásobne väčšie zdroje. A dramatické príbehy ako tento zostávajú obvykle ukryté v zákulisí divadelných scén a mimo stránok časopisov. Ak však raz nedopadnú dobre, žiadne scény a zákulisia už nemusia byť, stránky časopisov tiež nie...

SLOVENSKO-MAĎARSKÉ POŠTUCHOVANIA

Slovensko-maďarské vzťahy sa v ostatnom čase zhoršili vinou extrémizmu na oboch stranách, a tak prichádza kauza za kauzou. Ďalšia súvisí s futbalovým zápasom medzi DAC Dunajská Streda a bratislavským Slovanom. Došlo na ňom k násilným stretom medzi fanúšikmi a políciou. Pri incidente sa vtedy zranilo viac ako 50 ľudí vrátane niekoľkých policajtov. Slovenský klub DAC prišlo podporiť aj asi 200 fanúšikov z Ferencvárusu Budapešť, ktorí sa dostali do stretu s mužmi zákona a fanúšikmi Slovana. Maďarská strana tvrdí, že polícia postupovala voči občanom Maďarskej republiky zbytočne tvrdo, slovenské ministerstvo vnútra to však popiera.

Pokračovali aj kontroverzie okolo zemepisných názvov v maďarských učebniciach. Niekoľkomesačnú diskusiu o problematike uvádzania geografických názvov v jazyku národnostných menšín vyvolalo tohtoročné vytlačenie učebnice vlastivedy pre školy s vyučovacím jazykom maďarským. Po odporúčaní ministra Mikolaja totiž vydavateľ uviedol geografické názvy len v slovenčine. Vláda tak podľa SMK porušila dovtedajšiu prax, čím vraj nedodrжала sľub, že neobmedzí práva národnostných menšín. Spojením maďarských viet a slovenských geografických názvov navyše vraj vznikol text, ktorému deti nerozumeli. Podľa dostupných informácií väčšina škôl, na ktoré boli spomínané učebnice doručené, z nich odmietla učiť. Strana maďarskej koalície požadovala návrat maďarských názvov. Smer sa s SMK napokon dohodol na kompromise. V učebniciach pre maďarskú menšinu sa budú používať zemepisné názvy v maďarskom jazyku, v knihách sa však budú musieť v zátvorkách uviesť aj pomenovania v slovenčine. Rozhodol o tom parlament v novele zákona. Minister Mikolaj (SNS) to však odmieta akceptovať a vyzval prezidenta, aby zákon nepodpísal.

Situáciu v slovensko-maďarských vzťahoch priliš nevyriešili ani stretnutia premiérov a prezidentov.

KAUZA TIPOS

Kauza, ktorá najviac hýbala slovenskou politikou, sa týka národnej loterieovej spoločnosti Tipos, ktorá by mala podľa rozhodnutia súdu zaplatiť dvojmiliardové odškodné cyberskej spoločnosti, za ktorou má údajne stáť český podnikateľ Radovan Vitek. Ide o spor o využívanie know-how Športky.

„Podám trestné oznámenie na generálneho riaditeľa spoločnosti Tipos Petra Kapustu za to, že svojím nekonaním spôsobil akciovej spoločnosti a Slovensku škodu veľkého rozsahu,“ vyhlásil exminister financií Ivan Mikloš. Štátom ovládaná firma podľa neho mala pokračovať v súdnom spore o to, či Tipos je povinný vyplatiť odškodné, alebo vyhlásiť na spoločnosť konkurz. Hodnota majetku spoločnosti je totiž výrazne nižšia, než suma, ktorú plánuje Tipos s pomocou štátu vyplatiť podnikateľovi Radovanovi Vitkovi. Ten pohľadávku voči Tiposu odkúpil od Športky, ktorá sa s loterieovou spoločnosťou súdila. Tipos prehral prípad na Najvyššom súde v auguste. Opozícia žiada aj hlavu ministra financií Jána Počiatka, avšak v parlamente jeho odvolanie nepresadila.

Vláda dokonca narýchlo presadila v Národnej rade SR samostatný zákon, ktorý umožnil, aby generálny prokurátor Dobroslav Trnka podal bleskovo dovolanie proti rozhodnutiu. Minister financií Ján Počiatek pre zmenu oznámil, že podá trestné oznámenie v kauze Tipos na bývalého šéfa rezortu financií Ivana Mikloša. Ako uviedol, dôvodom je fakt, že Mikloš v kauze Tipos verejne podnecuje k podvodu. „Pán Mikloš nás verejne navádza k tomu, aby sme tiež páchali podvod a to taký, že neplatíte svoje záväzky, stačí dať firmu do konkurzu, vy založte alternatívnu firmu a tvárte sa, že tie staré záväzky sa vás netýkajú. Podľa mňa na toto pasuje paragraf na podnecovanie k trestnému činu. To sú také praktiky, ktoré sa volali, že biely kôň,“ zdôraznil Počiatek.

Podpísaním dohody o urovnaní, ktoré opozícia kritizuje, sa podľa Počiatka dostala spoločnosť Tipos do výhodnej situácie a minimalizovali sa ďalšie škody. Opozícia tvrdí práve opak a obviňuje Počiatka, že spôsobil podpisom do-

dy niekoľko miliardovú škodu namiesto škody maximálne v ráde stoviek miliónov. Cyberská spoločnosť následne po zaplatení prvej polmiliardovej splátky od dohody odstúpila s tým, že Slovensko ju neplní. Zišla sa kvôli tomu na mimoriadnom zasadnutí vláda a zdá sa, že to môže znamenať navýšenie pohľadávky voči Tiposu o ďalšiu štyristomiliónovú pokutu.

TENDER V RÉŽII SNS

Na ministerstve výstavby sa objavil podozrivý tender, v ktorom sa točia stovky miliónov a miliardy. Minister Marián Janušek (SNS) čelí podozreniu, že takto „prihral“ obrovskú objednávku firmám blízkym svojmu straníckemu šéfovi Jánovi Slotovi. Obchod za miliardy korún vzbudzuje podozrenia najmä preto, lebo ministerstvo dodávateľa hľadalo iba na nástenke v budove rezortu. Súťaž napokon vyhral jediný prihlásený uchádzač - konzorcium firiem, z ktorých dve sú blízke šéfovi SNS Jánovi Slotovi.

Podľa opozície a odborníkov, minister výstavby Marián Janušek (SNS) nedodržiaval viacero pravidiel. Európske smernice mu prikazujú zverejniť inzerát o súťaži aspoň v jednom celoštátnom médiu. Pravidlá, platné v jeho rezorte stanovujú, že musí vyberať dodávateľa objednávky za viac ako milión korún najmenej z troch uchádzačov. Nič z toho minister za SNS nedodržiaval. „Všetko nasvedčuje, že tu bol zámer súťaži utajiť,“ povedal po preskúmaní u Janušeka poslanec SDKÚ Ivan Štefanec. Rezort nepublikoval ani oznámenie o víťazovi a na webovej stránke neinformoval ani o jej vyhlásení. Iné, podstatne menšie súťaže zverejňuje. „Aj predse- da vlády SR má dôvodné pochybnosti, či minister Janušek postupoval správne,“ pripustil šéf tlačového odboru vlády Braňo Ondruš. Napriek tomu čaká na výsledky kontrol. Úrad pre verejné obstarávanie skončí kontrolu asi až v novom roku, Najvyšší kontrolný úrad až po ňom. Kritiku Janušeka stupňuje HZDS. Opozícia podala v parlamente návrh na vyslovenie nedôvery ministromi.

... a rozum zostáva stáť

Čo si myslí, to hovorí japonský premiér Taro Aso. Žiadna sociálna či iná senzitivita, čiže citlivosť. Najnovšie ho nadvihli dôchodcovia: „Stále sa šuchcú po uliciach a navštevujú lekárov. Ja platím dane. Prečo by som mal platiť peniaze za tých, čo sú leniví a pijú alkohol, prejedajú sa a nič nerobia?“ Už v minulosti sa musel ospravedlňovať za žarty na adresu ľudí trpiacich Alzheimerovou chorobou, alebo za to, že označil opozičnú Demokratickú stranu za nacistickú. O japonskej okupácii za druhej svetovej vojny povedal, že na Taiwane sa vtedy zlepšila vzdelanostná úroveň a gramotnosť, čím vlastne Japonsko prejavilo Taiwanu láskavosť. Vládny hovorca Takeo Kawamura Japoncom (čítaj žaponcom) oznámil, že takéto výroky sú neškodným prejavom jeho svojráznej povahy. „Je pravdepodobné, že takýchto poznámok od neho budete počuť viac. Je to súčasť jeho šarmu.“

Podobný šarm sa čapuje aj na Českomoravskej vysočine. Najznámejšieho českého dôchodcu Miloša Zemana sa tentoraz zašli opýtať na slovenskú politiku. Bolo jasné, že z toho bude niečo veselé a kontroverzné – zeman (či chalupár) z Vysočiny má totiž zato, že na chalupu si je zbytočné kupovať servítky. Úprimná pravda je čosi také neobvyklé a nečakané, že na to slušný človek reaguje smiechom. Došlo aj na bitku v Dunajskej Strede, kde tak trochu zmlátili rowdies až z Budy aj Pešti. Expremiér slovenskej vláde poradil: „Nech slovenská vláda nechá zmlátiť pre zmenu aj slovenských fanúšikov, nielen maďarských a tým vykompenzuje onen incident.“ A v čom vidí dôvod problémov v slovensko-maďarských vzťahoch? Hovoril o historických reminiscenciách Maďarska, ktoré stratilo po trianonskom mieri dve tretiny územia. Nezabudol však ani na reminiscencie vlastné: „Zažil som poslancov SNS ešte vo Federálnom zhromaždení. Boli to skôr

pacienti psychiatrickej kliniky ako poslanci.“ Najslovenskejšia najnárodnejšia najstrana reagovala ústami svojho podpredsedu Rudolfa Púčka: „Čerstvý vzduch na Českomoravskej vrchovine v kombinácii s becherovkou a pivom je režim, ktorého dlhodobá aplikácia zrejme negatívne poznačila všeobecnú orientáciu a úsudok Miloša Zemana.“ Miloš Zeman sa nepochybné spokojne usmial a vyfúkol do čerstvého vzduchu cigaretový dym.

Úprimná je dnes aj reklama. V takom denníku Pravda zaviedli takzvanú kontextovo senzitivnu reklamu. Tá rozhodí reklamné oznamy k tým článkom, v ktorých sa vyskytujú slová súvisiace s témou inzercie. Prečítal som si článok s titulkom „Svedok o Černákov: Hovorieval, že zabil viacej ľudí ako rakovina.“ Svedok s príznačným menom Surový pred súdom podľa článku povedal Mikimu Černákovovi aj toto: „Buď teraz taký frajer, ako keď si pichal nožom Slivenského.“ Mimocho- dom, tento Miki na rozdiel od druhého nejazdil na bicykli, ale zásadne na drahých autách. Surový mu robil štartéra. Poznáte to iste z Klimáčkovej divadelnej hry „English is easy, Csaba is dead“ (Aničtine je ľahká, Csaba je mŕtvý) či z nadvä- zujúceho sitcomu Mafstory, kde je skvelá postava Edka štartéra. Aj Surový teda robil človeka, čo šiel za svojho pána vybuchnúť, keby tam náhodou bola bomba. A bomba bola aj reklama pod tým článkom. Prvá sa pýtala „Existuje nôž, ktorý vydrží extrémne ostrý aj rok?“ a hneď si aj odpovedala, že áno, akýsi skvelý kera- mický. Druhá núkala akýsi liek na rakovinu. Nuž táto reklama je naozaj senzitivna výhradne kontextovo. Ako japonský premiér vo Federálnom zhromaždení...

P. A. F. Ztohotový

Violončelistka a nežná ozdoba Cigánskych diablov Silvia Šarköziová je hrdá na to, že je živelná Cigánka, ktorá nič vo svojom živote nedostala zadarmo. Rodina Silvie Šarköziovej je jasným príkladom toho, že aj slovenskí Rómovia môžu a vedia žiť usporiadaným životom. Dúfajú, že aj vďaka nim sa háklivá rómska otázka pohne dopredu. Vláňajšia nositeľka titulu Žena roka prišla na miesto dohodnutého rozhovoru v sprievode manžela Ernesta a dcéry Vanessky, ktorá zdedila mamin talent a cigánsky temperament.

Úspech je vydretý ťažkou prácou

Čo by ste robili, keby ste sa nevenovali hudbe?

Na to je vážne ťažké odpovedať. Hudbe sa venujem od malička a podobne ako ostatní, ktorí sa venujú celý život jednej oblasti, po tomto dlhom čase nenájdú nič iné, v čom by vynikali aspoň tak dobre ako v pôvodnej záľube. Hudba si vyžaduje celého človeka. Ale myslím si, že by som mala blízko k móde. Veľmi rada navrhujem šaty, zatiaľ iba pre seba. A rada by som sa venovala aj bytovému dizajnérstvu.

Ste hudobníčka violončelistka. Tento nástroj sa nedá považovať za typicky ženský. Nie je trochu priveľký k vašej útlej postave?

Ako dieťa som veľmi chcela hrať na huslíčkách, no na zápis do hudobnej školy som prišla o rok neskôr ako ostatné deti. Vtedajšie vedenie to využilo, povedali mi, že na husle som už stará, a ponúkli mi nástroj, ktorý nebol až taký preferovaný. Rodičia nechceli dávať deti na nástroj, ktorý je väčší ako dieťa samotné. Ale teraz to vôbec neľutujem. Violončelo je svojou stavbou aj zvukom mimoriadne pekný nástroj.

Medzi Cigánskymi diablami ste jediná žena. Poslúchajú vás chlapi alebo si sem-tam buchnete po stole?

Ale áno, poslúchajú! (Smiech) My sa navzájom poslúchame, vládne u nás demokracia. V kapele mám rovnocenné slovo s každým chlapom, preto na nich nepotrebujem žiadne ženské zbrane. Sú to džentlmeni. Sme ako veľká rodina. Ako skúšobňu máme prenajatý malý domček, kde často sedíme a len tak sa rozprávame, nielen my hudobníci, ale celé naše rodiny.

S kapelou ste už precestovali celý svet. Ste kočovná duša alebo vás cestovanie unavuje?

Cestovanie je odvrátená stránka toho, čo máme všetci radi, koncertovania. Niekedy mi doslova lezie na nervy to večné balenie a vybalovanie... Ale vnímam to ako daň za to, že robíme, čo nás baví. Veď každá práca má svoje výhody a nevýhody. Pre mňa sú presuny v rámci koncertov nevýhodou.

Svojho manžela ste neraz označili za svoju druhú dušu. Ako ste na ňu natrafili?

Mali sme sedemnaásť a obaja sme boli na konzervatóriu. Ernest ma zaujal svojím zjavom, ale aj tým, aký bol vynikajúci muzikant. Bolo tam množstvo talentov, ale on tak výnimočne vynikal, že sa nedalo nevšimnúť si ho (smiech). Brali sme sa ako 21-roční, boli sme veľmi mladí, no napriek tomu sme spolu vyše 13 rokov.

Ste stále spolu. Pri skúšaní, doma, na koncertoch... Sprevádza vás aj pri tomto rozhovore. Neľžete si na nervy?

Naopak. Vyhovuje nám, že sme stále spolu. Zvykli sme si na to a skôr vtedy, keď spolu nie sme, necítíme sa vo svojej koži. Musím si zaklopať, ale ponorkovou chorobou netrpíme. Ako partneri sa tolerujeme. Pochádzame z podobných rodín, na veľa vecí máme rovnaký názor, taktá sa vyhýbame možným hádkam. Možno toto nie je správny recept na pokojné manželstvo, nám sa to však osvedčilo.

Vanesska, vaša dcéra, má rozbehnutú umeleckú kariéru, nakrúca filmy, nahráva cédéčka... Nemáte pocit, že popri všetkých povinnostiach nemá čas na normálne detstvo?

Pretože sme to ja ani manžel nijako neiniciovali a všetky jej aktivity doteraz vychádzali výhradne z jej chcenia, nemáme na tom ani zásluhu, ani žiadnu vinu. Je to na nej. Keby mala športový talent, tak by sme ju podporili rovnako. Záleží na deťoch, čo si vyberú. Tú možnosť im treba dať, lebo od nej sa môže odvíjať kvalita ich života.

Ste Vanesskin kritik?

Najväčšiu! Prírodzene, snažím sa jej pomôcť. V našom prípade platí porekadlo Zabudol vôl, že telefónom bol. Vekrát od nej chcem veci, ktoré sú nad jej sily. Práca s vlastným dieťaťom je vždy iná a zložitejšia ako s ostatnými deťmi. Vekrát zvýším hlas, paradoxne aj pri cvičení na husliach.

Rómov na Slovensku aj po rokoch snahy o integráciu stále označujú za neprispôsobivých.

Čo sa dá ešte robiť pre to, aby nastala zmena k lepšiemu?

- Myslim si, že v tomto smere by som len ťažko dokázala pomôcť. Moje vzdelanie je čisto hudobné. Ťažko radiť, na to sú ľudia, ktorí sú fundovanejší ako ja.

Ale vy ako rodina by ste predsa mohli byť príkladom...

O to sa, samozrejme, snažíme, keď napríklad koncertujeme na miestach, kde žijú Rómovia, ktorí možno nemali v živote toľko šťastia ako my. Mali sme rodičov, ktorí nás správne viedli a žili normálny život. Väčšinou sa tešia, vidia, že sa to dá, a my im možno kladieme nové ciele. S negatívnymi reakciami z ich strany sme sa zatiaľ nestretli. Chodíme medzi nich s našou hudbou, ktorú prijímajú a tešia sa z nej.

Veľmi citlivá je v tomto prípade aj otázka rasovej neznášanlivosti. Strelili ste sa s ňou?

S vyhrotenou rasovou neznášanlivosťou sme sa, vďaka bohu, nestretli. Samozrejme, stane sa, že človek neuladodí každému a čo-to sa ho dotkne. V škole som často zažívala zvláštne reakcie na svoj pôvod. Poctivo som cvičila a učila som sa, napriek tomu som sa nie vždy stretla s uznaním. My Rómovia sme podľa niektorých ľudí mali hudbu v krvi a naša práca bola nedocenená. Niektorí by to bral ako lichôtku, ale talent, s ktorým sa človek narodí, na úspech nestačí. Úspech je vydretý ťažkou prácou na jeho zvelaďovaní. Je úplne jedno, či ste Róm, alebo „biely“. Keď niekto niečo robí dobre, tak je to drina. A keď to niekto znehuje mávnutím ruky a slovami, že to máme v krvi, pripadá mi to diskriminačné.

Cigánky sú živelné. Máte aj vy v sebe živelnosť?

To by bola asi skôr otázka pre Ernesta, ale určite som živel. A čo sa týka štyroch živlov voda, pôda, oheň a vzduch, som asi rovnovážnym spojením všetkých, ako každý človek.

Vlani ste získali titul Žena roka. Zmenil sa odvtedy váš život?

Vôbec nie. Ženou roka som sa stala vďaka práci, čiže nepatrí len mne, ale celej kapele, lebo vďaka nej ma mohli ľudia spoznať. Isteže ma to potešilo, ale snažím sa nezaspáť na vavrínoch a byť ešte lepšia vo svojej práci.

Keby ste vy mohli udeliť tento titul, ku komu by poputoval?

Nebola by to len jedna žena. My ženy máme tvrdší údel ako muži. Máme svoje povolanie a po príchode domov nastupujeme do druhej zmeny, kde nás čaká ďalšia práca, ktorú za nás nikto nespraví.

(mar)

V predvečer 90. výročia vzniku samostatného Česko-Slovenska sa slávnostne otvorila brána Jazdiarne Pražského hradu, aby za účasti prezidentov oboch, už samostatných republík, uviedla posolstvo ojedinelej expozície: „Slovenský obraz (anti-obraz)“ s podtitulom

Slovenský obraz (anti-obraz)

Veľkorysý priestor Jazdiarne uvítal slovenskú výstavu po viac ako štyridsiatich rokoch. Ako podotkla autorka koncepcie výstavy a spolukurátorka, generálna riaditeľka Slovenskej národnej galérie, Katarína Bajcurová, pre kunsthistoričku je to nevšedná výzva – naskytné sa vari len raz za život. Kurátormi výstavy sú ďalej Aurel Hrabušický a Katarína Mulerová. Prvotný impulz na usporiadanie výstavy slovenského vizuálneho umenia 20. storočia však pochádza z pred troch rokov od bývalého riaditeľa Slovenského inštitútu v Prahe Igora Očenáša.

LUBOMÍR DURČEK

Koncepcia výstavy Obraz – Slovensko - Anti-obraz je inšpirovaná odkazom stále známejšieho diela predčasne zosnulého konceptualistu Júliusa Kollera (1939-2007). Zámerne nás vedie zdanlivo historizujúcim sledom obrazov zo začiatku minulého storočia a sprevádza to niekedy až ironizujúcimi odkazmi, fotografiami, náčrtmi, heslami, ktoré rozvetvujú výstavný priestor k záverečnej inštalácii, podporujúc práve magické presahy k prijatiu výsledného kozmického gesta výstavy. Výber diel a ich zostavenie zohľadňujúce prechod sloven-

20. storočie v slovenskom výtvarnom umení

JOZEF JANKOVIČ: VEĽKÝ PAD

MILAN BOČKAY

LUBO STACHO

ského výtvarného umenia do 3. tisícročia je podľa jej koncepcie vyslovene socio-senzitívny. Nie až taký lineárne historický, ako skôr mnohostranne magický – viactematický a viacmediálny, čo sa napokon zúročí predstavením práve medzinárodne docenených diel

národne osobitého konceptuálneho umenia Slovenska, ktoré vo svojej dobe dozrelo k najužšiemu prepojeniu so svetovými trendmi. Celostný obraz sveta, ako ho uzreli česko-slovenskí vizuálni umelci 20. storočia, a konečne, ako naň reagovali.

VLADIMÍR HAVRILLA

Tematický pôdorys má sedem sekcií: Vojna a civilizácia, Slovenský mýtus národnej identity, Socialistický anti-obraz, Z mesta von, Poézia o kozme, Iné svety, Globálna dedina.

Charakteristickým pre uvedenú mnohotematickosť a mnohomedialnosť je zhodnocovanie sociálnej reality až k ekologickým konceptom a k osobnej transcencii. Na konci výstavného priestoru Jazdiarne je umiestnený výsledný epilóg. Inštalácia Biely priestor v bielom priestore - kozmické gesto. Pri vstupe do prólogovej časti, hneď za prahom Jazdiarne, zase prednostne upúta monumentálna plastika Jána Jankoviča Pád. Kozmické gesto. Ľudia v bielo-modro-červenom - nahor pätami – dlane vzpínajúce sa po úteche. Viac ako gesto. Pre vnímavého prijímateľa výzva. Výzva k ozrejmeniu príčin i východiska. Uvažujem, že príčina pádu i východisko do bielej sa nachádza práve v tom, čo na výstave nie je zastúpené – v tých dielach, ktoré sú dosiaľ i tu v Jazdiarne vytesnené. Nápadne nenápadne. Tak ako je prekvapujúco nenápadnou, ale o to nápaditejšou audiovizuálna časť výstavy ukrytá práve hore, na balkóne výstavnej siene. Cez Pád i únik skrze bielu z bielych je tu fotografia vznášajúca sa vzdušným priestorom čiernej skrinky. Uchopenie stavu sveta opäť len cez technický obraz celozemského automatu, opäť masovo sebaprogramačne, tak pravdepodobne prežívajúce anti-obrazu sveta: ďalej utrpenie vo vojnách, utopické vízie nového sveta, opäť sociálne rozpory, nová urbanizácia a modernizácia, prehodnotenie národnej identity, nátlak mestského spôsobu života, ekologické a politické gestá protestu voči totalitám, fiktívne privlastňovanie si kozmu, dotyk s transcendentným, virtuálny a skutočný raj globálneho sveta... Nakoniec, toho čoho nikdy nie je dosť a čo najviac doceníme v najťažších východiskových okamihoch, je len obyčajná človečina. A obraz sveta slovenských vizuálnych umelcov Česko-Slovenska i v tých najintelektuálnejších prejavoch, akými sú konceptuálne záznamy, je rýdži práve pre túto spätosť s magickými - roľníckymi koreňmi. Poľnohospodár je jedným z posledných masových magikov – preto jeho pravnci viac rozumejú životu obrazmi, novému obrazovému mysleniu globálnej dediny.

Myslím si, že tu môže byť impulz pre českú výtvarnú scénu. Ale načim predbiehať? Nech sa ona sama prejaví. Rovnako veľkolepou výstavou v Bratislave. Tá na Pražskom hrade potrvá do 1. marca 2009.

František Láb

Viola Vyholená-Šípivá Samkovi Tálemu

**Hoj, čas, ty jazdec v žltom tričku,
brzdíže, nastala chvíľa na básničku... prípadne na pesničku
(z mojej plánovanej básne)**

V Prahe 4. novembra.

Milý Samko, ani len netušíš, ako sme si blízki, aj keď ty si starý chren, a ja zase Viola Vyholená-Šípivá, mladé rusovlasé dievča so strunistými nohami, tohto času bytom a srdcom v Prahe. Že prečo, sa asi pýtaš. Preto, lebo ja keď som začínala šarapatí v diskusných fórach na inzine.sk pod menom, že smutné opiča, pisali mi tam, že počuj, opiča, a nie si ty takto náhodou Samko Tále? Lenže ja som nevedela, čo to Samko Tále je, lebo v Prahe sme o tom nepočuli, a tak som si z toho hlavu nerobila. Až som raz našla v Academii na Václaváku, kam chodievam dozadu hore na kávičku a prečítať si noviny, knižku s tvojim menom. Tak som sa do nej podívala, ale bolo to po česky. A to som zase nechcela, že ťa budem čítať najprv po česky, lebo mne je čeština druhým rodným jazykom a nemám to rada, keď do nej prekladajú môj prvý rodný jazyk, totiž slovenský. A tak som si potom raz v Blave chcela tú tvoju knižku kúpiť, ale ona stála akosi priveľa a nezostalo by mi potom na kávu s obľúbeným tvarohovým hrebenkom, a povedala som si, že veď čo, inokedy. A nebudeš veriť, odvtedy som si ju ešte nekúpila.

Takže toto máme spoločné, Samko Tále: ja som ešte nečítala tvoju knihu o cintoríne, a ty si ešte nečítal moju o krivolakej príti ku šťastiu. Máme sa teda obidvaja na čo tešiť. Ja som, mimochodom, nečítala skoro všetko. Aj Vojnu a mier som nečítala napríklad, ale na tú sa teším menej ako na teba. A ešte to máme spoločné, že si u nás ľudia pleťu pohlavie. O tebe hovoria, že si nejaká mladá pekná pani, o mne zase rozširujú, že som starý, plešatý ani radšej nechci vedieť čo. My ale vieme svoje, a to máme spoločné tiež.

Aj preto ti píšem, že zajtra budú v Bratislave v kafe Scherz krstiť moju knižku. Nevaďi, ak neprídeš, lebo ani ja tam asi nepôjdem, radšej za seba pošlem pána tajomníka Slovenského literárneho klubu v Čechách Malotu, nech sa nahle zadar-mo chlebičkov, keď to má tak rád. No nie?

VZADU, SCHOVANÉ ZA HEREČKOU, SA Z TOHO VŠETKÉHO SMEJE JEDNOFÁZOVÉ KVASENIE (V PODOBE VALOUCHA). BODAJ BY NIE, KEĎ DOBRE ZAPLATENÉ. V POPREDÍ NA POSLEDNÚ CHVÍLU STRČIL PÁNOVI PÉTERFIMU GYORGYMU Z TRIUMVIARTU PRED OBJEKTÍV HLAVU JEDEN ZO SEDEMNÁSTICH PRÍTOMNÝCH SPISOVATEĽOV, KTORÝ MÁ SMIEŠNE PRIEZVISO ŽE JOŽKO, ALEBO JANKO? A MOŽNO FERKO. NO, TO JE JEDNO. V BOČNOM BOXE VEDĽA PÓDIA SA PÁNOVI TAJOMNÍKOVI, SMEJÚ MAŇZELIA FELDEKOVCI SPOLU S PÁNOM PREZIDENTOM SKALSKÝM (ANČA PAGÁČOVÁ-ŠIPOŠOVÁ PRAVE URÝCHLENE ODIŠLA NA PREDSTAVENIE DO DIVADLA). ČO ON, UŽ OPĚT, POVAŽUJE ZA LICHÓTKU. OSTATNÉ FOTKY ANI KOMENTOVAŤ NEBUDEM, LEBO NA NICH NIČ NEVIDIM, KEĎŽE ICH TAM KTOSI ROBIL MOBILOM A EŠTE K TOMU POTME. CHLEBIČKOV SA ZADARMO NAHLTAŤ, TO ÁNO, ALE POSTARAŤ SA KNIŽKE O PROFI PIAR... NO, NÍC.

V Prahe 6. novembra.

Píšem ti, Samko Tále, ešte raz, lebo včera si tam vraj nebol, a tak si nemohol vidieť, že ani ja nie. Ale pán tajomník Malota mi povedal, že nevaďi, slečna Viola, boli tam chvalobohu iní. Napríklad Anča Pagáčová, ktorej na jar krstil knihu pán Feldek. Ale ona sa Pagáčová volá iba umelecky, ako napríklad ja, že Vyholená, ináč je normálne Šipošová ako ja zase Šípivá. (Nebudeme my nakoniec sesternice? Alebo také niečo? Asi nie. No, to je jedno.) Pán Feldek prišiel včera tiež, asi bol zvedavý, či som krajšia než ona - a ona krásna je, lebo veď herečka, a potvrdil mi to aj svetový prezident Slovákov zahraničí pán Skalský, ktorý si ju celý večer podrobne prezeral v zradu pri bare, pretože čo už vraj nové napozera na plešatej hlave pána tajomníka vpredu pri pódiu, však? - ale bol potom iste sklamaný, Feldek myslím, keď tam uvidel natriasať sa namiesto mňa pána tajomníka, ktorý sa hneď chcel s ním vyfotiť a najmä potom ešte s pani Oľgou Feldekovou (si asi predstavoval, že je ôsmy do s.r.o., trapo jeden), ktorá mi prišla knižku pokrstiť, pričom som z fotky zistila - a to si ako muž určite všimneš aj sám - že nohy má ona tuším ešte strunistejšie než ja, a to už je teda čo povedať!

Pán Tajomník Malota na krste narátal najmenej desať vyslovených spisovateľov. A k tomu ešte dobrých sedem utajených, čo sa vraj len tak nevidí, ani v Bratislave nie, kde je spisovateľom pomaly každý. Druhý. Alebo tretí povedal? No, to je jedno. A bola tam napríklad spisovateľka Mamáka, čo napísala knihu O papáke alebo tak akosi, ale ukázalo sa, že to je muž, z čoho bol pán tajomník šokovaný, a ja, Samko Tále, poviem ti úprimne, tiež, lebo toto by sa podľa mňa malo spisovateľom zakázať, aby si v knižkách menili pohlavie. Sa totiž potom nečudujem, že čitateľov nezaujímajú ani tak moje hlbšie myšlienky v knihe ako skôr tie ich vlastné škaredšie, že čo tak asi tá mladá strunista autorka skrýva pod sukňou. Otrásné! Je ich tam jak červených mravcov v tých všelijakých literárnych kluboch, spolkoch a zväzoch - spisovateľov myslím - ale na takéto podstatné veci aby som zase myslela len ja, mladá, neskúsená Viola Vyholená-Šípivá.

Knihu mi pani Feldeková pokrstila prstou z krtnica, zo záhrady našej oravskej chalupy. Prst jej podal v košíčku na pečivo sám docent Smrallavý z pražskej katedry slovakistiky a hneď aj chcel predniesť kritickú analýzu mojej knižky, ale nepripustili ho, lebo už bol pripitý, a tak len v bočnom boxe toho kafe Scherz sa potom vysmieval z neprítomného českého kolegu docenta Špargla, že tomu sa jeho interpretačný paklič z plastelíny ohol už pri pohľade na moju holú fotku na obálke knihy, kým on, Smrallavý, na ňu, knihu, nastúpil s obojstranným imbusákom svojho oceľovotvrdého intelektu, a že to sú potom hneď aj celkom iné výstupy a že nie nadarmo sa mu, Smrallavému, v odborných kruhoch hovorí Báthory slovenskej kritiky. Literárni vedci, čo už... Veď to, Samko Tále, poznáš sám.

A hrali tam pesničkári, čo sa volajú že Jednofázové kvasenie. Tiež takí traja chreni starí okmášaní ako pán tajomník (podarená, mimochodom, slovenská kapela: Svozil, Valouch, Janoušek!), ktorých si tam on pozval preto, lebo mu Valouch kedysi povedal, že ej, ty si normálne otec slovenského melta blues! Akože nie černošského delta, ale melta. Chápeš. A on to pochopil ako lichótku. Aj mu tam potom všetci traja zaspievali Hovadské melta blues z jeho trafenej knižky Plné gace a keď sa ľudia smiali, myslil si, že to je lichótko tiež. No, to je jedno.

Takže teraz už vieš, ako to presne na krste mojej knižky bolo, a môžem skončiť. Maj sa, Samko Tále.

*Viola Vyholená,
vlastným menom, že Šípivá*

PRVÝ ROZPOČET V EURÁCH

Pre negatívne následky svetovej finančnej krízy parlament súhlasil s tým, že schodok rozpočtu sa zvýši na 30,4 miliardy korún (1,01 miliardy eur) oproti vládou navrhovaným 26,7 miliardy korún (886,7 milióna eur). Súčasne by mal v porovnaní so skoršími očakávaniami stúpnuť aj deficit verejných financií, ktoré okrem štátneho rozpočtu zahŕňajú tiež hospodárenie napríklad Sociálnej poisťovne, zdravotných poisťovní a samospráv. V porovnaní s predpokladaným tohtoročným schodkom 2,3 percenta výkonu ekonomiky, by však mal klesnúť na 2,08 percenta hrubého domáceho produktu. Pôvodne vláda očakávala pokles deficitu až na 1,7 percenta HDP. Príjmy vlády by sa mali zvýšiť o približne 46,4 miliardy korún (1,54 miliardy eur) na asi 394,6 miliardy Sk (13,1 miliardy eur). Výdavky dosiahnu zhruba 425 miliárd korún (14,1 miliardy eur).

„Je to rozpočet, ktorým chránime Slovenskú republiku a fuďí pred dopadmi hospodárskej a finančnej krízy,“ povedal novinárom Fico. Zároveň odmietol výčitky opozície, ktorá hodnotila rozpočet ako neehospodárny. „Len štyri krajiny v Európskej únii znižujú deficit a medzi týmito krajinami je aj Slovenská republika,“ oponoval premiér. (vr)

ANTON BALÁŽ V PRAHE

Anton Baláž smejúci sa uprostred dejín – taký bol titulok rozhovoru, ktorý som s týmto významným slovenským prozaikom urobil pre Slovenské dotyky pred mnohými rokmi. Odvlnula sa od neho dlhoročná spolupráca a priateľstvo, aj rozhovorov ba i kníh, ktoré z toho vzišli, bolo odvtedy viac. K tomuto názvu, presne charakterizujúcu autorov pohľad na svet, sme sa siahli znovu: Slovensko-český klub tak pomenoval pásmo slova a hudby, ktoré sa konalo 19. novembra v Slovenskom inštitúte. Uskutočnilo sa v roku 65-tych narodenín autora, pri príležitosti ktorých mu prezident Ivan Gašparovič prepožičal vysoké štátne vyznamenanie Rad Ľudovíta Štúra II. triedy.

Tento spisovateľ, publicista a novinár stihol popri rozsiahlej literárnej tvorbe v živote nepredstaviteľne veľa, bol šéfredaktorom týždenníka Sloboda i Slovenského denníka, redaktorom viacerých iných periodík, hovorcom prezidenta Michala Kováča, podpredse-

SINIKKY ARCHIV

dom Slovenského syndikátu novinárov, dlhé roky jednou z vedúcich osobností Literárneho informačného centra. Hovorilo sa o tom všetkom, ale aj, a predovšetkým o táborech padlých žien, hriechnej starej bratislavskej Vydrici, veciach vážnych i tragických, vždy však smiešnych, teda o nás a našej histórii. Večer moderovali Naďa Vokušová a Vladimír Skalský, ukážky z tvorby čítal Richard Trsťan a o štylovú rozvernú hudbu sa postarala skupina Motovidlo.

Lahký smiech sa vznášal nad ťažkými otázkami, ako to už býva v prípade tej najlepšej literatúry.

(vs)

SVETOVÉ ZDRUŽENIE O ROK DOSPELEJŠIE

Bezprostredne po Stálej konferencii Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí sa v rovnakých priestoroch City hotela Bratislava 9. novembra uskutočnilo zasadnutie Generálnej rady Svetového združenia Slovákov v zahraničí, už deň predtým zasadnutie Výkonného výboru a Revíznej a zmierovacej komisie SZSZ.

Generálna rada kooptovala na základe žiadostí všetkých členských organizácií z Rumunska na uprázdnené miesto po Ondrejovi Štefankovi, ktorý slovenskú komunitu v zahraničí tragicky opustil, Biancu Pascu ako novú členku GR. Na miesto 1. podpredsedu SZSZ, rovnako uprázdnené po úmrtí Ondreja Štefanka, zvolila jedného z jeho najbližších spolupracovníkov, Pavla Hlásnika z rumunského Nadlaku. Novou hospodárkou sa stala Anna Ištvánová, ktorá vybudovala a riadi Dom slovenskej kultúry v Békešskej Čabe a má i skúsenosti s európskymi a inými grantmi.

Generálna rada prijala jednomyseľne novelizáciu Organizačného a rokovacieho poriadku, v ktorom precizovala fungovanie poradných grémii, ktorými sú odborné pracovné skupiny a Čestné grémium zložené z kultúrnych, vedeckých či podnikateľských osobností, upravila tiež chod novozriadeného Sekretariátu SZSZ, ako aj prácu s informáciami.

Hovorilo sa aj o fungovaní internetového portálu www.slovacivosvete.sk,

novej štyristostranovej Antológii slovenskej poézie v zahraničí Medzi dvoma domovmi, ktorú vydali spolu Svetové združenie Slovákov v zahraničí, Literárne informačné centrum a Národný inštitút pre slovenský jazyk a literatúru MS, aj o zriadení priestorov Sekretariátu SZSZ na námestí SNP 12 v Bratislave v budove Národného osvetového centra. Za historický úspech Generálna rada označila, že sa podarilo pretaviť požiadavky SZSZ do Konceptie štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí, vyzdvihnutá bola plánovaná spolupráca so Slovenskou televíziou - SZSZ predložil vlastný projekt blokového nekódovaného vysielania STV 5 pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktoré bude po mnohoročných žiadostiach slovenského sveta realizované od polovice roku 2010, dohodla sa výroba nových programov, využívanie káblovej televízie i systematická účasť Slovákov žijúcich v zahraničí v existujúcich programoch, vrátane dis-

kusných a publicistických. Pripravuje sa vybudovanie Pamätníka slovenského vystažovalectva a Múzejnej zbierky, Galéria slovenského výtvarného umenia v zahraničí či výskumné projekty jazykovedného, etnografického, štatistického a sociologického charakteru.

SZSZ realizuje vlastné projekty ako internetový portál Slováci vo svete, Antológia slovenskej literatúry v zahraničí, Komplexný program vzájomnej spolupráce Sme jeden slovenský svet či Dni slovenského zahraničia v rôznych krajinách.

V roku 2009 sa uskutoční Valné zhromaždenie SZSZ, vyjde antológia slovenskej prózy v zahraničí, uskutocnia sa Dni slovenského zahraničia v Maďarsku, po prvý raz sa udelia Ceny Ondreja Štefanka a vôbec čaká SZSZ ďalší krok o stupienok vyššie.

Vladimír Skalský

(Autor je predseda Svetového združenia

Slovákov v zahraničí)

Za Jánom Špernogom

Len veľmi ťažko sa mi píše, že 22. novembra navždy odišiel náš dlhoročný priateľ Ján Špernoga, podpredseda Spolku Slovákov v Poľsku a bývalý šéfredaktor časopisu Život.

Patril medzi popredných predstaviteľov slovenskej národnostnej menšiny v Poľsku a zastupoval jej záujmy na diskusných fórach, úradoch, zjazdoch, konferenciách, stretnutiach s vysokými

štátnymi úradníkmi Slovenskej a Poľskej republiky, jednoducho všade, kde sa to vyžadovala situácia. Vďaka jeho dlhoročnej práci v časopise Život, dostávali čitatelia objektívne informácie najmä z diania na Spiši a Orave.

Narodil sa 21. júna 1938 v Kacvine v slovenskej roľníckej rodine Anny a Jána Špernogovcov. Po absolvovaní základnej školy v rodnej obci jeho cesta za vzdelaním viedla do Všeobecnozoddelávacieho lýcea so slovenským vyučovacím jazykom v Jablonke na Orave, kde v roku 1957 úspešne zmaturoval. Neskôr študoval na Univerzite Komenského v Bratislave na Filozofickej fakulte odbor slovenský jazyk a literatúra a taliansky jazyk. Po skončení vysokej školy začal pracovať ako novinár v Poľskej tlačovej kancelárii vo Varšave. V roku 1974 prešiel do redakcie Život, s ktorou už od roku 1967 pravidelne spolupracoval. Zaoberal sa okrem iného jazykovou a štylistickou úpravou textov. V Živote od roku 1983 plnil funkciu tajomníka redakcie a od roku 1990 do júna 2006 funkciu šéfredaktora. Po odchode do dôchodku sa presťahoval do Nedece, kde sa zapojil do činnosti miestnej skupiny spolku.

Od januára 2003 zastával funkciu podpredsedu Spolku Slovákov v Poľsku. Zaoberal sa najmä otázkami Oravy. Z jeho iniciatívy sa podarilo obnoviť slovenské vyučovanie v Podvlku a ďalších oravských či spišských obciach. Záujmy slovenskej komunity boli preňho vždy prioritné a podriadil im celý svoj život. Na stránkach časopisu mnohokrát prizvukoval potrebu odovzdávania dedičstva predkov mladším generáciám a neúnavne to opakoval pri každej príležitosti.

Janka Špernogu som poznala niekoľko desiatok rokov. Bol to veľmi príjemný, priateľský, vždy usmievavý človek, ochotný každému pomôcť. Platí pre neho to, čo on niekoľkokrát opakoval nám: bol to jednoducho taký človek, s ktorým by sa dali aj kone kradnúť...

Naďa Vokušová

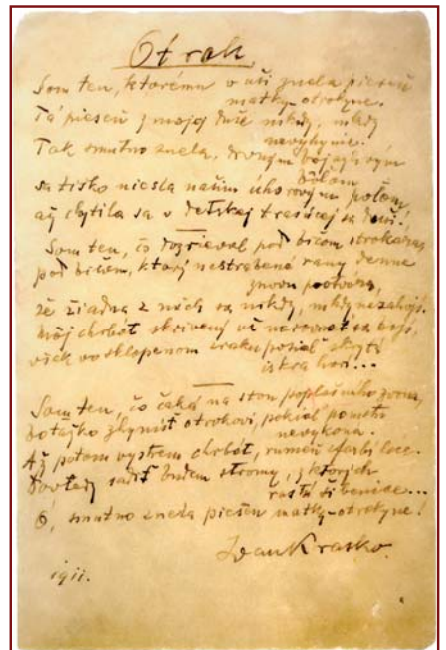
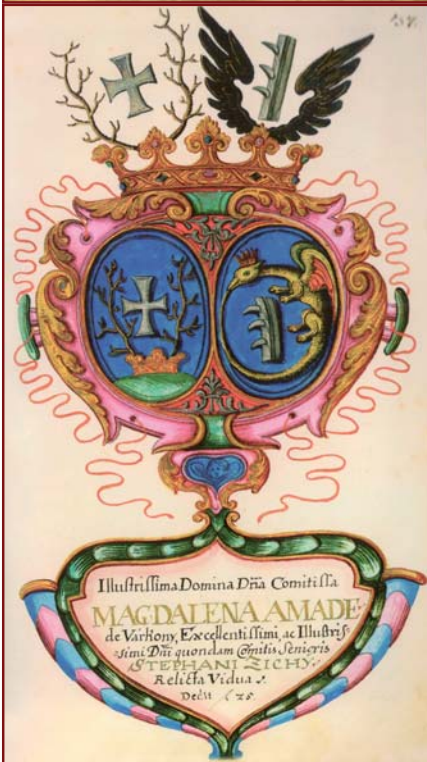
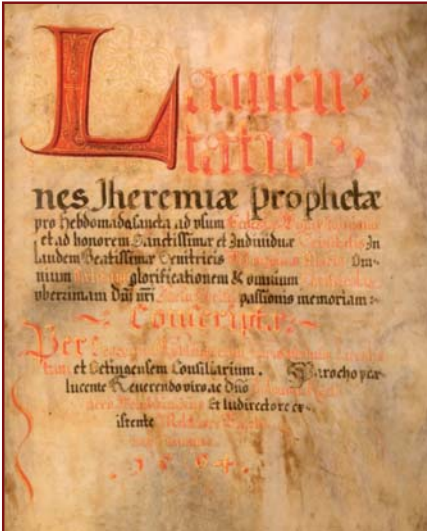
Cesty slovenskej knihy

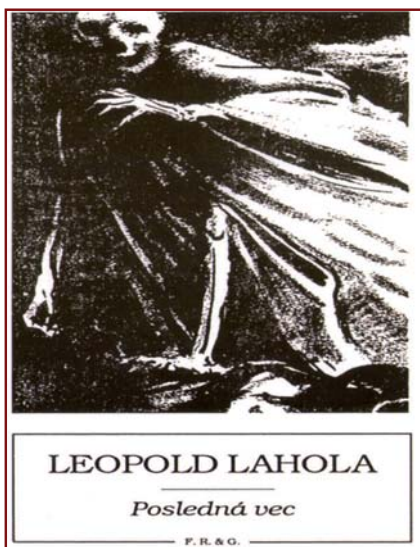
Pri príležitosti deväťdesiateho výročia založenia Československej republiky pripravili Slovenská národná knižnica v Martine s partnermi – Národnou knižnicou ČR, Slovenským inštitútom v Prahe, Etnografickým múzeom Slovenského národného múzea v Martine a Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky výstavu s názvom „Cesty slovenskej knihy – Od Proglasu k postmoderne“. Výstava bola inštalovaná v Galérii Klementinum, ktorú po rekonštrukcii otvorili pred dvoma rokmi.

VOJTECH ČELKO

V úvodnom slove k výstave povedal jej spoluautor a manažér výstavy Peter Cabadaj, že „písomné kultúrne dedičstvo predstavuje jeden z základných dokladov a prameňov národnej identity a hrdosti“. Historické rozpätie výstavy vystihuje jej podtitul: „Od Proglasu k postmoderne“, v ktorom je symbolicky obsiahnutých dvanásť storočí slovenskej literatúry a knižnej kultúry. Organizátorom výstavy sa podarilo zhromaždiť skutočne reprezentatívnu kolekciu, ktorá sa vzťahuje k slovenskej literárnej histórii. Je tu napríklad dvadsaťpäť unikátnych tlačí a rukopisných kníh, máp či kalendárov z obdobia od 15. do 19. storočia. Medzi nimi sú kódexy z 15. storočia, ktoré patria medzi najstaršie historické pamiatky (napríklad „Hodinky“ čiže kalendár používaný v domácich konventoch). Návštevník má možnosť vidieť unikátny pergamenový kódex z roku 1594, „Erbovník“ (heraldický kódex z roku 1710) alebo „Slovenské veršované desatoro“ z roku 1532. Táto veršovaná skladba, napísaná v slovakizovanej češtine, ktorá je parafrázou na desatoro kresťanských prikázaní, predstavuje najstaršiu literárnu pamiatku Archívu literatúr a umenia Slovenskej národnej knižnice. Ďalej možno vidieť dvadsať ukážok rukopisov významných slovenských spisovateľov všetkých období. Nechýbajú medzi nimi ani autografy kľúčových diel slovenskej literatúry – básnických skladieb Jána Hollého, Andreja Sládkoviča, Janka Kráľa, Sama Chalupku a Jána Botta. Za zvláštnu zmienku stojí rukopisná verzia hymnickej piesne Janka Matúšku „Ponad Tatru“ (dnešná štátna hymna „Nad Tatrou sa blýska“). Na výstave boli zdôraznené aj osudové prepojenia s českou kultúrou, ktorá v priebehu stáročí výrazne ovplyvňovala, formovala a inšpirovala slovenský kontext.

K výstavným rukopisom a knihám sa viažu aj kresby, busty, ilustrácie, grafiky a koláže od popredných slovenských a českých umelcov ako sú napríklad Janko Alexy, Albin Brunovský, Martin Benka, Ľudovít Fulla, Emil Makovický či Jaroslav Vodrážka. Celkovo výstava obsahuje tridsaťpäť výtvarných diel, z ktorých je pozoruhodný najmä cyklus trinástich koláží Oskára Čepána, ktorý ich prostredníctvom reflektuje vývoj slovenského umeleckého písomníctva. Solitérom presahujúcim až do oblasti architektúry je na výstave

„Sklenená zrkadlová kniha“ symbolizujúca myšlienku cesty slovenskej knihy, ktorej autorom je slovenský scénograf Ján Novosedliak.

Umeleckú knižnú väzbu reprezentuje pätnásť vzácnych ukážok, ktoré pochádzajú z dielni Jána Vrtílka (rodáka z Moravy, ktorý pôsobil v Žiline), jeho dcéry Ludmily Mlichovej a ďalších autorov. Slovenská typografia je zastúpená prostredníctvom dvanástich ukážok z tvorby martinského typografa a knižného grafika Petra Ďuríka.

Súčasťou kolekcie venovanej slovenskej literatúre a jej histórii je tiež dvadsať fotografických portrétov významných slovenských spisovateľov od popredných fotografov. To všetko je výpočet stručných faktov, ale dôležité pritom je, že výstava zároveň predstavila Slovenskú národnú knižnicu ako vrcholnú ustanovenie slovenského knihovníctva. Poukázala na jej úlohu – pozornosť ochrane a sprístupňovaniu najvzácnejších prejavov duchovnej a materiálnej kultúry národa. Zaujímavé boli niektoré štatistické informácie o tom, že Slovenská národná knižnica spravuje, ochraňuje a sprístupňuje okolo štyri a pol milióna kníh, a vyše jedného milióna štyristotisíc jednotiek literárnych,

hudobných a fotografických dokumentárnych pamiatok v časovom rozpätí od polovice jedenásteho storočia až po súčasnosť a zhruba stosedemdesiatich biografických dokumentov a materiálov.

Výstava bola členená do niekoľkých celkov:

V časti venovanej rukopisnej stredovekej knihe na Slovensku sa zdôraznil význam činnosti kláštorov, ktorý ovplyvnil dejiny knižnej kultúry na Slovensku.

Obdobiu humanizmu a renesancie bolo venované tlačiam od vynálezu knihtače do roku 1500 vo fondoch SNK; Tlač 16. storočia vo fondoch SNK; Stopy knižnic významných osobností humanizmu na Slovensku a osobností slovenského pôvodu vo fondoch SNK;

Obdobie osvietenstva a jeho stopy v zbierkach SNK; Obdobie národného obrozenia; Druhá polovica 19. storočia; Kniha v živote slovenských žien a Kniha a knižnice 20. storočia vo fondoch SNK.

Dvanásť storočí slovenskej literatúry bolo prezentovaných v troch veľkých historických epochách, ktoré sa rozčleňujú na tri kratšie vývinové obdobia. Treba poznamenať, že slovenská literatúra sa od svojich začiatkov rozvíjala v súvislostiach slovenskej literatúry.

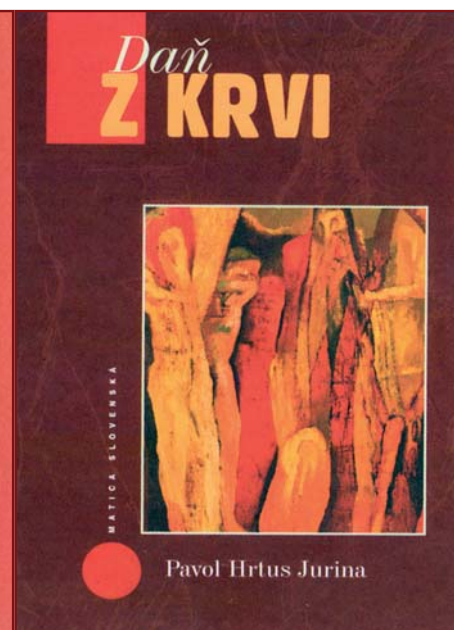
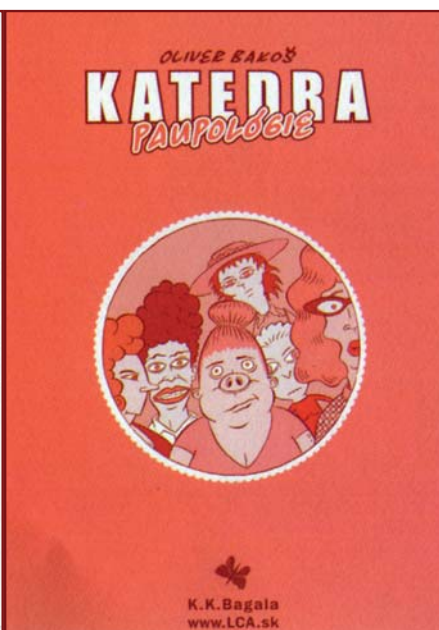
Chronologicky bola výstava rozdelená:

1. Staršia literatúra (9. storočie – 1780) - literárna produkcia od raného stredoveku po koniec 18. storočia; vnútorne je členená na stredovekú literatúru, humanistickú a renesančnú literatúru a barokovú literatúru,

2. novšia literatúra (1780-1918) - diela, ktoré vznikli v rokoch v tomto časovom úseku. Z hľadiska vnútorného členenia ide o literatúru obdobia osvietenstva a začiatkov klasicizmu, osvieteniský klasicizmus a preromantizmus, romantizmus a realizmus,

3. moderná slovenská literatúra (od roku 1918 do súčasnosti).

Aj keď sa na prípravu a realizácii tejto výstavy podieľalo veľa pracovníkov viacerých už uvedených inštitúcií, leví podiel na jej výsledku majú Igor Otčenáš, riaditeľ Slovenského inštitútu v Prahe, ktorý bol jej inšpirátorom, a Peter Cabada, námestník generálneho riaditeľa Slovenskej národnej knižnice v Martine. K výstave bol vydaný podrobný, bohato dokumentovaný dvojazyčný katalóg.

Predvolebný boj i samotné voľby sme nedávno mohli sledovať v Česku i v USA. V Česku, pravda, iba senátorské a krajské, v Spojených štátoch všetky. Na rozdiel od českých, americké významom ovplyvnia celý svet. Čosi sa ale porovnať dá.

Tu i tam vládna strana (v Česku koalícia) totálne prehrala, povolebné mapy podstatne zmenili farbu. V Česku modrú vymenila oranžová, v Amerike, kde ľavica európskeho typu neexistuje, má republikánska pravica tradične farbu červenú; demokratov, nazývaných aj liberálmí (v USA to slovo má pomerne ľavicový význam), symbolizuje modrá a tá sa rozprestrela aj cez nejeđen, donedávna červený štát.

Porazení modrý a ich spojenci v Česku, spolu s väčšinou médií, začali okamžite varovať pred hrozbou novej červenej (teda komunistickej) totality. Podotýkam, že sotva ktorý zo súčasných antikomunistov proti totalite vystupoval, keď tu vládla. Hoci komunisti získali iba jeden senátorský mandát a ničím nehrozia, odniesol to aj jediný, svetom uznávaný, súčasný (ex) český spisovateľ Milan Kundera. V USA útoky na protistranu neboli osobne arogantné, po voľbách ustali, ba včerajší protivníci si vymenili veľkorysú gratuláciu a hovoria o novej spolupráci. Osobné urážky sa až na výnimky nevyskytovali ani v kampani a aj najostrejší kritici odchádzajúceho, neokonzervatívneho prezidenta vítajú Obamu, hoci pripúšťajú, že je tiež konzervatívny, čo aj s malým „k“.

Gallupov inštitút preskúmal verejnú mienku vo vyše sedemdesiatich krajinách celého sveta a zistil, že Obamu odmietajú iba v štyroch. Sú to Filipíny, Kambodža, Laos a Gruzínsko. Tri prvé sa obávajú, že Obamova hospodárska politika v časoch ťažkých pre väčšinu sveta, bude na ťarchu ich obchodným záujmom. Gruzínci možno v Obamovom tieni prehľadli, čo im hrozí od prezidenta vlastného. Inak komentátori i prostí občania po celom svete zvolenie Obamu väčšinou vítajú s nadšením. Kdeko už povedal a popísal, čo sa dalo; kto sa o politiku zaujíma sa to dozvedel a ja nevidím príčinu vymýšľať čosi nového a dôležitého. Namiesto toho som povyberal zopár slov z názorov expertov i prostých ľudí pozbieraných na zemetulí inými.

Mnohí sa zhodujú v nádeji, že sa Amerike a Američanom konečne podarí striasť sa po dlhých ôsmich rokoch „manického zmatku“, spôsobeného, „skupinou druhoradých neokonzervatívnych nadšencov“. Tí si vymysleli tzv. PNAC (Projekt nového amerického storočia) a ich nevoľníkom sa stal „najmenej talentovaný prezident v dejinách USA“. Títo ľudia, podľa komentátorov, poškodili Ameriku i jej ústavný a právny systém. Poškodili, pravda, aj celý glóbus. Väčšina nielen amerických pozorovateľov vidí naopak v Obamovi najinteligentnejšieho a najrozvážnejšieho prezidentského kandidáta modernej doby, vybaveného logickými predstavami, jasnou myslou a pokojným úsudkom. Pripomínajú, že sa vyzná v zákonodarstve - prednášal ústavné právo na Chicagskej univerzite - a že svoju tvorivú myseľ rád obrusuje načúvaním rozumným ľuďom, čo sa neboja vyjadrovať pred ním svoje odlišné názory.

Modré nebezpečenstvo, či červené?

Mnohé silné osobnosti priznávajú, že po oznámení výsledku voľieb plakali šťastím. Všetci zmieňujú farbu pokožky budúceho prezidenta; iste, je to úžasný symbol, ale nie najdôležitejšia z Obamových osobných vlastností, za ktorú ani nemôže. Tu si aj ja dovoľím poznámku: Nevieť, či je niekto v Európe schopný predstaviť si, ako vládne čierne, či rómsky politik v Nemecku, Poľsku alebo u nás. U nás, to pre mňa znamená v Česku i na Slovensku, do oboch patrí. Na Slovensku by sotva prešiel aj Maďar, v Slotovej Žiline asi ťažko i žid/Žid.

Jeden anglický komentátor si oddýchol - tak už zas možno obdivovať Ameriku, už to nie je krajina „kto nie je s nami, je proti nám“. A vyjadruje obdiv Američanom, ktorí sa vedeli angažovať a viac ich sledovalo veľké politické udalosti než Olympiádu, či udeľovanie Oskarov. Dodajme: nielen sledovali, aj konali. Kto by si to bol pomyslel? Takí občania by sa hodili aj u nás.

Mám pred sebou Obamov prejav, ktorým ďakuje za zvolenie - neraz som ho prečítal. Obdivuhodné - päť strán textu, prednesených plyne, s empatiou bez papiera, takmer bez spánku, po toľkých hodinách práce. Každého oslovil, každému poďakoval, aj svojim protivníkom, na nikoho nezabudol,

doma ani v zahraničí. Zdôraznil, že cesta bude dlhá, že vie, že s ním mnohí často nebudú súhlasiť a sľúbil, že bude načúvať hlasom nesúhlasu a bude úprimný aj o problémoch. „Toto je vaše víťazstvo... viem, že ste to nedokázali pre mňa...“ Ja si teraz trochu poprehadzujem riadky: „... Finančná kríza nás poučila, že nemôžeme mať úspešný Wall street a tripci Main street. ... Toto je naša šanca, ... naše spoločné poslanstvo svetu je - My nie sme a nikdy sme neboli akási zbierka červených a modrých štátov, my sme a vždy budeme Spojené americké štáty.“

Sedemkrát zdôraznil „áno, dokážeme to!“. A i keď viem, že s jeho rozhodnutiami budeme neraz nespokojní, verím, že by si väčšina čitateľov, a nielen ich, želala, aby naši politici mysleli, hovorili a chovali sa podobne.

A naozaj na záver - pravdu má asi karikatúrista parížskej International Herald Tribune. Nakreslil Obamu so svätožiarou nad hlavou, obklopeného nadšencami, mávajúcimi americkými zástavami. V pozadí s rútiacim sa portálom čosi, čo sa podobá londýnskej Bank of England a pred portálom chlapík, zrejme z „nižšej strednej vrstvy“ s bublinou, ktorá hovorí „No, pár zázrakov bude treba urobiť“.

Egon T. Lánský

Zomrel Dodo Šošoka

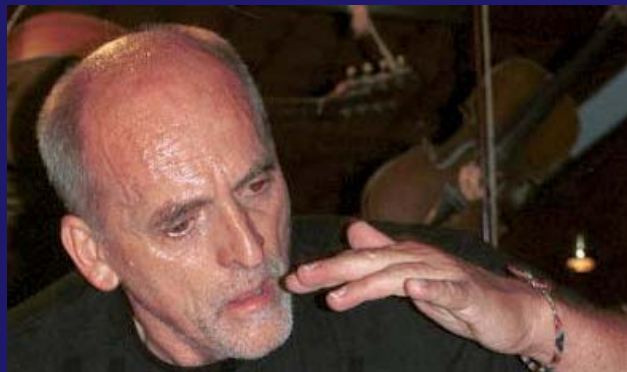
Slovenský džezmen svetového mena Dodo Šošoka ku koncu novembra podľahol rakovine. Zomrel vo veku šesťdesiatich piatich rokov. Hudobník bojoval s nádorom na mozgu dlhší čas, bol hospitalizovaný na neurologickom oddelení vo Fakultnej nemocnici v Trnave.

Dodo Šošoka sa narodil 16. marca 1943 v Hronských Kosiňoch.

Študoval na Pedagogickej fakulte v Nitre aj Berklee College of Music v Bostone. Svoj prvý koncert odohral v roku 1958. „Je úplne jedno, kedy sa to začalo. Či pred rokmi alebo pred týždňom. Najpodstatnejšie je, že som tou muzikou žil a existujem tak do dnešného dňa,“ povedal ešte v tohtoročnom auguste. Džezu zasvätil viac ako 40 rokov svojho života a získal si osobitné postavenie jedného z najvýznamnejších sólistov bicích nástrojov a perkusií na Slovensku. Spolupracoval s desiatkami slovenských i svetových umelcov ako Tomasz Stanko, Charlie Mariano, Linda Sharrock, Hans Koller, Paulo Cardoso, Barbara Montgomer, Wolfgang Puschnig, Juraj Bartoš, Karel Ružička, Jay Clayton, Kathy-Segal Garcia, Damon Brown, Andy McKee, Peter Madsen či Michael del Ferro.

Pre Šošokovu tvorbu je charakteristické prepojenie world music s africkými motívmi a klasiky s džezom. Jeho sólový projekt, na ktorom pracoval vyše 20 rokov, je skôr raritou. Pri komponovaní využíva hudobné nástroje, ktoré zozbieral z rôznych kútov sveta. Účinkoval v Pražskom džezovom kvartete. V rámci projektu World Jazz Music spolupracoval s legendárnym americkým saxofonistom Johnom Purcellom. Založil Slovenské jazzové kvarteto. Získal niekoľko významných ocenení, medzi inými aj americkú Cenu Leo Danihelsa za hudbu. Slovenský hudobný fond mu udelil Cenu za celoživotné dielo, propagáciu džezu doma i v zahraničí a za vernosť džezu.

Muzikant žil na sklonku svojho života v Piešťanoch spolu so svojou manželkou, výtvarníčkou Ivetou Schwarzbacherovou. Pár sa zosobášil len nedávno, v roku 2007 počas európskeho festivalu poézie, divadla a hudby Capalest v Banskej Štiavnici. Oporou mu bol aj syn Peter Gábor, známy slovenský divadelný režisér, ktorého mal Šošoka zo vzťahu so zosnulou herečkou Adelou Gáborovou. (si)

Ako vrcholné podujatie vzájomného dialógu, koná sa každoročne Stála konferencia Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí. Tento rok sa presunula z letného času až do jesene, konala sa v dňoch 6.–8. novembra 2008 v Kongresovom centre City Hotelu Bratislava za účasti 101 delegátov slovenských spolkov a organizácií z 25 krajín sveta a na druhej strane mnohých predstaviteľov orgánov Slovenskej republiky na čele s podpredsedom vlády Dušanom Čaplovičom, veľkého množstva zástupcov odborných inštitúcií i nezávislých osobností. Mimoriadnou udalosťou sa stal slávnostný program „Slovensko ďakuje“ v starej budove Slovenského národného divadla, ktorým sa Slovenská republika symbolicky poďakovala za prijatie svojej emigrácie mnohým krajinám sveta, reprezentovaným aj prítomnými veľvyslancami 23 krajín. Stalo sa tak pri príležitosti okrúhleho výročia emigračných vln z rokov 1948 a 1968. Veľkolepý program, reprezentujúci to najlepšie z jednotlivých oblastí slovenskej kultúry, Lúčnicou počnúc a hviezdami operného spevu i populárnej hudby končiac, pripravil Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí a podpísala sa na ňom i agentúra Forza.

Ústrednou témou konferencie bola tentoraz slovenčina v krajských komunitách. Z rokovaní jasne vyplynulo, že znalosť materinského jazyka je základnou podmienkou uchovania slovenskej národnej identity vo svete a účinným antiasimilačným nástrojom. Bez znalosti jazyka môže zostať určitá sympatia ku krajine predkov, plnohodnotná identita to už však nie je.

Výučba v slovenskom jazyku alebo slovenského jazyka je jedným zo základných predpokladov plnohodnotnej existencie slovenskej komunity v zahraničí. Okrem osvojovania si materinského jazyka poskytuje informácie o slovenskej kultúre, histórii, vytvára pozitívny vzťah k Slovenskej republike a v neposlednom rade vychováva inteligenciu, dôležitú pre ďalší rozvoj krajskej komunity.

Na stave zachovania slovenského jazyka sa významnou mierou podieľajú krajské spolky, vzdelávacie inštitúcie,

Slovensko-slovenský dialóg a poďakovanie

VLADIMÍR SKALSKÝ

rodina, záujmové a voľnočasové organizácie, ako aj národnostná cirkev. Živý jazyk v komunite udržiavajú aj slovenské tlačové a elektronické médiá a neperiodická tlač. Poskytujú informácie o živote spoločenstva a sú stmelujúcim prvkom komunity. Vytvárajú obojsmerný informačný tok medzi Slovákmi žijúcimi v zahraničí a Slovenskou republikou.

V záujme zachovania jazyka slovenských menšín a komunit vo svete prijala Stála konferencia obsiahle závery a odporúčania. Pracovné predsedníctvo, ktoré ich pripravilo, riadil autor týchto riadkov. Rozdelené boli do troch blokov – Formy výučby slovenského jazyka v jednotlivých krajinách, Komunikácia v slovenskom jazyku v rodinnom, spoločenskom a cirkevnom živote a Komunikácia v slovenskom jazyku v rodinnom, spoločenskom a cirkevnom živote. Medzi hlavné či najzaujímavejšie odporúčania patrí:

- prioritne smerovať štátnu politiku na podporu a rozvoj výučby v slovenskom jazyku a slovenského jazyka na všetkých stupňoch národnostných škôl;
- pripraviť analýzu aktuálneho stavu a potrieb v oblasti slovenského školstva a vzdelávania v slovenskom jazyku v prostredí slovenských menšín a komunit v zahraničí;
- zabezpečiť učebnice slovenského jazyka a literatúry, respektíve iných predmetov pre slovenské školy v zahraničí;
- výber vysielaných hosťujúcich učiteľov realizovaný ministerstvom školstva prispôbiť nárokom krajských škôl a zabezpečiť vysielanie učiteľov aj do krajín, do ktorých sa doteraz nevysielali;
- podporovať všetkými dostupnými prostriedkami vznik, rozvoj a chod predškolských zariadení s výučbou slovenského jazyka;
- zvýšiť počet pridelovaných krajských štipendií umožňujúcich štúdium na Slovensku, rozšíriť skladbu štipendijných študijných odborov v zmysle potrieb komunit a vytvoriť mechanizmus udeľovania motivačných štipendií pre žiakov slovenských základných a stredných škôl vo svete, ako aj študentov vysokých škôl študujúcich slovenský jazyk vo svojej domovskej krajine;

VLADIMÍR SKALSKÝ

- systematicky zriaďovať slovenské lektoráty a iniciovať výučbu slovakistiky na univerzitách v krajinách, v ktorých žijú Slováci;
- rozšíriť prístup k zdokonaľovaniu sa v slovenskom jazyku prostredníctvom nových informačných technológií, e-learningových programov;
- vzhľadom na prebiehajúcu reformu školstva v Slovenskej republike vypracovať náležité materiály pre zavedenie voliteľného predmetu o Slovákoch žijúcich v zahraničí na základných a stredných školách v Slovenskej republike;
- venovať trvalú pozornosť plneniu Európskej charty regionálnych a menšinových jazykov v krajinách, ktoré ju ratifikovali pre slovenčinu;
- dopracovať systém zásobovania krajských knižníc slovacikami zo Slovenska a slovenských knižníc slovacikami zo zahraničia;
- k trvalo prioritným projektom zaraďovať podujatia a aktivity zamerané na prácu s mládežou a deťmi, ktoré prebiehajú v slovenskom jazyku;
- realizovať najneskôr do polovice roku 2010 na základe rokovaní so Slovenskou televíziou a Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky v spolupráci so Svetovým združením Slovákov v zahraničí projekt televízneho vysielania pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ako je obsiahnutý v koncepcii štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí do roku 2015 s čo najširším pokrytím vrátane záhoria. Odporúčame realizovať parciálne úlohy už v roku 2009;
- iniciovať, prehľbovať a monitorovať programovú a kultúrnu výmenu medzi Slovenským rozhlasom a Slovenskou televíziou a krajskými rozhlasovými a televíznymi redakciami v zahraničí, zdôrazňovať predovšetkým potreby mladšej generácie Slovákov vo svete;
- zintenzívniť spoluprácu s Literárnym informačným centrom a ďalšími inštitúciami na Slovensku pri zasielaní slovenských kníh, periodík, odbornej literatúry a ďalších tlačových materiálov, filmovej produkcie, zvukových a video materiálov v slovenskom jazyku pre krajské médiá, spolky, školy a inštitúcie v zahraničí;
- v roku 2009 zorganizovať pracovné fórum s odborníkmi verejnoprávnych médií, PR agentúr, SACR, SARIO na výmenu vzájomných skúseností a prehĺbenie vzájomnej spolupráce.

SNIMKA: ARCHIV

VYSIELANIE PRE SLOVÁKOV ŽIJÚCICH V ČR

ČESKÝ ROZHLAS

ČRO 1 - RADIOŽURNÁL	utorok	20.05 - 21.00
ČRO 6/RSE	streda	19.15 - 19.30
Regina Praha	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ústí nad Labem	pondelok, streda	18.45 - 19.00
Plzeň	pondelok, streda piatok	19.45 - 20.00 19.30 - 20.00 zostrih útorňového Rádiožurnálužurnálu
České Budějovice	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Hradec Králové	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ostrava	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Brno	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Olomouc	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Sever	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Vysočina	pondelok, streda	19.45 - 20.00

Na začiatku novembra predstavil kolektív autorov pod vedením teatrologičky Nadeždy Lindovskej monografiu „Magda Husáková-Lokvencová, prvá dáma slovenskej divadelnej réžie“, a ide o zatiaľ jedinú publikáciu venovanú dielu tejto osobnosti slovenskej kultúry. Vznikla na základe archívneho prvovýskumu, reflektuje a mapuje bohatú tvorbu prvej slovenskej divadelnej režisérky. Obsahuje dokumenty z pera Magdy Husákovovej-Lokvencovej, rozhovory s ňou, spomienky pamätníkov a bohatý obrazový materiál. Knihu vydal Divadelný ústav Bratislava a Vysoká škola múzických umení v Bratislave.

ANNA ŠOURKOVÁ

Prvá dáma slovenskej divadelnej réžie

Magda Husáková-Lokvencová bola nielen prvou ženou Gustáva Husáka (v tom čase ešte prezidentom nebol), ale tých prvenstiev mala hneď niekoľko. Bola prvou ženou – profesionálnou divadelnou režisérkou (pred ňou sa o réžiu pokúšali len dve ženy v rámci ochotníckeho divadla), ako prvá využila spoluprácu so ženou – scénickou výtvarníčkou Ester Šimerovou-Martinčekovou, ako prvá si trúfla na Bertolda Brechta a Vladimíra Majakovského, ktorých hry inscenovala

na Novej scéne v Bratislave. Pre slovenského diváka objavila Jána Palárika a dokázala, že jeho hry sú vhodné na inscenovanie a kocúrkovská téma je smiešna i aktuálna zároveň. Počas pôsobenia v Slovenskom národnom múzeu v Bratislave vytvorila prvé zbierky divadelných dokumentov ako podklad pre Divadelný ústav – a možno by sa takýchto prvenstiev našlo ešte viac. Nejde nám však o vypočítavanie prvenstiev, ale o priblíženie životnej a umeleckej cesty tejto všestrannej osobnosti – režisérky, divadelnej i filmovej herečky, právničky a múzejnej pracovníčky.

Magda Husáková-Lokvencová sa narodila 13. septembra 1916 v Pacove (okres Pelhřimov) v rodine agronóma Ing. Antonína Lokvenca a Juliany, rod. Hradeckej, ktorá zomrela vo veku 35 rokov na tuberkulózu, zanechajúc mladému vdovcovi na starosť tri malé deti. Magda, ako najstaršia z detí, prebrala úlohu matky a pomáhala otcovi starať sa o domácnosť i súrodencov Ludmilu a Vladimíra, hoci sama mala v tom čase len osem rokov. Možno i táto skutočnosť mala vplyv na to, že z nej vyrástla zodpovedná, rozhodná a cieľavedomá žena, neskôr vzdelaná

intelektuálka, ktorá si trúfala i na post režisérky, kde dovtedy dominovali muži – a zaslúžene žala úspechy, nie však preto, že už v tom čase bola manželkou Gustáva Husáka, predsedu Zboru povereníkov, teda vplyvnej politickej osobnosti, ale pre svoj skutočný talent, húževnatosť a pracovitosť. Jej originálny režisérsky rukopis bol viac mužský ako ženský, skôr drsný ako nežný, provokujúci, satirické ostrie v niektorých dielach nevznikalo veľmi lichotivo, ale v mnohých inscenáciách bol prítomný aj lyrizmus a metaforické videnie skutočnosti, výtvarné čítanie a zmysel pre zachytenie krásy hereckého pohybu. Bola predstaviteľkou avantgardného prúdu v réžii, nebála sa experimentovať a k inscenáciám pristupovala až s vedeckou presnosťou a sústredenosťou na detail: ak uvádzala napríklad hru ruského klasika z 19. storočia, zohnala si dobové fotografie ľudí, odevov a ich sídel, aby sa čo najviac priblížila realite tej doby. Kráčala v šľapajach Bertolta Brechta a jeho poetiky, blízky jej bol aj K. S. Stanislavskij, a treba povedať, že v prvej fáze tvorby bola do značnej miery ovplyvnená aj spôsobom uvádzania hier na scéne Moskovského umeleckého divadla.

Vráťme sa však k štúdiám a neskorším pôsobiskám Magdy Husákovovej-Lokvencovej. Jej otec bol jedným z dvojice expertov československej armády pre výkup pozemkov na Slovensku a patril ku generácii českej inteligencie, ktorá prišla po vzniku ČSR na Slovensko so snahou pomôcť pri jeho hospodárskom a vzdelanostnom raste. Žil s rodinou v Motešiciach pri Trenčíne, kde viedol vojenský žrebčinec. Magda tu navštevovala ľudovú školu, potom študovala na dievčenskom gymnáziu v Banskej Bystrici a v štúdiách pokračovala na Právnickej fakulte Univerzity Komenského, respektíve Slovenskej univerzity v Bratislave (1935–1940).

Už ako študentka gymnázia sa zaujímal o divadlo, rada vystupovala v študentských skečoch a chcela ísť na dramatickú školu. Rozhodla sa však pre štúdium práva pod vplyvom známych a zrejme aj Gustáva Husáka, s ktorým sa zoznámila v Banskej Bystrici, kde v roku 1935 prednášal za Spolok socialistických akademikov so snahou preniknúť do Zväzu slovenského študentstva. Magda sa neskôr stala predsedníčkou jeho ženskej sekcie a členkou výboru Spolku socialistických akademikov. Priateľstvo s Gustávom Husákom prerástlo do vážnej známosti a 1. septembra 1938 sa zosobášili. Po získaní titulu doktorky práv pracovala v rokoch 1941–1944 ako právnička v Moravskej banke, ale pôvodná láska k divadlu ju stále neopúšťala, a tak sa rozhodla študovať popri zamestnaní u Jána Jamnického a Jozefa Budského na dramatickom oddelení Štátneho konzervatória v Bratislave. Pred blížiacim sa Slovenským národným povstaním odletela spolu s viacerými manželkami politických pracovníkov do Moskvy, kde sa jej na jeseň roku 1944 narodil prvý syn Vladimír. Na Slovensko sa vrátila na jar v roku 1946 a tu priviedla na svet druhého syna Jána. Zamestnala sa na Novej scéne v Bratislave, najprv ako asistentka réžie Františka Kudláča a Drahoša Želenského, neskôr ako samostatná režisérka. Debutovala rozprávkovou hrou Milu Kolářa O rozmaznanej Pamele a dobre sa uviedla aj detektívkou Agáthy Christie Desať malých

černoškov (1947). Medzi jej najúspešnejšie inscenácie v tomto období patrili Brechtova Žobrácka opera (1947), Molièrova fraška Pán z Prasiatkova (1948), Hellmanovej Lištičky (1949) a Gorkého Nepriatelia (1950).

Sľubne sa rozvíjajúcu kariéru však prerušilo zatknutie Gustáva Husáka na základe obvinenia z buržoázneho nacionalizmu, čo postihlo aj ju a v roku 1952 musela z divadla odísť. Mnohí jej navrhovali, aby sa s ním rozviedla, pretože ich manželstvo už bolo v tom čase viac-menej formálne (každý si žil svoj život a Magda sa vlastne už predtým stýkala so svojím neskorším životným partnerom, hercom Ctiborom Filčíkom). Mala by to určite ľahšie a nebola by zrejme

Frankovej) a do repertoáru zaradila aj slovenskú klasiku, pričom hry Jána Kalinčiaka, Jána Chalupku, Jozefa Palárika či Jána Hollého vyznievali v jej podaní živo a súčasne. Celkovo naštudovala v tomto období 49 inscenácií. Režisérsky spolupracovala i so zájazdovým Dedinským divadlom, s divadlami v Spišskej Novej Vsi a vo Zvolene, s ochotníckymi súborami a ako členka poroty sa zúčastňovala na Jirákovom Hronove. Od roku 1962 viedla dialľkové štúdium ochotníckych režisérov pri Osvetovom stredisku a pedagogicky pôsobila aj v Odbornom doškoloňovacom kurze na Štátnom konzervatóriu v Bratislave. Okrem toho spolupracovala s rozhlasom

SO SYNMI

S MANŽELOM A LACOM NOVOMESKÝM

ani postihovaná, ale neurobila to. Rozvod síce nevyhnutne nastal, ale až po Husákovom návrate z väzenia (1960). Po nútenej trojročnej divadelnej prestávke, keď pracovala ako korešpondentka a kustódka divadelných zbierok v Slovenskom národnom múzeu v Bratislave (1952–1955), sa teda k režirovaniu opäť vrátila, a to na scénu činohry Štátneho divadla v Košiciach (tu nebola až tak na očiach). V Košiciach však strávila iba jednu sezónu a v roku 1956 sa vrátila na svoju domovskú Novú scénu, kde pôsobila až do roku 1966. Súčasne prednášala réžiu na Vysokej škole múzických umení.

V druhom období pôsobenia na Novej scéne sa zamerala na rozprávky a hry, ktoré jej umožnili zaujať stanovisko k problémom doby (Majakovského Kúpeľ a Ploštica, Goodrichovej a Hackettov Denník Anny

a s televíziou a uplatnila sa aj ako herečka – účinkovala v niekoľkých činoherných predstaveniach, v jednej televíznej inscenácii a v piatich filmoch.

S Natašou Tanskou preložila Ostrovského Poslednú obeť (1962) a s priateľkou Oľgou Lichardovou bola spoluautorkou dramatinovaných rozprávok Popoluška (1953), Huncút Klinko (1954) a Vymenená princezná (1959).

Svoj bohatý a plodný život však nežila dlho. Koncom roku 1963 sa sťažovala na bolesti hlavy, zistili jej artériosklerózu ciev a vysoký krvný tlak, a tak sa musela zrieknuť svojej obľúbenej kávy a neodmysliteľnej cigarety. Aj keď absolvovala liečenie, na záchranu už bolo, žiaľ, neskoro. Zomrela v rozkvetení sil 17. januára 1966, ani nie 50-ročná. Pochovaná je v Slávičom údolí v Bratislave.

Človek a krajina

Máloktorá časť Prahy zaznamenala v posledných rokoch také veľké zmeny ako okolie križovatky Anděl na Smíchove. Tam, kde boli ešte donedávna fabriky, potom veľké diery, vyrástli nové kancelárske budovy, hotely, reštaurácie, nákupné strediská, multikiná, a to všetko od renomovaných architektov. Tých zopár starých budov z „gründerskej éry“ prešlo dôkladnou rekonštrukciou, a tak sa vlastne objavil aj Palác Křížák v Radlickej ulici. Pomenovali ho podľa významného českého elektrotechnika, vynálezcu a podnikateľa Františka Křížáka (1847-1941). Pri rekonštrukcii tejto budovy vytvorili átrium, vhodné na konanie príležitostných umeleckých výstav. V mesiaci novembri v rámci rôznych výstavných projektov, ktoré sa konali v Prahe k deväťdesiatemu výročiu založenia Československej republiky, tam predstavil svoje práce slovenský maliar Štefan Pelikán.

Rodák z Lietavskej Lúčky v Rajeckej doline (narodil sa 16. februára 1935) tam žije a tvorí dodnes. Po absolvovaní základnej školy v rodnej obci a meštianke v Žiline študoval na keramickej škole v Tepliciach v severných Čechách. Po ukončení prvého ročníka prešiel na Akadémiu výtvarných umení do Prahy, kde bol žiakom Jana Laudu a Otakara Španiela. Po ukončení vysokoškolských štúdií pracoval ako grafik -

návrhár na oddelení propagácie Krajského zväzu spotrebných družstiev v Žiline. Popri zamestnaní sa venoval sochárskej tvorbe a grafike. Od roku 1970 je výtvarníkom v slobodnom povolaní.

Rozsiahlou časťou svojej tvorby Štefan Pelikán vyjadril a vyjadruje svoj bytostný vzťah k dejinám antifašistického odboja a k Slovenskému národnému povstaniu. Zvláštnu pozornosť venuje francúzskym účastníkom povstania. Tejto tematike venoval desiatky svojich kresieb, grafik, malieb a plastík. Namaľoval rad portrétov účastníkov SNP z Francúzska. Maľoval na miestach, kde počas pobytu na Slovensku Francúzi bojovali, kde sú pochovaní padlí bojovníci.

Len pár poznámok k Francúzom v SNP, lebo nové udalosti zahmlievajú staršie a veľmi rýchlo sa zabúda: francúzski antifašisti sa dostávali na Slovensko

pred začiatkom Slovenského národného povstania. Boli to predovšetkým vojaci a dôstojníci, príslušníci francúzskej armády, ktorí sa pri obrane svojej vlasti po vpáde nacistických vojsk do Francúzska dostali v roku 1940 do nemeckého zajatia a následne do zajateckých a internačných táborov na území v Nemecka, Maďarska a Poľska. Často sa aj viacnásobne pokúšali zo zajateckých táborov ujsť. Ich prechody cez viaceré stredoeurópske krajiny smerovali pôvodne k Slobodným francúzskym silám generála Charlesa de Gaulla, ktoré sa formovali v zahraničí. Usilovali sa dostať najmä na Blízky východ, no keď neuspeli, časť utečencov sa dostala na Slovensko a zúčastnila sa na SNP. Druhú skupinu budúcej jednotky kapitána de Lannuriana vytvorili mladí Francúzi nasadení na nútené práce v zbrojárskych továrňach v Dubnici nad Váhom, z ktorých časť začiatkom septembra 1944 odišla a pridala sa k nim.

Na výstave je dvadsaťjeden portrétov francúzskych bojovníkov, medzi nimi aj Karol Pajer, slovenský antifašista, ktorý bojoval a padol vo Francúzsku. Štefan Pelikán vystavil aj portrét generála M. R. Štefánika. Na výstave možno vidieť drevené kostolíky z Krivej, Tročan, kostolík sv. Vasiľa, sv. Lukáša, drevenice z Malej Borovice, žánrové obrázky „májov“ z Hút, obrázky z Vlkolínca, pohľad na Strečno, Lietavu, Partizánsku Ľupču.

Umelec sa k tomu vyslovil: „Prešiel som kus sveta, ale naša vlasť je skutočne najkrajšia. To sa vlastne ani nedá vyjadriť slovom. Do tejto krajiny vstupujem s pokorou v duši i myslí, s pokorou pred prírodou i ľuďmi, čo v nej žijú, s obdivom a bážňou pred stáročným dedičstvom po predošliach generáciách, so srdcom na paleta.“

Výstava je doplnená žánrovými obrázkami z Bretónska a Provencálska, odkiaľ pochádzali francúzski bojovníci v SNP. Spestruje ju drobná plastika a pamätne medaile a plakety.

Vojtech Čelko

Prvé bratislavské kino má už 95 rokov

Prvé bratislavské kino, dnes známe ako kino Mladosť, sídli už 95 rokov na rohu Strakovej ulice a Hviezdoslavovho námestia v Bratislave. Do tejto budovy sa v roku 1913 presťahovalo prvé bratislavské kino s názvom Elektrobioskop zo šermiarskej sály hotela U zeleného stromu, nachádzajúceho sa na mieste dnešného Carltonu.

Elektrobioskop bol aj prvým stálym premietacím priestorom mesta, pretože do roku 1905, keď sa v ňom začalo premietat', navštevovali Bratislavu iba kočovné kinematografy. V tom čase sa už pri premietaní v novej budove v Elektrobioskope používali dva premietacie stroje, čiže divák mohol sledovať dej bez prestávok, potrebných na založenie nového filmového kotúča do premietacieho stroja.

Počas druhej svetovej vojny sa kino volalo Weltspiegel, po nej dostalo meno Stalingrad. Od 80. rokov ho poznáme pod názvom Mladosť. Za socializmu patrilo pod Správu kín mesta Bratislavy a bolo kinom filmového

umenia. Premietali sa tu filmy Filmotéky Slovenského filmového ústavu a Filmového klubu PKO. V prvej polovici 70. rokov prešlo kino prestavbou, ktorá zmenila jeho architektonickú dispozíciu. Mladosť je medzi Bratislavčanmi dodnes známa rodinným prostredím a ponukou filmov aj pre náročnejšieho konzumenta.

Kino pre 120 divákov po ďalšej rekonštrukcii už po roku 1989 získalo klimatizáciu, zvuk Dolby stereo, pohodlné sedadlá so zabudovaným tmočnickým zariadením a najmodernejší akustický obklad. Ako jediné na Slovensku má štatút Európskeho kina od Rady Európy a jeho fondu Eurimages/Europa cinemas.

Kino Mladosť je bratislavskou duchovnou pamiatkou s nepretržitou tradíciou 103 rokov, s dodnes 95 rokov nepretržite fungujúcim priestorom v budove, ktorá je súčasťou mestskej pamiatkovej rezervácie. V ostatnom čase sa objavili snahy predať budovu, v ktorej sídli, ale priaznivci kina sú neustále v strehu.

(ta)

ŠACHY PONAD HRANICE

Združenie korešpondenčného šachu Slovenskej republiky vypísalo v spolupráci so Svetovým združením Slovákov v zahraničí dve najdôležitejšie súťaže roka. V mužskej kategórii jubilejný 15. Slovenský pohár, v ženskej 2. Majstrovstvá Slovenska žien v korešpondenčnom šachu. Obe súťaže sú otvorené pre všetkých hráčov zo Slovenskej republiky a Slovákov žijúcich v zahraničí. Prihlásiť sa môžu všetci bez rozdielu výkonnosti v korešpondenčnom alebo praktickom šachu, aj bez kvalifikácie. V Slovenskom pohári sa hrá vo viacerých skupinách a víťaz každej z nich obdrží pamätnú plaketu, pre víťazov sú určené aj finančné ceny. V Majstrovstvách Slovenska žien prvé tri obdržia vecné ceny a najlepšia slovenská hráčka získa nomináciu do reprezentačného družstva SR pre korešpondenčnú olympiádu. V oboch kategóriách bude vyhodnotený aj najlepší hráč zo zahraničia, ktorý získa Cenu prezidenta Svetového združenia Slovákov v zahraničí. Hrať sa bude prostredníctvom servera ICCF na www.iccf-webchess.com. Štart je 15. februára 2009, prihlásiť sa treba do 15. januára na www.korsach.sk.

VÍTAZI KROMĚŘIŽSKÉHO TOLIARA

Zatiaľ čo Slovenská republika hosnne rozšírila a vybavila svoje jarné profesionálne festivaly Artfilmu, kolíska tohto filmového žánru každú jeseň poskytuje tradičné prehliadky amatérskoho festivalu filmov o umení Artfilm.

Tohtoročná už 36. prehliadka ARSFILMU, za predsedníctva švajčiarskeho filmára ing. Iva Daška, sa uskutočnila za mimoriadnej účasti 40 autorov snímok o umení a 16 účastníkoch z 8 krajín vrátane Slovenska. Zlaté, strieborné a bronzové kroměřížske toliare boli udelené 19 prácam z Českej republiky i z cudziny.

(vs) Najvyššiu Cenu v umeleckej kate-

górii získal janáčkovský film „Z listov dôverných“ od Eduarda Mocka z Frýdku Místku. Strieborný kroměřížsky toliar si odniesol Lubor Patsch zo Slovenska za film „Reštaurátorský príbeh“. Zo zahraničia získali kroměřížske ocenenia účastníci z Nemecka, Belgicka, Rakúska a Slovenska, vrátane čestných uznaní pre slovenských autorov Š. Matruku a A. Danóczyho. Okrem kategórie filmov o umení sa súťažilo tiež v kategórii experimentu a videoartu. ARSFILM v Kroměříži nestratil nič na svojej dlhoročnej atraktivnosti medzi filmovými amatérmi a profesionálmi. Jeho udalosti sponzorujú podniky Severomoravského kraja.

(jv) ktorý už v päťdesiatych rokoch minulého storočia vynikol podobne ako vodcovská generácia slovenských skladateľov, ktorí sa snažili národnej hudbe vtisnúť osobitý ráz, aby sa presadili spolu s inými slovenskými tvorcami mladšej generácie, ako napríklad ruský Prokofjev alebo Ščedrin, prípadne žiaci z Bořkovcovej školy. Penderekého diela z päťdesiatročnej tvorivej dráhy nepodľahli žiadnym tvorivým normám. Vynikali vždy hlbokou spiritualitou, inšpirované zdravou ľudskosťou a strhujúcou veľkorysťou. Skladateľ sa prejavil ako neúnavný dirigent a tmočník svojich diel.

(jv)

Odišiel František Manák

Bezprostredne po skončení tohtoročnej Stálej konferencie Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí zomrel 10. novembra 2008 vo veku 74 rokov v Bratislave jej účastník, dlhoročný predseda Spolku francúzsko-slovenského priateľstva a šéfredaktor slovenského Spravodaja vo Francúzsku František Manák. Bol jednou z najvýznamnejších a najzaslúžilejších osobností slovenského exilu v západnej Európe. František Manák nechýbal ani pri založení Svetového združenia Slovákov v zahraničí.

Vladimír Skalský

Info

• do pi. 9. 1. 2009
Galéria SI, Jilská 16, Praha 1
VLADIMÍR MORÁVEK: ČO JE ČLOVEK?
Výstava drevených plastík významného slovenského sochára a rezbára

• po. 12. 1. o 17.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
ROK NA DEDINE
Prierez zvukmi, hudbou, spevom a tancami slovenského ľudu v priebehu štyroch ročných období
Réžia: Martin Ťapák
Hrajú: K. L. Zachar, B. Poničanová, E. Vášáryová, J. Adamovič, H. Meličková, V. Záborský,...

• ne. 18. 1., po. 19. 1. o 20.00
Café Teatr Černá labuť, Na Poříčí 25, Praha 1
ZHASNĚTE LAMPIONY
Hrajú Tatiana Vilhelmová (ČR) a Marián Miezga (SK)

• po. 19. 1. o 9.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1

ROZPRÁVAJME SI ROZPRÁVKU
Cyklický výchovno-dramatický program pre najmenších žiakov pražských škôl o slovenčine a jednej rozprávke krajine
Účinkujú: Viera Kučerová a Martin Matejka

• pi. 23. 1. o 9.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
SLOVENSKÁ POÉZIA A PRÓZA
Od ľudovej slovesnosti po súčasnú modernu
Cyklický komponovaný literárny program pre študentov pražských škôl spojený s prednáškou, ukážkami z diel a besedou

• do ne. 1. 2. 2009
Nostický palác, Maltézské nám. 1, Praha 1
Beno Rothenberg – Magdaléna Robinsonová – Karel Cudlín
IZRAEL OBJEKTÍVMI TROCH GENERÁCIÍ FOTOGRAFOV
Výstava fotografií venovaná 60. výročiu založenia štátu Izrael

(Zvýraznené podujatia usporadúva alebo spoluusporadúva Slovensko-český klub, vydavateľ Slovenských dotykov)

Ak ešte nemáte nakúpené vianočné darčeky a patríte medzi moderných ľudí ponúkame Vám tradičný darček – knihu:

Encyklopédia miest a obcí Slovenska

- Na 960 stranách verifikované a logicky usporiadané údaje o mestách a obciach na Slovensku.
- Poznatky z oblasti prírody, histórie, demografie, školstva, kultúry, pamätihodností.
- Množstvo čierno-bielych fotografií, erby miest a mapy krajov.

Využite vianočnú ponuku publikácie.

Bežná predajná cena 1990,- Kč.

Teraz so 30% zľavou, len za 1390,- Kč.

Ušetríte 600,- Kč.

V cene je zahrnuté aj poštovné v rámci ČR, balné a 9 % DPH.

Ing. Peter Süle /vydavateľstvo PS-line spol. s r.o./

Distribuci v ČR zajišťuje:

Bc. Ladislav Lukács, Velká nad Veličkou 333, 69674

Tel.: 608942050, E-mail: encyklopedie@email.cz

Bližší informace o této publikaci naleznete na našich internetových stránkách: www.encyklopedia.unas.cz

Objednávat můžete: E-mailem, poštou, telefonicky, nebo prostřednictvím našich internetových stránek.

Vidím veci, ktoré iní nevidia

NAĎA VOKUŠOVÁ, VLADIMÍR SKALSKÝ

Na jeho fotografie sme narazili celkom náhodou na internete. Prekrásne zábery, najmä slovenskej prírody, ktoré nás hneď na prvý pohľad očarili. Svojou neopakovateľnou poézou, nezvyčajnou farebnosťou i nevšednými pohľadmi. Zistili sme, že ich autorom je Slovak, žijúci v Prahe, Marián Béreš, ktorý je vo fotografovaní amatér a samouk, čo sa nám vzhľadom na kvalitu a umeleckosť jeho fotografií zdalo takmer neuveriteľné. Skontaktovali sme sa s ním, aby sme sa porozprávali a zistili, že sme natrafili na naozaj zaujímavého človeka...

Narodil sa v roku 1969 v Košiciach, kde vyštudoval vysokú strojnícku školu, ale ako sám hneď podotkol, nikdy sa tejto profesii nemienil venovať. V roku 1993 preto odišiel aj s rodinou do Prahy, kde najprv jedenásť rokov pracoval pre americké korporácie na rôznych pozíciách v marketingu a reklame. Posledných päť rokov je na voľnej nohe – má svoju živnosť, zaoberá sa školeniami a konzultáciami firiem a koučingom pre manažerov. V poslednom čase však študuje aj ďalšie psychologické techniky.

„Veľa som cestoval po svete a zrazu som v jeden moment zistil, že vlastne nepoznám poriadne ani Slovensko, a to napriek tomu, že si v Prahe celé roky uchovávam akúsi slovenskú svojbytnosť – hovorím po slovensky aj na prednáškach a školeniach a nikomu to nevadí, skôr naopak, všetci sú radi, že opäť počujú slovenčinu,“ vraví Marián Béreš. „Začal som chodiť po Slovensku, kúpil som si poriadnu zrkadlovku a fotím všetko pekné, čo na svojich cestách vidím. Snažím sa pomáhať propagovať Slovensko aj cez svoje fotografie. Keď som sa pred rokmi vybral peši po Slovensku, tak som zrazu zistil, aká nádherná je slovenská príroda. Začal som spolupracovať s časopisom Krásy Slovenska, kde už vyšlo pár mojich článkov a fotografií. Teraz, keď mám čas, tak s fotoaparátom stále objavujem tie krásy, akoby mapujem Slovensko. Najradšej mám Liptov, lebo je tak v strede a medzi horami – v Závažnej Porube som si prenajal domček a keď mám čo i len chvíľu času, hneď tam bežím. Snažím sa tam zostať dlhší čas a veľa chodiť po Slovensku. V poslednom čase ma začala veľmi zaujímať stará kultúra, staré zvyky – na jednej z tých ciest som napríklad objavil prekrásne múzeum zvoncov v Šumiaci. Majiteľ ich zbiera už päťdesiat rokov, má tam dva a pol tisíc zvoncov a zvončekov, a pritom o tom málokto vie. Mám na Slovensku rád miesta, ktoré skoro nikto nepozná a stále objavujem nové, fascinujúce kúty a nové pohľady. Je pre mňa čarovné, keď na tých cestách niekoho stretnem, prehodím pár viet, či sa porozprávam v krčmičke, kde mi vždy odporúčia ďalšie zaujímavosti, ktoré poznajú len oni. Keď potom ukazujem fotky, najmä tu v Česku, mnohí ani neveria, že toto je ešte Slovensko, že sa tam dajú nájsť takéto prekrásne zákutia. Kde sa len dá, naše Slovensko propagujem – už som trikrát prednášal aj na cestovateľskom festivale, pripravujem i besedy na fotografiách či výstavu.“

Keď sme sa Mariána Béreša pýtali, čo je vlastne podnetom jeho zaujímavej záľuby, odpovedal: „Fotografovanie beriem tak, že som dostal určitý dar a je akési moje poslanie sprostredkovať prírodu. Cítim však, že to nesmiem nijako zneužiť, tak to nechcem robiť priveľmi komerčne. Možno práve preto vidím veci, ktoré iní nevidia – takým zvláštnym okom...“ Dodáva, že by bol rád, keby niekedy vyšla kniha jeho fotografií, aby po ňom tieto jeho zachytené pohľady zostali v ucelenej podobe. Jeho hlboký vzťah k prírode a previazanosť s ňou, i to, ako hlboko ho príroda ovplyvňuje, bolo cítiť zo všetkých jeho slov. Najmä však, pochopiteľne, z jeho záberov.

Pritom sa stíha venovať i svojej profesii a snaží sa svoje skúsenosti odovzdať aj iným. Keď odchádzal z korporácií, napísal akúsi príručku pre tých, ktorí práve vchádzajú do biznisu, kde sa snažil vysvetliť, ako funguje klientský servis. Nikdy však nevyšla, lebo vydavateľia mali problém s jej názvom – volala sa „Blbeček v reklame“. Potom pripravil druhú knihu, ktorá bola akousi

jeho osobnou spoveďou, tá sa volala „Koučovia vlastnej duše“ a rozpisoval v nej jednotlivé témy - k nim pridával svoj pohľad, svoje vnútorné otázky. Vydavateľia ju opäť neprijali, lebo sa im zdala až priveľmi osobná. Napokon mu poradil známy, že má z tých svojich úvah urobiť nejaký príbeh, to ľudí zaujíma. A keďže sa v ostatnom čase vo svojej práci zaoberá najmä typológiou ľudí, ich psychológiou a ľudským správaním sa, rozhodol sa o tom napísať práve takýmto spôsobom. A aby kniha nezapadla v regáloch obchodov, nazval ju „Ako manipulovať s ľuďmi a nenechať sa sám zmanipulovať“. Knihu mu vydalo vydavateľstvo Computer press a po dvoch rokoch je takmer vypredaná. „Priznávam, že ten názov je trochu brutálny a v tomto momente už s ním ani nesúhlasím,“ dodáva autor. „Uvedomil som si totiž, že už samotným názvom manipulujem ľuďmi. A tiež, že si ju kupujú najmä tí, ktorí chcú manipulovať inými...“ Teraz má už rok a pol rozpísanú svoju ďalšiu výpoveď, akýsi fiktívny rozhovor medzi dvoma ľuďmi. Dostal sa v nej aj vo svojom živote do hlbšej psychológie, najmä k sebapoznávaniu. Takže uvidíme... Dost' však už slov a zahaďme sa spoločne očami Mariána Béreša na krásy slovenskej prírody.

„O falšovaní a poznávaní dejín“

Autor článku Ján Hvať sa pozastavuje nad tým, že Eduard Chmelár (Dotyky č. 11/2007) považuje za nehorázne označovať „banderovcov“, čiže členov Ukrajinskej povstaleckej armády (UPA), za hrdinských bojovníkov za nezávislosť Ukrajiny a odporúča „šriteľom týchto svinstiev“ zísť do vymenovaných dedín na východnom Slovensku, kde vraj ukrajinskí povstanci povražili ľudí tým najbeštialnejším spôsobom, vypaľovali domy, znásilňovali ženy a neuchránili ani deti. Civilistom párali bruchá, narážali ich na koly, odrezávali im uši, nosy, vylúpili oči a podobne. „A ako to?“ pýta sa Eduard Chmelár, „že za tieto obete na Slovensku ešte nikto neprotestuje?“

Ján Hvať je zvedavý, či existuje vôbec objektívna príčina na takéto protesty. Obviňuje zároveň Eduarda Chmelára, že zabudol vyzradiť potrebné dokumenty o „svinstvách UPA“. Útočí ďalej a zase bez protiargumentov obviňuje takých historikov ako B. Chňoupek, J. Fiala a iných komunistických tvorcov „mýtov“ ohľadne banderovcov. Poznal som B. Chňoupka a viem, že všetky svoje stanoviská a dôkazy mal vždy precízne zdokumentované. Ako sa ukazuje, dôkazy nie sú potrebné, stačí obviniť Chňoupka z vytvárania „mýtov“.

Je pravda, že po vypuknutí vojny so Sovietskym zväzom niektorí Ukrajinci sa naivne domnievali, že nadišla vhodná chvíľa pre osamostatnenie Ukrajiny a vítali nemeckých vojakov kvetmi. Určite nepoznali Hitlerove zámery, že jeho konečným cieľom bolo likvidovať nielen židov, cigánov, ale aj všetky slovenské národy (ponemčovanie, likvidácia alebo odchod na otrocké práce na Sibír). Veľmi úrodnú ukrajinskú pôdu si mali rozdeliť zastúpení v boji SS-áci a Ukrajinci mali vykonávať len otrocké práce na ich veľkostatkoch.

Počas vojny boli na území Ukrajiny útvary UPA, dokonca niektoré vyzbrojené anglickými zbraňami, ale ako partizáni tvrdia, proti Nemcom nebojovali, skôr komplikovali boj partizánov proti Nemcom.

Ku koncu vojny zvýšila UPA bojové akcie proti červenoarmejcom a UPO-vci prepádali ich kolóny, ktoré krok za krokom v ťažkých a krvavých bojoch oslobodzovali Ukrajinu od okupantov. Konkrétny prí-

pad – UPA prepadla auto, zranila a spôsobila smrť osloboditeľovi Kyjeva gen. Vatutinovi. Je ešte hnusnejší čin ako spôsobit' smrť bojovníkovi bojujúcemu za oslobodenie rodnej krajiny?

Na zločiny UPA sa treba pozrieť aj v iných krajinách. Počas pôsobenia v Poľsku mal som možnosť niekoľkokrát navštíviť východné Poľsko a vypočuť si sťažnosti i nariekanie tamojších občanov na zločiny spáchané UPA. Potvrďovali viac-menej slová E. Chmelára. Na dodatok uvediem len jeden hnusný čin – príslušníci UPA rozpárali tehotnú ženu, plod zohavili a do tela nahádzali kamene. Jeden poľský činiteľ uviedol, že UPA zavraždila tisíce Poliakov. Vláda nasadila proti nim poľskú armádu a v boji proti UPA padol aj generál Karol Swierczewski, bojovník proti fašizmu v Španielsku a osloboditeľ Mělníka.

Je pravda, ako uvádza E. Chmelár, že glorifikácia Banderu má u banderovcov podporu v najvyšších ukrajinských kruhoch. Pri poslednej návšteve Kyjeva nám ukrajinskí priatelia povedali, že na veľkom zhromaždení ukrajinských veteránov predložil prezident Ukrajiny V. Juščenko návrh, aby príslušníci UPA boli prijatí do organizácie veteránov vojny. Nastala búrlivá diskusia, hádka a prezidenta vypískali. Neviem si predstaviť, ako by mohli „spolupracovať“ a usmievať sa na seba ľudia, ktorí za vojny na seba striedali.

Teraz k tomu hlavnému bodu, prečo som sa rozhodol reagovať, keď som si prečítal článok pána Hvaťa. Citujem jeho slová:

„Pán Chmelár nevie toho veľa. Napríklad aj to, že kapitán Ján Nálepka potom, čo prešiel so svojimi slovenskými vojakmi k sovietskym partizánom, bol poverený generálmajom Saburovom v jeseni 1943 začať rokovania s vedením UPA s cieľom zapojiť banderovcov do spoločného boja (so sovietskymi partizánmi) proti Nemcom. Rokovania sa neuskutočnili, lebo sovietske stalinské vedenie v Moskve, ktorému bolo podriadené aj veliteľstvo sovietskych partizánov, nechcelo ani počuť o tom, že by po skončení vojny mohol na svete vzniknúť a existovať ukrajinský samostatný štát.“

Ako to v skutočnosti bolo, nám povedia dvaja par-

tizáni Prvého čsl. partizánskeho oddielu na území Sovietskeho Zväzu, ktorému velil kpt. Ján Nálepka, a to Štefan Chovanec a Emil Gočál. Štefan Chovanec hovorí: „Kapitán Nálepka nebol len smelým a odvážnym veliteľom, ale súčasne – možno povedať – bol aj diplomatom. Veľmi ho bolelo, že Nemci zotročili Ukrajinu a ešte sa im podarilo, i keď malú časť, poštváť do bratovražedného boja proti ZSSR. Ján Nálepka sa odhodlal k neobvyklej veci. Napísal list hlavnému štábu banderovského nacionalistického hnutia, ktoré si inak hovorilo UPA. V korešpondencii, ktorá sa potom medzi nimi rozvinula, Ján Nálepka nabádal, aby skončili bratovražedný boj, aby prestali slúžiť fašistom, prešli na stranu sovietskych partizánov a spoločne začali boj proti okupantom za oslobodenie vlasti.“ Emil Gočál spomína, ako spolu s Chovancom a kapitánom navštívili atamana v sprievode kozáka, ktorý priniesol odpoveď na kapitánov list. Aby vyvolal dojem veľkého náčelníka, zostavil strážu okolo cesty vedúcej k jeho stanu. V miestnosti sedel na hrubej kožušine ako ataman, vedľa neho stála jeho ozbrojená osobná stráž. Na stole bolo toľko jedál, že by ich nemohli zjesť ani za týždeň. Rozhovor bol veľmi búrlivý. Kapitán ho chcel získať k partizánom a on zase čsl. partizánov k svojej jednotke. Keď ho kapitán odmietol, začal sa vyhrážať, že ich zadrží a zabije. Na kapitána jeho hrozby neplatili. Neskoršie sa ho kapitán opýtal, či pozná jánošíkovec, aby si dal pozor. Miesto družby bude krviprelievanie. Ataman sa prechádzal po miestnosti a nakoniec vyriekol: „Dám ti niekoľkých chlapov, tí pôjdu s tebou a vrátite sa nazad s tvojím „otriadom“. A hneď zavola desať svojich hrdlozov. Keď sme sa vrátili do oddielu, odzbrojili sme ich.“

Po vojne generál Saburov v rozhovore povedal, že o ničom nevedel. Keď sa vrátili, odporučil kapitánovi, aby viac neriskoval, lebo mohol prísť o život. Sú to nepriatelia, zločinci a s nimi je len jedna reč – strelba. Dodal, že ataman bol konfidentom gestapa.

Od skončenia vojny uplynulo viac ako 60 rokov a často sa robia pokusy meniť, ba aj falšovať históriu, vylepšovať imidž vojnových zločincov a zradcov, menej významné bojové udalosti vyzdvihovať ako rozhodujúce, čiže z porazených robiť víťazov a opačne.

Dejiny sú neúprosné, preto národu a najmä mladšej generácii hovorme pravdu a vždy len pravdu.

Jozef Nálepka

Odchádzanie završí rok Václava Havla

Hoci prvé riadky hry „Odchádzanie“ napísal bývalý český prezident Václav Havel už v roku 1989, na divadelné dosky sa definitívne dostala až v máji tohto roka. V réžii Davida Radoka a za prítomnosti Václava Havla hru uviedli v českom divadle Archa presne 22. mája. Štvrtú a zároveň tretiu zahraničnú premiéru hry uviedlo Slovenské národné divadlo v sobotu 22. novembra v réžii Petra Mikulíka.

Hra „Odchádzanie“ so sebou prináša rozruch. Štartuje v myslí diváka tie najfantastickejšie špekulácie. Dalo by sa povedať, že práve takýto mediálny záujem Václav Havel očakával. A ako po iné razy, aj teraz použil zbrane najefektívnejšie a jemu najprirodzenejšie - vtip a sebaironiu.

V réžii Petra Mikulíka a pod drobnohľadom Václava Havla sa „Odchádzanie“ dostáva na slovenské divadelné dosky - presne polrok po jeho svetovej premiére. Hlavným hrdinom odchádzania je Dr. Vilém Rieger (Marián Labuda), vysoký štátny predstaviteľ, ktorý končí svoju kariéru a odchádza z funkcie. O čom konkrétne hra je, však Václav Havel

neprezrádza. „Nebudem hovoriť, o čom hra je, lebo tú chybu som už urobil viackrát a nechcem ju opakovať. Hru treba vidieť, nie rozprávať jej obsah,“ povedal na margo hry.

V hre sa aj tak hľadajú odkazy na to, kto je kto, čo z obdobia Havlovoho „prezidentovania“ sa tam objaví. „Charakter hry prekvapil mňa, rovnako aj Milana Lasicu. Sú tu motívy z prvých hier - mihne sa tu postava, ktorá sa podobá na postavu zo Záhradnej slávnosti, sú tam aj citácie či motívy z jeho hier, rovnako aj odkazy na Čechova a Shakespeara,“ hovorí dramaturg Martin Porubjak.

Slovenský preklad hry zveril bývalý český prezident do rúk Milana Lasicu, ktorý sa s prekladom

jeho hier stretol už v minulosti. „Odchádzanie je, pokiaľ ide o jej štýl, pokračovaním toho, ako Havel písal, keď ešte mohli byť jeho hry uvádzané u nás, teda pred štyridsiatimi rokmi, takže som sa do textu dostal veľmi rýchlo,“ hovorí herec a komik Milan Lasica.

Ešte pred naštudovaním hry na doskách SND uvažoval Václav Havel, že by do roly bývalého kancelára Riegera mohol obsadiť Milana Lasicu. „Ponuku hrať postavu Viléma Riegera som ani nejako oficiálne nedostal. Iba som to počul. Ani z Havlových úst som to nepočul, len nejakou takou okľukou, dokonca som mal hrať túto úlohu vo filme, ktorý sa mal nakrúcať podľa hry, ale nakrúcanie odložili. Myslím si však, že v divadle majú dosť hercov na to, aby som ja tam musel vypomáhať,“ dodáva Lasica. Voľba však padla na známeho slovenského herca Mariá-

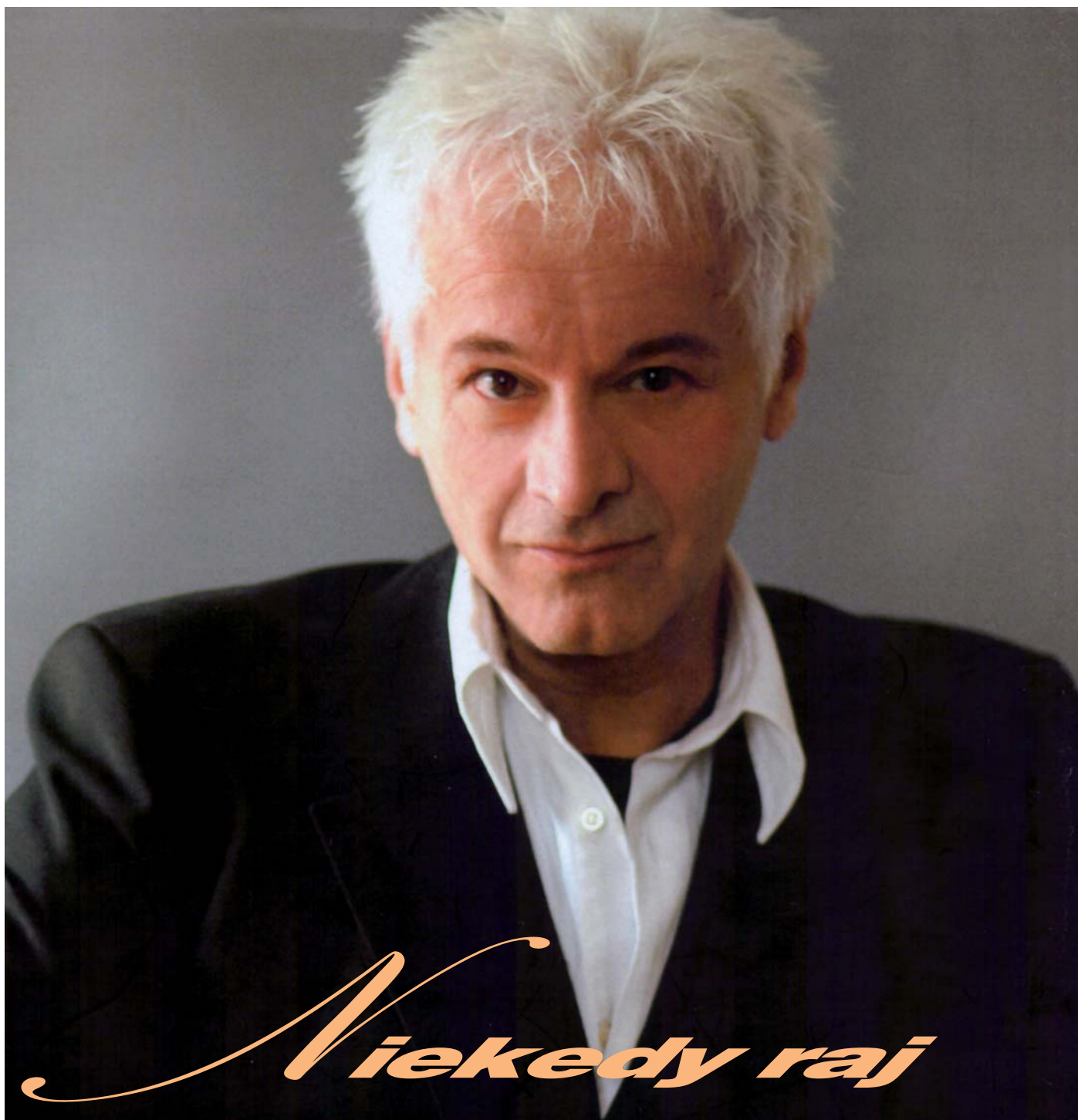
na Labudu.

Hlavnú ženskú postavu, Riegerovu dlhoročnú priateľku, si zahrá Zuzana Kocúriková. Okrem nich sa v hre predstaví aj Mária Kráľovičová ako babička, Helena Krajčiová ako Riegerova sestra Vlasta, či Jozef Vajda ako námestník Vlastník Klein.

Tento rok by sme mohli pokojne v kultúrnej obci nazvať aj rokom Václava Havla. Svojou prítomnosťou poctil niekoľko letných a divadelných festivalov, písalo sa o ňom nielen v spojení s jeho novou hrou „Odchádzanie“, ale aj vďaka dvojhodinovému dokumentárnemu filmu „Občan Havel“. Ani budúci rok by to nemalo byť inak - „Odchádzanie“ by sa totiž malo dočkať svojej filmovej podoby. Vo filme však namiesto Mariána Labudu uvidíme Milana Lasicu. „Takáto ponuka sa neodmietla,“ dodal herec.

Veronika Gallisová

Zakladajúci člen Slovensko-českého klubu, svetoznámy fotograf Robert Vano v tomto roku oslávil šesťdesiatku (je to naozaj tak i keď na to v žiadnom prípade nevyzerá!). A k významným narodeninám si daroval biografickú knihu vo forme rozhovoru „Niekdy ráj“. Rozhovor s ním viedol David Hrbek (autor, ktorý má za sebou už dve úspešné knihy, a to rozhovor s Davidom Vávrom, ktorý vyšiel pod názvom „Šumný Vávra“ a „Všetchno je sázka“, čo je prepis dvanástich rozhovorov jeho talk show v Švandovom

divadle Scénické rozhovory). Výpravná kniha z vydavateľstva XYZ je vlastne výpoveďou o celom Robertovom živote, ktorý začal akosi bilancovať (vraj už ako šesťdesiatnik má na to právo a možno už má aj ľudom čo povedať) a tiež, ako sám tvrdí, bol by veľmi rád, keby po ňom niečo zostalo. Na otázky autora, nech sa už týkajú čohokoľvek – detstva, rodičov, emigrácie, umeleckej komunity v New Yorku, drog, návratu do Česko-Slovenska, sexuálnej orientácii, priateľov, práce – tu odpovedá Robert veľmi uvoľnene a naprosto prirodzene

a spontánne. A pochopiteľne so svojím typickým humорom. Sám na krste povedal: „V tej knihe je len pravda.“ Jeho biografii pokrstili na konci septembra spevák Pavel Vítek a herečka Iva Janžurová.

Pripomeňme si len veľmi v krátkosti umelcov životopis, lebo o Robertovi Vanovi sme v našom časopise písali už niekoľkokrát – narodil sa v Nových Zámkoch. V devätnástich rokoch (1967) emigroval cez Taliansko do Spojených štátov amerických. Živil sa tam ako vizážista a asistent slávnych módnych

fotografov. Neskôr sa aj sám preslávil ako fotograf a pracoval pre známe časopisy po celom svete. Po roku 1989 sa vrátil do Prahy, kde sa stal umeleckým riaditeľom českej mutácie módného časopisu Elle. Vydal dve fotografické publikácie „Love You From Prague“ a „Boys and Roses“. Vystavoval v New Yorku, Miláne, Londýne, Viedni a v Prahe. V súčasnosti pracuje v modelingovej agentúre Czechoslovak Models.

V knihe „Niekdy ráj“ sú pridané ešte dva rozhovory – s Terezou Maxovou, ktorú Robert niekoľkokrát fotil,

a s Tomášom Durňákom, ktorý je jeho asistentom. Publikáciu ilustruje niekoľko desiatok nikdy nezverejnených fotografií z Robertovho súkromného archívu.

Len veľmi ťažko sa dá sprostredkovať rozhovor, ten si naozaj treba len prečítať. Aby som však našich čitateľov navnadila, tak sprostredkujem iba jednu otázku a časť odpovede na ňu:

Čo by si chcel mať na hrobe vyryté?

Americký herec W. C. Fields má na kríži napísané: „Som radšej tu, než vo Filadelfii“. Tak by som si tam možno napísal: „Som radšej tu, než v Nových Zámkoch...“

Nada Vokušová

Slovenskí umelci

na Janáčkovom festivale

Celý november putovali zástupy odborných kruhov, umelcov a publika zo všetkých stredoeurópskych krajín a predovšetkým z Čiech a Slovenska do moravskej metropole – Brna – za programom a pamiatkami miest, ktoré tento rok pripomínajú nielen 80 rokov od Janáčkovy smrti, ale tiež s ním súvisiace jubileá pamätných diel jeho života a tvorby. Tak sa v Brne stretávali svedkovia a pamätníci udalostí, ktoré priamo súvisia s novozaloženým Medzinárodným festivalom Leoša Janáčka, ktorý bude každé dva roky reprezentovať jednu z pamätihodných udalostí našej kultúry. Jej nositeľom sa majú stať súčasné i budúce generácie.

Prečo medzinárodný festival Janáček 2008? Na to nám odpovedal jeden z organizátorov veľkolepého projektu, šéfdirigent Janáčkovy opery v Brne Tomáš Hanus: „Mnoho hudobných odborníkov i laikov si plne uvedomuje, aký poklad máme v Janáčkovom diele, prečo usilujeme o jeho tradíciu a prečo by mala byť natrvalo v medzinárodnom povedomí.“ To nám nakoniec potvrdila novembrová prehliadka operných a koncertných skladieb L. Janáčka. Zaznelo na nej viac ako dvadsať oper a koncertných skladieb medzinárodne renomovaných umelcov niekoľkých národov. Slovenskí účastníci obsadili popredné miesta a doslova triumfovali svojimi majstrovskými výkonmi. Spomeňme niekoľko z nich.

Festival zahajovala dlho pripravovaná inscenácia „Príhody líšky Bystroušky“, ktorú s dirigentom Hanusom našťudoval anglický režisér James Conway s výtvarníkom Neilom Irishom, u nás v trochu nezvyklom duchu nerozprávkovej stroje ríši zvierat, ako ju v odlúdennej atmosfére chápu Angličania.

ONDREJ LENÁRD

ADRIANA KOHÚTIKOVÁ

Vynikajúce dielo o prostom človeku v prírode sa tým ochudobnilo o naivné vzrušenie. V ich počatí je to viac opera o revírnikovi ako o jeho podmanivom vzťahu k Bystrouške. Neodolateľnú postavu Bystroušky majstrovsky, so znalosťou janáčkovho štýlu, stvárnila bratislavská sólistka Adriana Kohútiková, ktorá túto rolu vo svetovej premiére už našťudovala na CD. Úloha revírnika v pôvodnej polohe nemohol dostať lepší sólista ako bratislavský Peter Mikuláš.

Niekoľko predstavení Janáčkovy opery „Jej pastorkyňa“ nastolilo predovšetkým dve inscenačne odlišné ponímania, ktoré boli zmyslom festivalového porovnania súboru Maďarskej štátnej opery s hosťujúcim ansámbľom Národného divadla v Prahe, ktorý na brnianske vystúpenie parádne pripravil slovenský dirigent Ondrej Lenárd s Kostelníčkom v podaní Evy Urbanovej a so slovenským Lacom v podaní slovenského hosťa Štefana Margitu a ďalších hostí z Prahy. V maďarskom náprotivku Prahy sme mohli právom obdivovať dve veľké, medzinárodne skúsené sólistické osobnosti Deliu Schenterovú (Kostelníčka) a Éva Bátoriovú (Jenufa).

V rámci Janáčkovho festivalu 2008 boli v pohostinnom príspevku slovenských hostí ešte dva koncertné cykly: tenorový piesňový cyklus „Zápisník zmiznutého“, ktorý za chorého švajčiarskeho speváka Petra Straku zaspieval slovenský objav, tenorista Otokar Klein, žiak bratislavskej Zlaticy Livorovej, ktorý sa presadil v milánskej La Scale pod taktovkou Daniela Barem-boima, a prof. Marián Lapšanský, ktorý obstaral náročné piesňové a inštrumentálne party.

Jiří Vitula

Hudobná mlad' v Karlových Varoch

Tento rok to nebola len Medzinárodná spevácka súťaž A. Dvořáka, ktorá každoročne predznamenáva bohaté kultúrne a spoločenské dianie Karlových Varov ako centra mnohoročného hudobného a speváckeho snaženia. Boli to aj ďalšie udalosti tejto jesene, ktorá pripomenula predovšetkým polstoročné výročie Karlovarského symfonického orchestra, úzko spätého s akciami Medzinárodného speváckeho centra. Bez jeho príspevia si nedokážeme predstaviť cestu za vyššími ideálmi hudby v našich významných kúpeľoch. Spomeňme len klasické osobnosti kultúrneho života, ktoré prešli týmito miestami a zanechali tu neodmysliteľné stopy svojej tvorivej činnosti. Antonín Dvořák sa zaradil medzi tých vyvolených, na ktorých dnes spomína celý umelecký svet. Preto je záslužné, že sa Dvořákovu skladateľské umenie premieta tiež v pôsobení najmladších generácií, ktoré sa v súčasnosti v Karlových Varoch usilujú o svoje aktuálne umelecké uplatnenie.

Tento rok sa ich do vážneho speváckeho súťaženia prihlásilo viac než 160 z 13 krajín, aby doložili možnosti a úroveň kultúrneho

JURAJ NOCIAR

a speváckeho snaženia troch svetadielov. Na reprezentačnom koncerte v grandhoteli Pupp sa mohli svojimi výkonmi pochváliť ako „Hviezdy Visegrádskej štvorky“ s Karlovarským symfonickým orchestrom pod vedením dirigenta Petra Vronského. Na záver víťazi, ktorých vybrala medzinárodná porota, v ktorej okrem operného speváka Petra Dvorského zasadli slovenské speváčky Zlatica Livorová, Magdaléna Blahušáková a svetové veľičiny A. Carangelo z Talianska, S. Meredith z USA a Young Chul Choi z Kórei, predniesli operné árie.

Zo slovenských účastníkov v kategórii junior-ženy obdržala Čestné uznanie za účasť v 3. kole Michaela Kušteková, II. cenu v kategórii junior-muži získal Ľubomír Popik. Slovák Juraj Nociar získal III. cenu v kategórii opera-muži.

(jv)

Bratislavský vysokoškolský klub, teda V-klub, bol jedným z pútnických miest zábavy a rôzneho kultúrneho virvaru. Akési Lurdy v marazme socializmu familiárne nazývané Věčkom boli pôvodne súdruhmi vymyslený priestor pre trávenie voľného času poslucháčov univerzitného štúdia.

Zlaté Věčasy Věčka

Program „schvaľovali“ rozličné kultúrne komisie - a neskôr k tomu v křičoch kontroly nadriadenými orgánmi aj skutočne výrazne dochádzalo. Ale najmä v rokoch 1967-1968 bol V-klub miestom, kde to intelektuálne aj pôžitkárske vrelo a kypelo. Po šoku z návštevy bratských vojsk, keď vonku v meste i štáte zúrila normalizácia, tepalo šťavnaté srdce V-klubu ďalej neskrtným osobným a osobitým životom. Do duší a tiel návštevníkov vnášal neustály pocit uvoľnenia a slobody. Napriek všetkému. Schádzali sa tu muzikanti, herci, básnici, krásne slečny, dychtívi študenti, striptérky, budúci profesori, akademici, manažéri aj kandidáti na Nobelove ceny. A postupne sa vytrácali do krajín prehnitého kapitalizmu alebo na druhý svet. V prvej polovici 70. rokov bolo Věčko oázou nočných životov neviazaného intelektu každého systému a ročného obdobia.

Sporadické literárne poznámky a spomienky na zlaté časy Věčka sú mikroskopicky roztrúsené po rôznych publikáciách. Ale ucelenejší písomný záznam vlastne neexistuje. Vo svojich obrazových zápiskoch sa teraz aspoň pokúša ponúknuť celistvejšiu správu „ako to vtedy bolo“ reportážny fotograf Peter Procházka. Svoju dokumentárnu obrázkovú činnosť zahájil symbolicky práve v priestore V-klubu. Ako 16-ročný chalan 21. augusta 1968...

Za štyri desaťročia tvorby urobil tisíce záberov, ktoré sa postupne stali vyhľadávaným výtvarným a faktografickým pomocníkom viacerých dobových biografii (Slovenský bigbít, Zlaté 60. roky...). Ako exkluzívne fotografické čriepky sú zase ozdobou niektorých súkromných zbierok. A v aktuálnej knižke fotografie spĺňajú známe úslovie jedného z najlepších vojnových fotografov histórie Roberta Capu: „Pokiaľ nie sú tvoje fotografie dobré, nebol si dost' blízko.“

Capa tým nemyslel len fyzickú, ale predovšetkým citovú blízkosť. A skutočne - Procházkové „close ups“, snímky z často bezprostrednej blízkosti, sú veľmi prítlačivé a majú nenahraditeľnú výpovednú hodnotu. Procházka pracoval

predovšetkým s autentickým osvetlením (niekedy sa inak nedalo), ktorým dokázal vytvoriť v obrázku priestor s príslušnou hĺbkou. Čtil vôňu aj sekundu okamihu; menej už čtil dlhodobu pripravovanú „umelú“ záberu.

Skladba knihy V-klub tak obsahuje obrázky bývalých „civilistov“ a hviezd z V-klubu. Procházkové fotografie zobrazujú Deža Ursinyho, Ondreja Nepelu, Mariána Vargu, Milana Lasicu, Juraja Jakubiska, Mariána Labudu, Kamila Peteraja, Mariu Rottrovú, Martu Rašlovú, Janka Lehotského, Miroslava Žbirku, Joža Barinu, Zuzanu Kocúrikovú, Pavla Hammela, Fera Grigláka.... ako ich bežný človek nepozná.

Ale v koláži s úsporným textom autora chýba výraznejšie dramaturgické zacielenie. To by bolo asi možné dosiahnuť v spojení s textami zobrazovaných osôb (hoci niektoré už nežijú) alebo prácou jedného „zberateľa spomienok“. Niektoré záznamy sú totiž naozaj jedinečné a Peter Procházka je možno jediný, kto ich zaznačil.

Pri listovaní a prezeraní knihy má človek pocit, akoby bol opäť v bratislavskom V-klube. Pri pohľade do „plávajúcich“ očí niektorých protagonistov si spomenie na rozličné improvizované vystúpenia. Vynoria sa jam-sessions (najmä s kapelami Petra Lipu). Vzrušené rozhovory po premiérach Divadla Na korze aj po Bratislavskej lýre. Opäť zaznejú jedinečné koncerty: fantastickí traja džezoví Lacovia - Décci, Gerhardt, Tropp alebo neskutočné príležitostné džezrockové zoskupenie Sagittarius po návrate klávesistu Gabriela Jonáša zo Spojených štátov - spolu s Kozmom, Andrštom a Kaššayom.

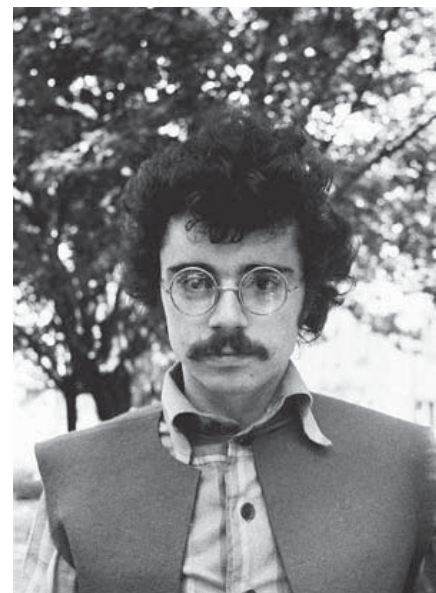

Po vstupe do knihy sa ozvú aj prvé vystúpenia „vážnych“ Prúdob, Blues Five, Collegia Musica (Marián Varga hrá skladbu Slamená búda, neskôr premenovanú na Eufóniu), Fermáty, nácviky New Soulmen, zábery z diskoték, kde hudbu púšťal Števo Anderko...

V-klub Petra Procházku je určite zaujímavý dokument. Sice dýcha predovšetkým zničujúcou atmosférou 70. rokov, ale knižnice všetkých vnímavých čitateľov aktívnej čiernobielej fotografie, dokumentu a nostalgie dopĺňa dobre.

Pavel Malovič
(autor je pesničkár a publicista)

Spevák a hudobník Pavol Hammel má tento rok viacero dôvodov na oslavu. V decembri oslávi okrúhlu šesťdesiatku a spolu s kapelou Prúdy štyridsať rokov od vydania albumu „Zvoňte zvonky“. Pri týchto príležitostiach pripravil špeciálny koncert, na ktorom vystúpia viacerí slovenskí interpreti. V bratislavskom PKO odznejú 8. decembra Hammelove najväčšie hity a ako hostia sa predstavia Peter Cmorík, Robo Grigorov, Radim Hladík, Peter Lipa, Pavel Malovič, Zuzana Smatanová, kapely Gladiátor a Hex. Vrcholom večera bude vystúpenie kapely Prúdy, v zložení Hammel, Varga, Frešo a Griglák. Vo svojej doterajšej kariére vydal Hammel viac ako tridsať albumov a odohral množstvo koncertov.

Pavol Hammel pochádza z muzikantskej rodiny. K hudbe ho priviedol otec, ktorý bol huslistom v orchestri Slovenského národného divadla. Husle boli aj prvým Paľovým nástrojom, chodil do Ľudovej školy umenia, bol členom Železničarskeho umeleckého súboru. Zásahu na tom, že sa stal muzikantom, mal jeho o päť rokov starší brat Juraj. Ten ho zobral v roku 1961 na prvý rock'n'rollový koncert. Bolo to v Pionierskom paláci, ktorý je dnes sídlom prezidenta Slovenskej republiky. Vystupoval tam Vasko Veľčický a skupina Tiene. Tento koncert bol hlavným impulzom pre jeho muzikantskú dráhu.

Počas roku 1963 sa formovala skupina pod názvom The Jets. Po pár týždňoch sa premenovali na Prúdy. V decembri 1967 sa v pražskej Lucerne konal 1. československý beatový festival. Z 28 skupín získala hlavnú cenu formácia Deža Ursinyho Soulmen, Prúdom porota udelila cenu za najlepšie texty k vlastným pesničkám. V decembri 1968 nahrali Prúdy v štúdiu rozhlasu v Bratislave skladby na svoj prvý album. Skupinu tvorili Pavol Hammel, Marián Varga, Fedor Frešo, Vlado Malý a Peter Saller. Album vyšiel na etikete vtedy jediného československého vydavateľa – pražského Supraphonu a mal názov „Zvoňte, zvonky“. Po jeho vydaní získali Prúdy stále angažmán v Divadelnom štúdiu, konkrétne v Divadle na korze. V lete 1970 sa Pavol Hammel s Marcelou Laiferovou zúčastnili na festivale v brazílskom Rio de Janeiro.

V roku 1971 Hammel poslal na hudobný festival v čilskom meste Viña del Mar svoju pesničku „Lúčny dom“. Vybrali ju a Pavol dostal pozvanie. Spomína naň takto: „Tak som sa tým pozvaním namaškrtil, že som ich požiadal, či by som nemohol prísť s celou skupinou. Odpovedali, že áno, ale bez nároku na honorár. Len za dopravu aparatury nám zaplatili okolo 5200 dolárov. Za to by sme mali novú aparaturu.“ Cestovanie po festivaloch neskončilo, ešte raz si zopakoval brazílske Rio, aj festival v Mexiku. To už bol

na svete slovenský superhit „Medulienka“. V roku 1975 vydal slovenský Opus album s názvom „Hráč“, ktorý sa zaradil medzi jeho úspešné platne. Je na ňom aj hit „Učiteľka tanca“. Túto skladbu zložil Pavol Hammel pôvodne pre televízny seriál „Pripad Gabriela“. Mal ju nahráť Karol Duchoň, ten ju však odmietol so slovami „Vraj, čo s takou melódiou!“. „Tak som ju nahral sám a zaradil na album Hráč,“ spomína Pavol Hammel.

Zásada „jeden album ročne“ Hammelovi vychádzala. Spolu s Mariánom Vargom a Radimom Hladíkom vydali v roku 1976 v Opuse album „Na II. programe sna“. Časopis Mladý svet udelil albumu cenu Biela vrana za hudobný počín roka. Osmeho októbra 1977 mal na bratislavskej

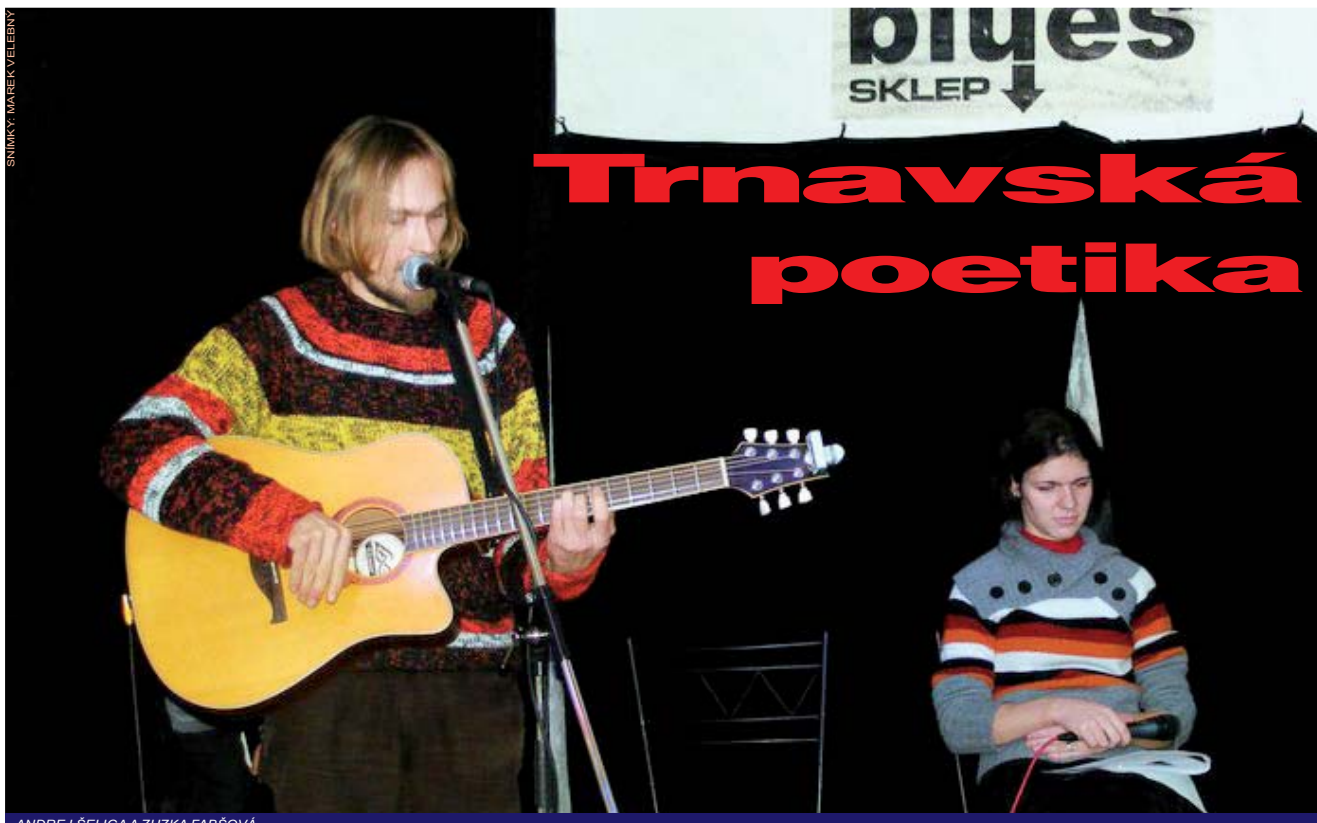
Novej scéne premiéru slovenský muzikál „Cyrano z predmestia“. Hudbu zložili Pavol Hammel a Marián Varga, texty napísali Kamil Peteraj a Ján Štrasser. Libreto bolo dielom Alty Vášovej, réžiu mal Ivan Krajiček, v hlavných úlohách sa predstavili Kamila Magálová a Jozef Benedik. Uvedenie muzikálu sa stalo kultúrnou udalosťou roka. Opus vydal album s originálnym divadelným obsadením. Hitom sa stala skladba „Pieseň pre Roxanu“ alebo „Ja nemám lásku v maličku“.

V júni 1978 získal Hammel ako autor hudby Zlatú bratislavskú lýru v domácej aj medzinárodnej súťaži. Bolo to s piesňou „Študentská láska“. Spievala ju Marika Gombitová, text napísal Kamil Peteraj. V roku 1979 pri príležitosti Medzinárodného roku detí vydal Pavol Hammel album „Vrabc Vševed“.

V spolupráci s textárom Kamilom Peterajom vydal v roku 1980 Pavol Hammel v Opuse album „Faust a Margaréty“. O rok vychádza ďalší Hammelov album „Čas malín“. Zostava skupiny Prúdy na tomto albume bola excelentná Fero Griglák, Laco Lučenič, Tomáš Berka, Ján Lauko a Dušan Hájek. Album „Dnes už viem“ vydal slovenský Opus v roku 1983. Vyšiel aj v anglickej verzii pod názvom „Now I Know“. Ešte v roku 1984 opäť v Opuse vychádza album „Divadielka v tráve“. A v nasledujúcom roku platňa „Čierna ovca, biela vrana“.

Deväťdesiate roky zastihli Pavla Hammela v dobrej forme. Prúdy s úspechom vystupovali na sérii koncertov pod názvom Comeback v Prahe, Brne a Bratislave. Z českých kapiel boli pri tom skupiny Olympic, George and Beatovens a brnenské Synkopy 61.

V roku 1992 vydáva slovenský Opus kompiláciu s názvom „Spievam si pieseň“ a o rok vydáva Pavol Hammel v trojici s Mariánom Vargom a Radimom Hladíkom album a CD „Labutie piesne“. Na jeseň roku 1995 vychádza koncertný album „Unplugged“. Bol to vlastne záznam verejnej nahrávky z 15. októbra 1995, ktorý získal výročnú cenu ZAI, čiže slovenskú Grammy za najlepší album roka 1995. Na konci septembra 1999 vydal album „Prúdy 1999“ s hitom „Kamalásky“. V lete 2002 vydal Hammel album s názvom „Starí kamoši“. Z Hammelových posledných aktivít je to album „Kreditka srdca“ (2004), DVD/CD „Pavol Hammel v Aréne“ (2006) a a CD v spolupráci s Radimom Hladíkom „Déja vu Live“ (jún 2007). (ta)

ANDREJ ŠELIGA A ZUZKA FABŠOVÁ

... je čosi naliehavé v zavíjaní vlkov...

Pražským podzemím sa ozvalo vysoké spevavé vlčie zavítie, zaznela Fridina pieseň. Ľudia zmlkli, zaskočení divokosťou a exotikou toho hlasu. Zuzka s Andrejom sa ani nehli, do ich tváří sa zapúšťala jemná modrá a podfarbila verše a piesne smútočne až tajomne.

Tichučko, potichučky básňou Zažihanie zasvietil poetickou fakľou Andrej Šeliga. A zavelil na cestu viac ako hodinovou jemnou poéziou a divokou folkovou hudbou.

Zuzka Fapšová vo veršoch zahaľovala odhalené ženy z piesní Iky Kraicovej. Zaodievala ich len natoľko, aby „... v tomto okamihu sa pretŕňa vyblednutá pupočná šnúra...“ Najkrajšie i bolestivé sa prehánali v jej veršoch. A so ženami, ktoré nahánali vlkov v lkiných baladách, tvorili protichodnú a jednu celistvú ženu.

Podzemie nesie hlas ďalej a hlasnejšie ako to, čo je nad povrchom. Stačilo zavrieť oči, poddať sa všetkému, neunikáť a vtiahlo ťa to do nepoznaných svetov, kde ticho odnáša k podstate slov.

Občas bolí vnímať najintímnejšiu poéziu, keď pred vami otvorí okno nepoznaného, nazriete tam, kde by ste sa inak ani nepozreli... V Andrejovom Rozhovore s priateľom: „Rozhovor ustal. Ísť ďalej/ križ číha do ticha, ako nepredvídateľné/ prenutie cesty. Ísť ďalej. (A možno/ hneď prvým krokom sa mýliš.) Koho kroky ten večer šli správnym smerom?

Ika šokovala, očarila, zanechala hlbokú stopu v každom. Jej hlas nepoznal bariéry, menil sa do tých najpodivnejších podôb. Sedem piesní z nového albumu Milenka všetkých a za hrst' z Vlčích balád. Andrej s gitarou začal ešte pieseň Sekera. A s básňami v prítomných zostali Stigmy, rozlúštila sa Tajnička, ozvalo sa Dýchanie.

Ako rozlúčka a spomienka prenikol z lkinho hrdla do priestorov BluesSklepa Mesiac nad Nilom a možno on bol posledný Strážnik.

I tak bolo vnímané tretie Literárne Blúznenie. Po rozohranom Mädokýši a poeticky bohatierskych Podtatranských básnikoch, sa predstavila divokosť a jemnosť slovenského západu. Je škoda, že si

IKA KRAICOVÁ S JIŘÍM ČERNÝM

na poetickú dvojicu Andrej Šeliga a Zuzka Fapšová a vynikajúcu speváčku Iku Kraicovú nenašlo cestu viac ľudí. (Našiel si ju ale hudobný kritik Jiří Černý - a nešetřil chválou...)

Možno sa raz zmení, že menšinové umenie menšiny v cudzom svete zláka ľudí viac ako napríklad „... je prerušenie vysielania, zvláštne spravodajstvo o akejsi strašnej nehode... A. Šeliga – GroundZero

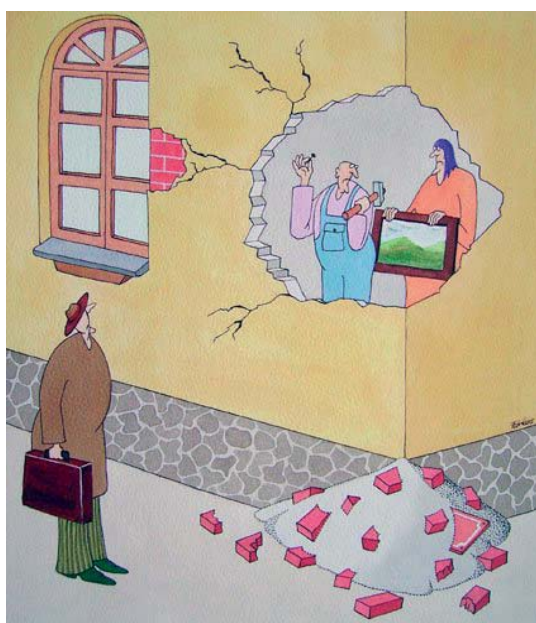
Mathej Thomka z Mädokýša

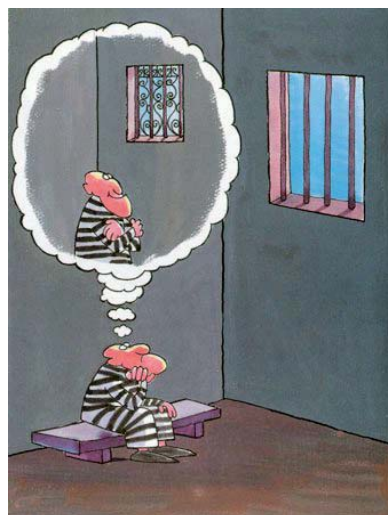
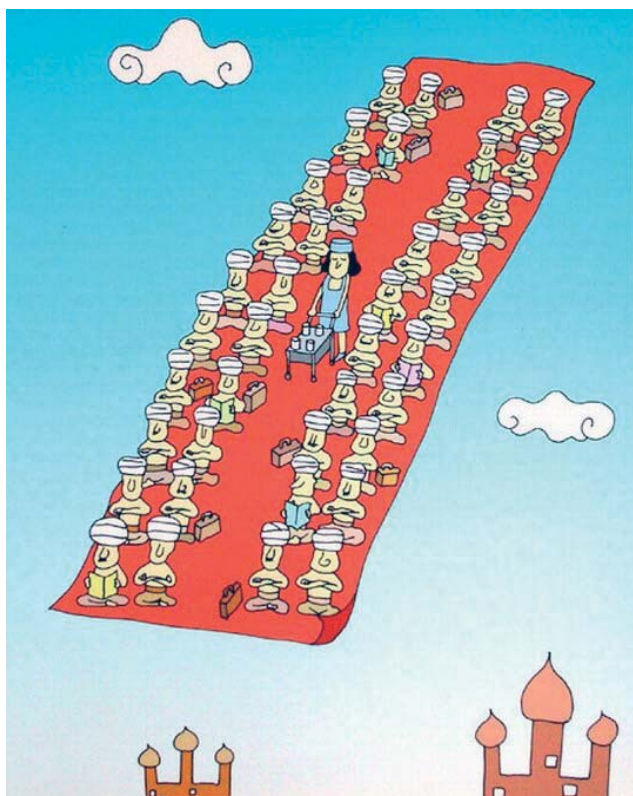
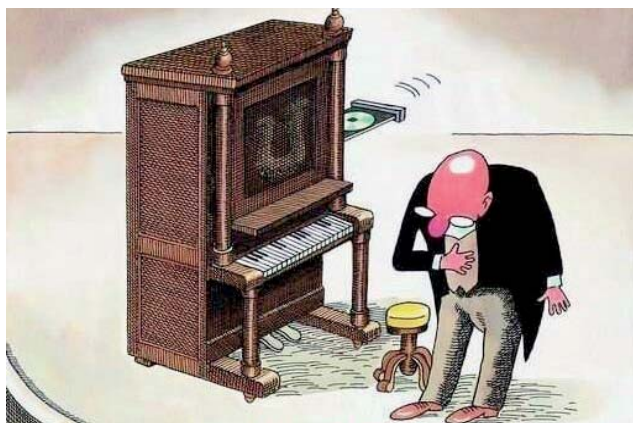
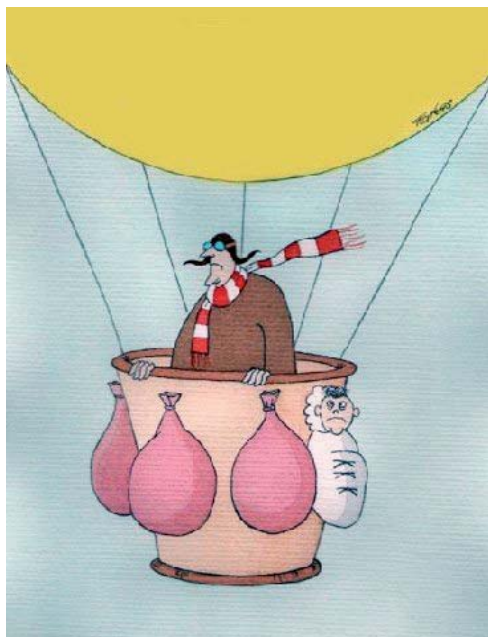

Aspoň

Rok sa nám opäť schýľuje ku koncu a všetci tak či onak pripravujeme rozlúčku s tým starým, odchádzajúcim. Je na každom z nás, aby si zrátal tie pozitívne i tie menej dobré body, ktoré mu priniesol a je na každom z nás, čo gigantického, či úplne malého alebo všedného si budeme želať do toho nadchádzajúceho roku. Rozlúčka so starým rokom sa vždy nesie (alebo sú aspoň také predstavy) v dobrej nálade a v pohároch plných smiechu. Nechceli by sme to však, pochopiteľne, nikomu vnucovať. Ak vám bude na Silvestra za starým rokom smutno, alebo budete pociťovať takú, či onakú nostalgju, nech už z akéhokoľvek dôvodu a nebudete chcieť hýriť dobrou náladou, nie je treba. My len budeme radi, ak sa čo len trochu pousmejete nad kreslenými vtipmi, čo vám už tradične v Slovenských dotykoch na konci každého roka prinášame... (nv)

na pousmíati...

Začiatkom 20. storočia zubor hrivnatý takmer zmizol zo zemského povrchu. Vo voľnej prírode už nežil vôbec, prežilo iba 56 jedincov chovaných v zajatí. Našťastie, napokon sa ho podarilo zachrániť a dnes behá po svete vyše tritisíc zubrov.

„K záchrane zubra významne prispela aj naša zvernica,“ hovorí Jozef Šabo z odštepného závodu Lesov SR v Topolčiankach. V októbri tu otvorili náučný chodník, ktorý návštevníkom približuje aj zaujímavosti zo života zubrov a histórie ich chovu na Slovensku. Topolčiansku zvernicu vybudovali v roku 1958 so zámerom zachovať zubra ako živočíšny druh. Nachádza sa asi desať kilometrov od Topolčianok v chotároch obcí Lovce a Zlatno. V súčasnosti ich na ploche 140 hektárov žije devätnásť.

„Sú to obrovské zvieratá, ale rozumiem si s nimi, aj keď je to trochu adrenalínová práca a párkrát som už pred nimi aj utekala,“ hovorí Zdenka Marková, ktorá sa o ne stará už šesťnásť rokov. Čistí priestory, kŕmi ich, sleduje, či sú v poriadku a či niektorý nechýba. Všetkých pozná po mene, každé sa začína na Si, ako určuje medzinárodná dohoda. Odborníci podľa toho hneď vedia, že ide o zubry narodené v topolčianskej zvernici.

Zubry žijú v rodinných stádach, kde panuje, takpovediac, matriarchát. Mužským šéfom je Sibelius, no tou hlavnou je najstaršia zubrica Siňora, ktorá vedie stádo na kŕmenie a v prípade nebezpečenstva prvá signalizuje, že sa niečo deje. Tento rok sa nám narodili štyri mláďatá - Siréna, Sidónia, Siraj a Sivan, hovorí Zdenka Marková.

Novootvorený náučný chodník, dlhý 2,5 kilometra, vedie okolo areálu zubrej zvernice. Tá je súčasťou veľkej zvernice, kde chovajú jeleniu, muflóniu, diviáciu a srnciu zver.

„Návštevníkom chceme ukázať všetky zaujímavé zákutia, zoznámiť ich nielen so zubrami, ale aj inými zvieratami či vzácnymi rastlinami. Rastie tu napríklad aj kráľovná kvetín, prísne chránená ľalia zlatohlavá,“ hovorí Jozef Šabo. V tejto lokalite žije viacero najväčších stredo európskych živočíchov. „Takéto unikátne miesto, kde na malom území žijú vedľa seba veľké druhy, sa na Slovensku ani v strednej Európe nikde inde nenachádza,“ vysvetľuje Jozef Šabo.

Okrem najväčšieho európskeho cicavca zubra hrivnatého tu možno vidieť najväčšieho stredo európskeho

Topolčianska zvernica

DAGMAR TELIŠČÁKOVÁ

Zubry boli na pokraji vyhynutia, ale dnes sú už zo svetovej Červenej knihy ohrozených druhov živočíchov vyradené a vracajú sa do voľnej prírody. Významne k tomu prispela aj jediná slovenská zubria zvernica v Topolčiankach, ktorá priťahuje čoraz viac domácich i zahraničných turistov.

skeho hada - užovku stromovú, najväčšieho stredo-európskeho motýľa - okáňa hruškového, najväčšieho stredo-európskeho chrobáka - roháča obyčajného či najväčšieho stredo-európskeho blanokrídlavca - sršňa obyčajného.

Náučný chodník vedie aj lokalitou nazývanou Karanténa. V nej sa adaptovali zubry predtým, než ich vypustili do zvernice. V chatke s rovnakým názvom zriadili minimúzeum. Sú v ňom kópie rodných listov a rodokmeňov zubrov, zmlúv i transportných dokladov, materiály z histórie chovu i samotnej zvernice. Pod tunajšou divou hruškou, ktorá patrí k najstarším a najmohutnejším svojho druhu, sa rád zdržiaval i Putifár, nazývaný aj praotcom slovenských zubrov. Hoci od jeho skonu uplynulo už takmer štyridsať rokov, o

V topoľčianskej zvernici sa za polstoročie jej existencie narodilo 170 zubrích mláďat. „Najskôr sa o vybudovaní zvernice uvažovalo na Poľane. Projekt bol precízne pripravený, no neuskutočnil sa. Napokon ako najvhodnejšiu lokalitu vybrali Topoľčianky,“ vysvetľuje Šabo. Najväčší počet zubrov, 33, tu zaznamenali v roku 1995. Najkritickejším obdobím boli roky 2004 a 2005. Vtedy žil vo zvernici iba jeden dospelý zubor a päť mladých zubric, nenarodilo sa ani jedno mláďa. „Keď situácia začínala byť kritická, vývoj sa radikálne zmenil. V roku 2006 sa narodilo šesť mladých zubrov a postupne sa ich počet zvýšil na terajších 19, vrátane štyroch tohtoročných mláďat.“

Počas priaznivého obdobia nadbytočné zubry umiestňovali do zoologických záhrad a súkromných

chovov v celej Európe. Najzákladnejším cieľom však bola záchrana zubra hrivnatého a jeho návrat do voľnej prírody. Už v 80. rokoch minulého storočia považovali odborníci vypustenie zubrov do voľnej prírody pre záchranu tohto druhu za nevyhnutné.

„Hoci sa mnohí veľmi usilovali, napokon k tomu nedošlo. Navonok to zdôvodňovali obavami z možných konfliktov s ľuďmi a tiež tým, že zubry budú robiť škody na lesných porastoch. Hlavným dôvodom však bolo, že sa nenašla organizácia, ktorá by bola ochotná poskytnúť potrebné peniaze na výstavbu aklimatizačnej zvernice a ostatných nevyhnutných zariadení. Je to škoda. Keby sa bolo podarilo vtedy tento projekt dokončiť, mohol byť dnes zubrami obsadený celý Karpatský oblúk tak, ako to plánujú ochranári do budúcnosti,“ hovorí Šabo.

jeho osud sa zaujímajú aj dnešní návštevníci zubrej zvernice.

„Patril k najmohutnejším jedincom svojho druhu. Vážil 1230 kilogramov, hoci bežná hmotnosť zubrích býkov je zvyčajne 500 až 800 kg,“ dodáva Jozef Šabo. Putifár sa stal známym, keď ho chceli koncom 60. rokov minulého storočia odstreliť.

„Stav zubrov, ktorý sa podarilo v tom čase dosiahnuť, sa mal znížiť odpredajom, ale aj poplatkovým lovom. Navrhli naň aj Putifára, pretože mal sedemnáť rokov, bol v slabšej fyzickej kondícii a zanechal už niekoľko potomkov. Zahraničný hosť bol ochotný za jeho odstrel zaplatiť v tom čase neuveriteľných 80-tisíc korún. Ministerstvá aj medzinárodný komitét na ochranu zubrov s tým súhlasili, ale poľovačka napokon nebola. Proti sa postavili ochranári aj verejnosť, ale najmä vtedajší riaditeľ pražskej zoologickej záhrady.“ Putifár uhynul 28. apríla 1970 v topoľčianskej zvernici ako 21-ročný.

Zubor hrivnatý je najväčším európskym cicavcom s imponantnými rozmermi. Priemerná dĺžka jeho tela dosahuje takmer tri metre, výška v kohútiku bežne dva metre a jeho hmotnosť sa pohybuje od osemsto až do tisíc kilogramov. Prvé zubry na Slovensko priviezli v roku 1957 z Poľska. Boli to Putifár a jeho družka Pumarka, ktorých umiestnili v aklimatizačnej zvernici v Tatranskej Lomnici. Tu sa im narodila Silva. Bola prvým zubrím mláďaťom, ktoré sa narodilo na Slovensku. Všetkých troch neskôr previezli do novej zubrej zvernice v Topoľčiankach. Prvými zubrami v Topoľčiankach boli Bereg a Beglianka. Ako dar sovietskej vlády ich priviezli v roku 1958 z Bieloruska.

Zubry začali napokon vypúšťať do voľnej prírody až v roku 2004. Už pár rokov žijú v Poloninách, na našom území ich je zatiaľ desať, v Poľsku okolo 150. „Aj keď do voľnej prírody nebol vypustený nijaký zubor z Topoľčianok, v žilách zubrov v Poloninách určite koluje krv ich topoľčianskych predkov.“

Zvernica s náučným chodníkom je prístupná počas celého roka. Pri jej päťdesiatom výročí ju v októbri vyhlásili za významné slovenské lesnícke miesto. „Toto označenie sa udeľuje významným historickým, kultúrnym a spoločenským objektom, ktoré sú spojené so slovenským lesníctvom,“ povedala hovorkyňa Lesov Slovenskej republiky Anita Fáková. Úplne prvé takéto miesto na Slovensku vyhlásili tiež v Topoľčiankach. Je ním tamojší poľovnícky zámoček s parkom lesných drevín a vzácnymi poľovníckymi sochami od významného umelca Alojza Stróbla.

Zdena Studenková po pauze opět v televízi

Do hlavnej ženskej úlohy pre deviatu časť seriálu televízie Nova s názvom „Soukromé pastí“ si režisérka Lenka Voolerová vybrala bratislavskú herečku Zdenu Studenkovú. To, že hlavnú postavu mala stvárňovať herečka zo Slovenska, to by samo osebe nebolo nijakou zvláštnosťou. Slovenskí herci z času na čas účinkujú v českých literárnodramatických programoch (i v divadle), no vždy – tak ako ich kolegovia – v češtine. Zvláštnosťou však v onú podušičkovú stredú bolo, že hlavná hrdinka inscenácie – ako jediná z hercov – hovorila po slovensky.

Názov spomínanej inscenácie bol tentoraz vyjadrený otázkou „Smím prosit o lásku“? Faktom je, že scenárom opísaný dej nebol žiadny zázrak – autorkou bola sama režisérka. Päťdesiatničke Alene, vzornej manželke, obetavej matke a skvelej kuchárke sa od rodiny nedostáva žiadneho uznania. Manžel (Vladimír Kratina, áno, ten, čo je na staré kolená hviezdou tanečného parketu) po večeroch buď v polospánku sleduje televíziu alebo si odskočí do krčmy, jej „ženské starosti“ ho nezaujímajú. A keďže Alene zrkadlo zakaždým povie, že je ešte stále pekná žena, raz si zaumierila, že sa už začne starať iba sama o seba. Aby sa dostala „medzi ľudí“, vybrala si večerný tanečný kurz. Za partnera jej náhodou prideliť jej šéfa na magistráte – starostu mesta, ktorý – túto elegantnú „sexi ženu“ vôbec nepoznal a dosť rýchlo sa do nej zamiloval.

Zdena Studenková i Vladimír Kratina boli vo svojich úlohách presvedčiví, zhostili sa ich na výbornú. A vďaka tomu si mnohí diváci azda ani neuvedomili do očí bijúce alizgimy v scenári. Nepochopiteľné napríklad bolo, že skúsená kuchárka

nedokázala uvariť na želanie silnú čiernu kávu. Nelogické bolo i to, že už po zmierení s manželom – v pohode – sa Alena nešla presvedčiť, či sa mu niečo nestalo, keď zostal ležať po páde, iba sa dlho „od srdca“ smiala. Divák ťažko pochopí, že „sa nedala presvedčiť“ starostom, i keď jej bolo známe, že manžel je jej neverný a už nežila doma.

Televízny divák mal 5. novembra večer pri ďalšej premiére „Soukromých pastí“ možnosť presvedčiť sa, že Zdena Studenková je (a nielen kvôli peknej tvári) herečkou „non plus ultra“, na čo by českí režiséri a šéfdramaturgovia nemali zabúdať. Na záver azda technická poznámka k seriálu: záverečné titulky sa uvádzajú zle čitateľným písmom a navyše bežia veľmi rýchlo. Diváci sa tak sotva môžu dozvedieť mená tvorcov inscenácií za jednotlivé úseky. A mnohých by to iste zaujímalo.

Olga Kolníková

Vydavateľství
spol. s r.o. **MAC**

U Plynárny 85/333, 101 00 Praha 10
tel.: 272 016 622, fax: 272 016 638
e-mail: vydavatelství@mac.cz

Nabízí

• **zajištění**
kompletního vydavateľsko-nakladateľského servisu
foto, grafická úprava, tisk,
správa předplatitelského kmene,
distribuce předplatitelům pro periodika
i knižní publikace

• **vlastní produkci**

50 druhů diet při nejčastějších onemocněních,
stolní kalendáře "Práce na zahrádce",
"Recepty pro diabetiky",
knihy s hobby a sportovní tematikou
Více o nás a našich titulech včetně
možnosti pohodlného nákupu
v našem e-shopu, naleznete

na www.mac.cz

PREDPLATNÉ

Ponúkame vám možnosť za mimoriadne výhodných podmienok si náš časopis predplatiť.

Jedno číslo vás bude stáť len 10 Kč
(na Slovensku 10Sk/0,33 €), pričom cena vo voľnom predaji je 18Kč/18 Sk/0,6 €! Dostanete ho teda za 55 percent ceny a nemusíte ho zháňať po stánkoch!!!
Samí si môžete zvoliť aj obdobie!

Například za január až december 2009
zaplatíte 11 x 10 = 110 Kč (Sk, 3,63 €).

Zašlite objednávkový kupón s vyznačeným predplatným obdobím (prípadne si časopis objednajete telefonicky), my vám začneme zasielať magazín Slovenské dotyky a zároveň vám pošleme i vyplnenú zloženku, ktorou uskutočnite úhradu.

Predplatné v ČR:
Pisomné objednávky:
Vydavateľství MAC, s. r. o.
U Plynárny 85,
101 00 Praha 10
Telefonické objednávky:
272 016 638

Predplatné v SR:
Pisomné objednávky:
Magnet-Press Slovakia,
P. O. Box 169, Teslova 12, 830 00
Bratislava
Telefonické objednávky:
244 454 559, 244 454 628

Firmy (z ČR i SR) môžu uhradiť predplatné aj na základe faktúry. Platí normálny postup, treba len na objednávkový kupón dopísať heslo „faktúra“ a priložiť lístok s vaším IČO, DIČ a bankovým spojením.

Objednávky do zahraničia (mimo ČR a SR) na rok 2006 prijíma redakcia. Poplatok 15 USD (Európa a zámorie pozemnou cestou), respektíve 20 USD (zámorie letecky) uhradte na náš účet číslo 192786560227/0100 v Komerčnej banke, pobočke Praha-Mesto.

SLOVENSKÉ DOTYKY

Magazín Slovákov v ČR

OBJEDNÁVKOVÝ KUPÓN

.....
meno a priezvisko

.....
adresa (vrátane PSČ)

od mesiaca:

do mesiaca:

.....
podpis

Mesačník SLOVENSKÉ DOTYKY,

Magazín Slovákov v ČR, č. 12/2008 - 01/2009

Vydavateľ: Slovensko-český klub, Anastázova 15, 169 00 Praha 6, IČO: 65398777

Vydavateľstvo: Vydavateľství MAC, spol. s r. o., U plynárny 85, 101 00 Praha 10

Adresa redakcie: Salmovská 11, 120 00 Praha 2, tel.: 224 918 483

tel./fax, záznamník: 224 919 525, e-mail: dotyky@czsk.net, http://dotyky.czsk.net

Šéfredaktorka: Nada Vokušová, zástupca šéfredaktorky: Vladimír Skalský,

grafická úprava: Jozef Illiaš, jazyková úprava: Eva Svorová

Inzerciu prijíma redakcia

Rozširuje PNS, Mediaprint&Kapa, Transpress a súkromní distribúteri

Vychádza s finančným príspevkom Ministerstva kultúry ČR

Podávanie novinových zásielok povolila Česká pošta, s.p., odštepny závod Praha,

č. j. NOV 6098/96 zo dňa 23. 8. 1996, reg. č. MK ČR 7535,

Vyšlo 15. 12. 2008

Redakčná rada:

Anton Baláž, Ladislav Ballek (predseda), Vojtech Čelko, Lubomír Feldek,
Vladimír Hanzel, Emil Charous, Ján Rakytka, Vladimír Skalský,
Juraj Šajmovič, Marián Vanek, Robert Vano, Nada Vokušová, Gabriela Vránová

Je takmer neuveriteľné, že „slovenský“ Lada, ako často označujú maliarku Valériu Zuzanu Benáčkovú, sa o niekoľko týždňov dožije 85 rokov a to v plnej duševnej i tvorivej svezosti. A nie je náhodné, že v minulých dňoch pražská D+Gallery a AD 71 s.r.o. spolu so Slovensko-českým klubom usporiadali už jej piatu výstavu (ak nepočítame výstavu vo Varšave, ktorú autorka článku otvárala v roku 1988).

Na skle maľované...

Valéria Zuzana Benáčková študovala v rokoch 1945-50 výtvarné umenie a dejiny umenia na Univerzite Karlovej v Prahe. Slovenku, rodom z Topoľčianok, už od mladosti priťahovalo tradičné ľudové umenie maľby na sklo, ktoré v sebe ponúkalo bohatstvo neobvyklej naivnej kreativity a krehký poetizmus obsahu. Po rokoch experimentovania a stáží vo Viedni objavuje tajomstvo podmaľby na sklo, ktorá vznikla už v stredoveku a cestou z Byzantskej ríše cez Benátky sa dostala do strednej Európy.

Maliarka má zázračný dar vidieť a zaznamenať svet detstva, kde stromy a kvety kvitnú a voňajú, vtáci lietajú, deti spievajú a muzikanti hrajú. Je maliarkou čistého srdca. Jej kresba je ale profesionálna, presná, farby jasné, videné okom aj srdcom. Vidí okolo seba i to, čo my nevidíme, necítíme a nepočujeme.

Je pozoruhodné, že maliarka mala značný počet domácich aj zahraničných výstav, ak si uvedomíme, že na jednu výstavu (vzhľadom na nevelké rozmery obrazov) potrebuje okolo 70-100 obrazov. Vystavovala v Západnom Berlíne (1981), Paríži (1982), v Bordeaux a Nice (1982), viackrát v Bratislave (1983, 2000, 2003-2005 a 2006) a v Prahe (1988, 1991-1993, 2001, 2004-2006 a teraz, 2008). V roku 1988 vystavovala v Československom kultúrnom stredisku vo Varšave, s veľkým úspechom sa stretla jej výstava v USA (Winston Salem) a v nemeckom Mníchove. Čo môžeme ešte dodať? Obrazy V. Z. Benáčkovej dokumentujú i po formálnej stránke prácu zrelého majstra. Preto sú v zbierkach Národnej galérie v Prahe a v Bratislave, v Etnografickom múzeu v Prahe a v Slovenskom historickom ústave v Bratislave. V súkromných zbierkach sa jej diela nachádzajú vo Francúzsku, USA, Nemecku, Rakúsku, Českej republike a v Poľsku. Obraz Sv. Barbory vlastní i Barbara Buschová, manželka bývalého prezidenta USA.

Prajeme tejto vzácnej žene a propagátorke slovenského umenia po celom svete nielen ďalšie úspechy, ale i pevné zdravie a vefa životného elánu do ďalších rokov.

Jiřina Divácká

